
MADHU RADARSAMU

Bharath Publishing Co., Tenali.

EDUCATIONAL PUBLISHERS

COPY RIGHT

1945

PRICE 0-12-0

మ ధు రా ద ర్శ ము

[ప్రస్తుత పాఠశాల విద్యార్థులకు]

థారిల్ పబ్లిషింగ్ కంపెనీ, తెనాలి.

తొలిపలుకు

వ్యాసమహర్షి ద్రౌపదియు, వాక్మకిమహాముని పీతయు భారతీయ వారీమణులకు సర్వ కాలములయందును ఆదర్శప్రాయులు. మొదటివిదుషి అభిమాన సర్వస్వ తీర్చియొచితమైన రణోగ్రుణ దురంధర. ద్వితీయ సాత్త్వికసంపత్తియందు అద్వితీయ. అదిఅట్లుండె.

ద్రౌపది జీవితము అపూర్వసంఘటనలతో అద్భుత ప్రతిఘటనలతో నిండియుండును. పాతకులువిధిగా ఉద్వేగులేకాదు; ఉద్వేకులుకూడ గావల సినదే.

అనవసరమైన శాంతిగాని, అపారాధినిష్ఠితమైన, దయగాని, అనంద ర్పమైనక్షమగాని, అగపదినచో భక్తిరాజంతటివానిని గూడ అమె ఎదుర్కొన వెనుదీయదు. కార్యాచరణ సందర్భమున ధీమునంబటి మహా సత్వసంపన్నునికూడ. వానికిగాని మనకుగాని తెలియదు. అనచేతికీలు బొమ్మనుచేసికొన పరిసినదే. సానుభూతి చూపమనిచుచో నిష్ఠునునంబటి వీరాగ్రేసరునికూడ అనాదరమందహాస శిక్షపాత్రుని చేయవలసినదే. అట్లయ్యెను ఆమె ప్రతిభావమునంబును, ప్రతిపాద్యమునందును, ప్రతికర్మ మునందును పరిభ్రష్టి ప్రస్ఫుటముగ ప్రకటితమగుచునే యుండును.

ద్రౌపదీదేవి సత్యభామకు జేసిన హితోపదేశము అపర్యాక్షరమై లతో లిఖింపజాలియున్నది. గృహనిర్వహణ విషయమున ద్రౌపదికి ద్రౌపదియేసాటి.

ద్రౌపదిజీవితము నందు ముఖీయమైన గొప్పవిశేషముగలదు. ఎట్టికీసె పరిస్థితులుకూడ ఆమెధీరతను చలంపజేయలేవు, సమయస్ఫూర్తిని కుంట్లు పఱుపలేవు. ఆమె బోధలు సతికాస్త్ర పారంగతులనుగూడ ముగ్గులను చేసివైచును.

దొరపది శరీర నిర్మాణమునందు మన కవిత్వయమువారి సిద్ధాంతములు పవిత్రమైన అద్భుతమైన కళను సృజించినవి. సహజపండితుని కవిత్వావేశము కూడ నిందు చూడనగు. ఈగ్రంథమును తద్రచనయగా పాగినది. మహాభారత పఠనమునందు కథాహామముగల విద్యార్థులకిది ఎంతయేని ఉపకరించు, ఇతరులకు కుచూహలము పుట్టింప జాలి యుండును.

ప్రభుత్వమువారి వ్యాప్తిజాతిక ననుసరించి పద్యరచన భాష ప్రకటనము పరిశుభ్రము నందొక భాగమైనది. అందువలన ఇందు అందందు పద్యములుచూడ చేర్పబడినవి.

చరిత్రదృష్టితో జూచినను కళాదృష్టితో జూచినను మఱి యేయితర దృష్టితో జూచినను - ముఖ్యమైన అద్భుతమైన యేదీవి తగాధ మనలనందవిషయముచేయునట్లు నిర్వహదమని మనవి

7-11-45 }
తెనాం. }

విచేయుడు.
గ్రంథి ప్ర.

మ ధు రా ద ర్శ ము

మొదటి ప్రకరణము

మధురము, కలశమునం దుద్భవించి, ద్రోణుడగు, పృథ్వీ పుత్రునికుడు ద్రుం దుడిను వేదధనుర్వేదాదుల నిష్కల ఖుష్ట పుష్ప వేళు తోడి గభ్యవించిరి. కాలక్రమమున ద్రుం గుడు గృహ దేవ బుసకు రాజయ్యె. పూర్వవాగ్దానమును బాల్యస్నేహమును బురిస్కరించుకొని, భారద్వాజులను ధనా ధుని యును డకరిగి చివరమానినొండు వాస్తవురి బజని గుఱుల కురుగమారులకు నెల్ల శస్త్రాస్త్రవిద్య కలపుచుండె.

ఇట్లు దినములు వెలుసద్యగఱచిన తిష్యలు జూచి “నా కివమో బు వేసి చి చంచాలు నోడించి పట్టికొను. ఇదియ నాకు గురువీక్షణ” అని గ్రోణాచార్యుడు పనిచె. వాడును ద్రుం దు యు బోయి వారిచే నిష్ఠితులైరి. వరుసంకు ద్రుపదు తోడ మునముద్ధ బుచేసి, వాసంబులుకొనివచ్చి, ద్రోణునికప్పు గించె. ద్రోణాచార్యుడు దయంతికిరింపజేయులసంబులాడి యోడకుఁ బొమ్మని ద్రుపదువిడిచిపెట్టె.

కాని పృథుత నందనుండు మాత్ర మునమానతెనుఁడై పెద్దయలిగి “సంగరాంగణంబున ద్రోణుని సిన్దించునట్టి పుత్రుని నజ్జనునకు దేవియగు పుత్రికను బడయుడు” యి బ్రహ్మ విదులైన బ్రాహ్మణుల నివాసంబునకుంజనియె. అందు నిత్యం

బును బ్రాహ్మణోపాస్తిచేయుచు, భైక్షసంభావిత కుటుంబ భారండ్లై ఘోరతపోవృత్తినున్న యాజంగని నమస్కరించి తన్నుం గృత్యుత్తునిజేసినచో “అక్షగోధేనువుల” నిత్తునని ప్రార్థించె.

య్యాజులను యాజకర్మంబున కొడంబడి యజ్ఞ ద్రవ్యంబులు సమకట్టుకొని నిజపోదరండగు సుసయాజుడు సహాయుండుగా సాత్రామణియయిన కోకిలాదేవి పత్నిగా ద్రుపదునకుం బుత్రకామేష్ఠిచేయించె. అందు ను త్రాహుతులల దృప్తుడయిన యగ్నిదేవువలన బ్యాలాఢీలాంగుడు వాల బృహచ్చానధిపతి కీరీటాలంకారుడగు నొకపుత్రుండును, అసిత్తోష్ణుల కోమలామలాంగియు ఉత్పిలనుగంధియు ఓవ్యతేజ ముబాల్చిస యొక్క కుమారియు, జ్వలనకుండము నందుద్భవించిరి. ఇట్లుపుట్టిన యాకొడుకునకుం గూతునకును ధృష్టద్యుముండును గృష్ణయు ననుగామధేయంబు లాకాశవాణి జన వినుతంబులుగా నుచ్చరించె.

ఇట్లు ద్రుపదుండు లబ్ధసంతానుండై సంతస్థి యాజు నకు యథోక్త వక్షిణిలిచ్చి పూజించె.

ద్రాపదీ ధృష్టద్యుములును శుక్లపక్ష చంద్రునితోలి యభ్యుదయముగాంచి మించుచుండిరి. కాలక్రమంబున ధృష్టద్యుముండు ధనుర్వేద పాఠంగుండయ్యె. ద్రాపది వివాహ ప్రాప్తయయ్యె.

ఇట్లుండ ద్రుపదుండొక నాడు ముత్రిపురోహిత విప్ర సన్నిధిని, “కుంతియుఁ బొండవకుమాకులును లక్కయింటిలో

నుగ్రాసలదగ్గరైరని ధరామరమాఖ్యుల వలన నెఱింగితి.
ద్రాపడిని దేవేంద్రనందనునకు దేవిజేయఁ బ్రీతితో గాంక్షిం
చితి. ఇట్లు విఘ్నమాచరించుట విధాత్మనకుఁ గాడియా! మహా
ధ్యకమునఁ బుట్టిన యీ నరసింహాక్షిని నెల్లలోరులకునీస్తే ?”
అని దుఃఖపరచెనుండగుచుండె.

అట్టిమొదఁ దత్పురోహితుఁడగు, “రాజా! సాండవుల
గుఱించి బహువిధంబుగా నిమిశ్శంబులు చూచితి. ఎందును
వారలకు నెగ్గులేక; మీఁగుమిక్కిలి లగ్గు. ఇదియంగాక
యమకూలనాగు నుక్రశుశులు, పెక్కులు నానయ్యెడి.
సాండవులు పరలోకగతులుగాకు. పరమానందంబున నొప్పు
వారు. ఇది తప్పదు. చారలెందుండిరేనియు పటకువత్తురు.
నీవును శాంతదిత్తుడనై స్వయంభారవిష్ణురంబున ఘోషింపం
బంపుము. ఇది కన్యాదానంబునందు రాజుకు జాత్రుహో
తంబు.” అని ప్రదుపదల దూరదీని పాపమానంబుల బంచుయి
రోహిణినాడు స్వయంభారంబు ఘోషింపం బుచే నిజయు
నేరికిని మోపెట్టను, దివ్యనుశక్యంబుగాని దృఢకార్యుకమును;
దినమున దనై వదిరిగెడు కనక మల్యయంత్రమును జేసి
భేదించిన వానికిఁ దన కూతు నిత్తునని తెలిపి పరమానందంబున
బొదలుచుండె. ఇది యిట్లుండె.

రెండవ ప్రకరణము

లాటౌగృహ దహనానంతరము కుంతియు బాండవు లలిప్రయాస ప్రయాణంబున మత్స్యత్రిగర్భకేచకాశి విషయంబులు గడచి యేకచక్ర పురంబును సగ్రహారంబు ప్రవేశించిరి. అంగు వారు జటాజున తిరువల్కల ధరులై వేదాధ్యయనము చేయుచు బ్రహ్మచారి వృత్తితో ఒక విప్రగృహంబును విడిసి యుండిరి.

అప్పురంబున వారు భిక్షావృత్తి జీవించు చుండిరి. ప్రతి నిత్యము భిక్ష భిక్షాపూర్ణమైన యయుదు పాత్రను లను దను తల్లికి సేవేడింతురు. ఆమెయుఁ దత్పద్ధాన్యమును కొడుకు భాగములుచేసి, యందొక్కభాగంబు భీమసకులబెట్టి తిక్కన భాగంబు తానును గొడుగులుం గుడుచుచు, కష్ట కాలంబు గడపుచుండె.

ఇట్లు కొన్ని దినంబులు వారు సుఖంబున్నంత నొక గ్రామ బ్రాహ్మణుఁడొకఁడు దుష్ప్రదపురంబున నుండి చనుదెంచి, విశ్రమార్థమై, పాండవులున్న గృహంబును విడిసియుండె. గుంతీదేవి కొడకులుం దానును నవ్విపు నతిభక్తినుపాసించి, “అయ్యా! యెందుండి వచ్చితిరి? ఏదేశంబులు రమ్యంబులు? ఎందుల రాజులు గుణవంతులు?”, అని యడిగిన నవ్విపుఁ డిట్లనియె.

“ఎల్ల దేశంబులును, తద్రాజులచరిత్ర సంపదలను జూచితి. ద్రుపదునిదేశముతోఁ బోల్పనర్హములగునవి యెందు దేశంబులులేవు. సర్వసద్గుణంబులఁ బరరాజులెవ్వరు ద్రుపదుఁ

బోలలేదు, ఆద్రుపదుంగు అనకూతు, నయోవిజను, నగణ్యపుణ్య
లానగణ్య సమన్వితను, అభిమతిగడైన రాజపుత్రునకు వివా
హంబునేయంబాలక స్వయంవరంబు రచించు చున్నవాఁడు.”
అని చెప్పియరిగె.

దానిని విని చాండలమునకు లంకలకుం బోవనెంచిరి. కొడు
కుల యభిప్రాయం బెఱింగి కుంతి నేవి యిట్లనియె.

“ఇందుగఁను బెద్దకాఁచి ఁటిమి, ఇంకెంతకాలమున్నను
మనకగులాభమేమి! స్పృహ నొరు యిటి పొత్తుననుంట యుచి
తమేదక్షిణ వాఁచాల దేశంబులు కరంబు రిమ్మంబులని విఁటిమి
గదా! వాఁచాలపతియి బగమ ధాన్యకుండట; అందుల
కుం బోదము.

పాండవులును గు ణుస్థా తి గింతులై “మీ పంచినయట్లు
నేరయంగలవార” మని తలఁచి, బలికిరి. తమ యున్నయింటి
బ్రాహ్మణునకుఁజెప్పి వీడ్కొని, మహాగ్రనగంబులు, సరసీ
పనంబులు, నేలులు, సప్తరవిపనంబులుగడచి, కరంతరగతి నేగు
చుండిరి. మార్గమధ్యనాచి వేదవ్యాస మహామునీంబ్రకుంగాంచి,
నమస్కారంబుగానించిరి.

అహ్మనీంద్రుండును, వారలఁజూచి “మీరు ద్రుపదు
పురంబునకుం జక్కనరుగునది. మీకు లగ్గను” అని హెచ్చరించి
యంతరానుండయ్యె.

పాండవులు జననీసహితం బనవరతంబు రాత్రులుం బవ
భృష బనయంబు వోవు వారొక్కనాఁ డర్ధరాత్రింబున గంగా
స్నానాభిలాషంజేసి బ్రకాశార్థంబును రక్షణార్థంబుగా నొక్క

కొఱవి చేతఁబట్టుకొని, యజ్ఞమును నుండు నడుచుచుండ నందఱు పిరుండన అరుగుచుండిరి.

అంతకు పన్నె యంగారకపుండను గంధర్వకుమారుండు ప్రియాంగనానహితంబు గంగకు జలక్రీడార్థంబు వచ్చె. అతడు పాండవుల పాదధ్వని విని, యలిగి, విల్లుగొని, గుణధ్వనిచేసి “నన్ను దాయకుండుఁడు, నేను గుభేరసఖుండ సంగారవర్ణుఁడ. నేనిందువిహించుచుండు. ఇవ్వఁజు గంగయు నంగారవర్ణి యనుపేరిట జగద్వి శంబుగాఁచును. దీనిమానవులు చొరనోడు దును, పొందు” అని నవర్తును. “పుణ్యభాగీధి యందఱు నేవ్వంటె. నీయెను. యదయో” యనియె.

అంత నా పుణ్య భిక్షువులు వల్కికొనుచు గోండులు దెట్టింపఁ జూరుచో సంగారవర్ణుడు స్వస్థుడై, ధర్మనాజుచే నాశ్వాసింపఁబడి, చాడుమీయను విద్యుఁజ్జనుకును, గంధర్వ హయంబులు పాండి భ్రష్టాతి నొడఁగి, వలనోడి సభ్యులగీత రించి చనియె.

అపాండవులు భాగీధి నుత్తరించి, యుత్కలంబను పుణ్యతీర్థంబున కరిగి, యంత నీతనమనదోషుడై ఘోరతపం బొనరించు దేవలభాత్మ డగు ధౌమ్యస బురోహితస్రవడుగావరి యించిరి. ధౌమ్యుడు వారి సతిప్రీతిగ బూజించి పురో హితత్వాలు పరిగ్రహించె. పాండవులును నశేష మహామహీ రాజ్యంబు వడసినంత గుంతిసిల్లిరి. విదవఁ దత్కృతస్వస్త్రులయి జననీసహితంబుగ దక్షిణపాంచాలాభిమాఖుడైరి.

అట్లగునారు ముందరి ద్రుపదుపురంబునకుం బోయెడు బ్రాహ్మణులఁ గల “మీ పురుషులకుం బోయెడు”ని యడిగిన వారిట్లనిరి.

“ద్రుపదరాజతనయ స్వయంవర బు రామణీయంబుగా రచియింపం బడుచుండెను. అందు ద్రుపద రాజరాజాడంగిన నారు, దృష్టిగలిన ఫల బలతియుఁ గలవాఁడై, అట్టి మహా త్సవంబు చూచి ద్రుపదపురంబునకుం బోయెదను. అపార భూపతిగ యజ్ఞులులును, ఆచార శాస్త్రముగలుగు, నయిన నానాదేశాధిపతులు నిలికింప జనుదె తురు. అనంతిధింబు బ్రాహ్మణులకుం బరిత్యజింపఁబడిన జాడవచ్చెదకని నొక్కఁడ బోదము, కలను.” అని మాటలాడుచు వచ్చు బ్రాహ్మణులతోడఁ జూచుకొనిన దనులు బ్రాహ్మణమాధకులై ద్రుపద పురంబునకుం జనుచుండి.

ఇట్లు పోవువారికిం బట నెవరి కృష్ణద్వేషాయనుఁ గని విషయంబున నెవఁడు కృతాంజలుఁడని.

అంతె వారికి హృదయాఁదంబుగా నత్యవతీనానుఁడు ఆగామిక శుభఃబు లావేదించి చనియె. పాండవులును గతియ దినంబులకు సురక్షింబుగా ద్రుపద పురంబు సొచ్చిరి. అందు నాలుగు దిక్కుల విడిసియున్న నానాదేశాగతమహీనాథుల బహువిధ స్కంధావారింబులఁ జూచుచుం జనిచని యొక్క కుంభకార గృహంబున విడిసి తమ్మెవ్వరు నెఱుంగకుండ బ్రాహ్మణవృత్తి నుండిరి.

మూడవ ప్రకరణము

నాడు పాపమానంబునఁ బుచ్చుచు, మహా మహిమతులందఱు నొండొరులఁ గడచుచు మిక్కిలి వేడుకతోఁ దొడి, పూసి, కట్టి, అత్యంత విభూతిమై తమతమ చిహ్నము లెఱుకపడఁగా భూతలము గ్రక్కదలఁగా ద్రాసిస్వయంవర గంగ భూమికిఁ జనుచుండె.

స్వయంవరగంగము పురింబు పూర్వోత్తర దిశాభాగంబున రచింపబడియె అచటి నేలయంతయుఁ జందనోదాసంసి కము. అగాధోన్నతిహృద్రాకార సమస్వతిము. విశాలద్వార తోరణసంయుతము. అనేక ప్రాకార నాను సమస్వతిము.

అందు నానా దేశాగతిరాజన్యులందఱు యథాస్థానంబుల నుండిరి. వరమబ్రహ్మణ్యులైన బ్రాహ్మణులతోడఁ గలిసి పాండవులును విచ్చేరి యుచితాసనంబుల నాసీనులై యుండిరి.

ఆ శుభసమయంబున సిరివిభూషణ దామానులేపనాంగియై సితమాల్యధారిణియై ద్రావిదిరుగమధ్యమనకుఁ జనుదెంచె.

తోడ్తో ఆశీర్వాద సినాదముతో ద్రుపద పురహితుండును గృతపరిసరుణుడై వివాహోపసస్తుచయము గాచి యుండె. జనుల యులిపును, వాదిత్రనాదంబును బోరన మ్రోయు శుండె.

ఆ సమయంబున ఆ సంకులధ్వని నంతను వారించి, మూగిన రాజలోకంబు నెల్లను జూచి, యగ్నిసమీపంబున

గంధపుష్పధూపదీపార్చితం బైన నిల్లును, నమ్ములును, వైహాయ సంబై న లక్ష్మంబును వారలకుం జూపి ధృష్టద్యుమ్నుం డిటనియె.

“ఈవింటిని మోపెట్టి యయిదు బొణముల నీ మత్స్య యంత్రంబు నేసినవాఁ డీబాలకుఁ దగిన నతి. ఘనకార్ముక కాళలోన్నతియు, లావును గలవారలకు లలితయశంబును, గల్యాణంబును బడయ నిడియ యవ్వరంబు.”

ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుడు రాజపుత్రులకు నెల్ల నెఱుంగ జెప్పి, ద్రుపదరాజపుత్రుఁజూచి, అఖిలమహితలంబునం గలరాజ నందనులెల్ల నీ న్వయింవరంబునకు వచ్చినవారు. వీరిఁజూడుమని, దుర్యోధన దుశ్శాసన ప్రమాఖులైన ధృతరాష్ట్రుఁడనల నూర్చురను, దత్తమీంబుననున్న కిష్కాశ్వత్థామ సోమదత్త భూరిశ్రవ శ్రుతిసేనాదులను, పుత్రభాత్యసమేతులై యున్న శల్య విరాట జరాసంధ గాంధారతులను, అకూర సాత్యకి సాంబ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న కృష్ణ కృతవర్మా నిరుద్ధ యుయుధాన బలదేవులు మొదలైన యదుస్త్వే భోజాంధకవరులును, మిగి లిన నాగాదేశాదీశులను, వేదధ్వని నొప్పుచున్న బ్రాహ్మణ సమూహంబును జూపి “ఇందు లక్ష్మమెవండు వేయంగలండ్లో వాని వరింపు” మని చెప్పె,

స్వయంవర దర్శన కుతూహలంబునం జేసి వచ్చిన ఓవిజ ఖచర గరుడ గంధర్వ కిన్నరుల విమానంబు లంబరతలంబున వెలసె. రసవత్తరగీతరస మెల్లదెసల నెరుగె. మహాజుఁధి ధ్యానంబు ననుకరించుచు బోరస వివిధ తూర్యారావంబులు

మ్రోగుచుండె. దివ్యానులేపనములయు, ఉవ్వమూల్యములయు సౌరభంబుదాల్చి, రంగమధ్య జనములకుం గడుంబ్రయముగా మండమాటాతంబు వీచుచుండె.

భస్మమధ్యమున విస్ఫులింగంబులువోలె ద్వజవరులలోఁ బాండునడినుల నేవురంజాచి, కృష్ణుని వారి నెఱిగె; నప్పక పార్థం డీమెనుగ్రహించునని పరమానందంబు పొందుచుండె.

అంత నారాజనందనులు తమ్మును దమసామర్థ్యంబు నెఱుంగజాలక, యర్థిత్వంబున నవ్విల్లు మోపెట్టఁ జోయి, వడిపడి నొడుగఱచి ఎలకేలు గొనయమున బెనచి, నీల్గి, విల్లు వంపనేరక యుడిగిరి.

అందు గొందఱు “ఇది మాయాధనువు; మోపెట్టఁ గఁ గొండయే!” యని డాయకయే యుండెరి. నిండెల్ల మఱి కొందఱు, “ఇది యెట్లును సమకూరడి. బ్రహ్మనుల్లకైన నీవిల్లుమోపెట్టి, అంబులక్ష్యంబు భేషంబు నలవికాదు.” అని విచించుచు నజ్ఞత్మోమార్గములు చూచుచునేగిరి.

యదుశృష్టిభోజాంలభకవీరులు కృష్ణానుమతంబున నజ్య కర్తృంబునం దనాదరబుద్ధులయి మిన్నకుండిరి.

శిశువాల జరాసంధ శల్య కర్ణులు తమలావుమెఱసి క్రమంబున నలువురు మాష యవ ముద్గ తిలమాత్రంబులు దక్క గొనయంబెక్కించెయు, మోపెట్ట నశ్యంబైన, నుక్కు నెడి స్రుక్కిరి.

ఆసమయంబున వారలఁజూచి, యగ్రజాననుమతంబున విప్రసభ వెలుపడి, విజయుండు తనలావుమెఱసి ధనుస్సమీ

కంబుశకరిగి. ఆతని యుత్సాహంబున కచ్చెగవడి కొందఱు బ్రాహ్మణులు దనులో నిట్లనుకొనిరి. “ఈ మూగిన మనుజేంద్ర నందనులు అహీ బలులు; బాహువీర్యములవాగు. అట్టివారు శరాసనికీర్తమునం దొప్పురట! విషవింశమ్మన వారినందఱు నన్యవఱున ఆయుక్త దర్పమున నీతఁడొకఁడు బయలుదేరు చున్నాఁడు.”

మఱికొందఱు భాత్రీమదుల్లిటనుకొనుచుండిరి, “ఇతఁడు సద్విమలాచారుఁడు. విష్ణుభక్తివనుఁడు. అత్యంత తేజస్వి. దీర్ఘ బాహుపశుఁడు. అమితోత్సాహుఁడు. ఈరాజనందనులకంటె గాఢకణ్డ్యం దుగివాడు. శాపుటంజేటియే దీని మొనసె. అన్యఁడిట్లు మొనయంగలఁడె. విప్రప్రసాదంబున నెల్లవిప్రులకు సంతసంబుగాఁ గార్జనంసిద్ధి నుత్తముడై పొందెడుగాక”.

ఇట్లు బ్రాహ్మణులందఱు వోస్పర వినిర్మలపరాయణులై యుండిరి; రాజలోకంబు సేవించెయ్యుండె. దాససమూహంబు బిడ్డాశ్చర్య వశమండె; ఆయుర్జ్ఞులందు నింటినమింపబునకుఁ జనుదెంచె. గురువులందలంచి, సమస్కారంబుచేసె. ధనువు నకుఁ బ్రదక్షిణంబుచేసి, మ్రొక్కె. పుచ్చుకొని, పూర్వ పరిచి తంబైన విల్లు మోపెట్టినట్లశ్రమంబున మోపెట్టె. ఏనమ్మల నమ్మత్యయంత్రంబు నా మణంబు యురలం దెగనేసె.

బ్రాహ్మణ మత్రీయ వ్రమఱులైన జనులెల్ల విస్మితులైరి. “వర్ణఫలపవనాంబుభోజనవ్రతములంజేసి దుర్బల తను లయ్యును బ్రాహ్మణులు తపోవిశేషముచే మహాబలయుతులు. అట్టివారలకు నెందునసాధ్యమెద్ది? నిమిషాంతరమున సశ్రమ

మున మర్త్యులకు నిశ్చయ సమకూడునె? ఇతడు బ్రాహ్మణ
రూపముననున్న మరేశ్వరుడో! హరుడో! భానుడో!”
అని పొగడెను జనుల నిరంతర రవంబును, సంబరశలంబుననుండి
పొగడు దివ్యుల యవవరతరవంబు నొక్కడై కడునొప్పెను.

మరదుండు భిన్ననములు చెలగెను. పుష్పవృష్టికురియ
సాగె. బ్రాహ్మణులెల్లం బయిపుట్టంబులు వీచి వీచి యార్చిరి.

అయ్యవసరంబున ధర్మనందనుండు నకుల సహదేవాను
గమ్యమానుండై నిజనివాసంబునకుం బనియె. ధృష్టద్యుమ్నాను
మహాసేనతో నర్జునునకు నహాయుండై నిలిచె.

అపుడు ద్రువగరాజాత్మజ, చనుదెంచి, ధనంజయుని
దనచేతిపితపుష్ప దామకంబునఁ బూజించె.

నా ల్లవ ప్రకరణము

అమృతహోల్సనంబు చూడఁజూడ రాజులకుఁ గన్నెట్టి యాయె. కొరవేండ్రుఁ డాదిగాఁ గల భూపతులందఱు కడు నలిగి “చుట్టమహాలె మహీశుల నందఱు నెందులకు రాఁబనిచె? ఇందఱు మహారథులుండ, గవ్యను విప్రున కేలనిచ్చె? పాంచాల భూపతి శతుండు, ఈతని గాజిలో ఓడింతము. ఏమిదోమంబుచేసియు బ్రాహ్మణుండు వధ్యుండు గాఁడు. కావునఁ విప్రులతోడిదేమి! అదియుంగాతనవిద్యపేర్చిచే నీ విప్రుడు నృపనందనఁ బడిసె. ఇదితప్పగాదు.” అనుచు ద్రుపదుపై నేగుడెంచిరి.

ద్రుపడుండును భీతుండై బ్రాహ్మణుల మఱుపుసొచ్చె. ఇట్లు శరణాగతుండై న ద్రుపదు “నోడకుండు” మని బ్రాహ్మ ణులు తమ తమ దండాజనంబులె త్రిప్రతిబలంబులపై వీచుచున్న వారలం జూచి నగుచు నర్జునుం డిట్లనియె.

“మదీయామోఘాశ్రుంబుల ఇప్పుడీ రివున్మృతుల దర్శం బుడిగించెద. మీరలు చూచుచుండుఁ దు”.

అని తానును భీమసేనుండును గ్రమ్మరి రివుబలంబుపై సమితశరంబులేసె. భీముండు నొక్క వృక్షంబు వెఱికికొని దండ హస్తాండయిన దండధరుండునుం బోలె నర్జునునకు సహాయుండై నిలిచె. అయ్యిరువుర మహాసంకంభంబు చూచి విస్మితుండై కృష్ణుండు బలదేవున కిట్లనియె.

“తాలాభమైన వింటిం చాల్చి విరోధుల సగముచున్న
వాడు దేవేంద్రనందనుండు. అతని కెలన మహావృక్ష హస్తం దె
యున్న వీరుండు భీముండు. నరేంద్రు యంత్రులు నేసిన యన్నడు
పోయిన యా గౌరవర్లుండు ధర్మశివనాజుండు. అతని
తోడనరిగినయిరువురు కవలవారు. ఇదియెట్టిపుణ్యదినము! లక్ష్మి-
యింట నగ్నిచాహంబున వీరెట్లుబ్రహ్మచారియై!” అనివిని హలా
యుధుండు సంతసిల్లుచుండె.

ఆ సమయంబునఁ గర్ణుండు ఎరఁగఁగా కె. శత్రువుండు భీముం
దాఁకె. కర్ణ విజయులు నొండొగులు జుల్కఁదాఁకి, చావఁబు
లాకర్ణాంతంబులగుచుండఁగాదిగిచిరి. సుహాగ్రక్రోధమూర్తులయి
బాణతీవ్రయోగించిరి. ధర్మత్రయెల్లవిసె. దిక్కుకనుపడికె.
అర్జును బాణంబుల నహింసనేరక, బ్రాహ్మణసేవఁబు
యంబని, విజయుతోడ యర్జుంబునేయనొక కర్ణుండె. శత్రు
భీమనేనులు పెవంగి మల్లయుద్ధంబునేయునెడ భీముండు
బలంబునం బట్టికొని శత్రువుం ద్రెళ్ల వెళ్లె.

అవ్వారి మహావృక్షముఁబూచి దుర్వోధనాదులయిన
రాజపుత్రులెల్ల విస్మయములై “పీర్ష్యరో? ఎ ముండివచ్చిరో?
ఎటుంకవలయు” నని యనుకొనుచుండిరి.

వారలంజూచి కృష్ణుండిట్లనియె. “పరమదుష్కర భాసుర
కార్యముచేసి, ఈ స్వయంవరమున, నీధరణిసురావ్యయోత్త
ముండు ధర్మశివగాఁ గృష్ణను ధర్మశివగాఁ బడినె. అననద్య
వరాక్రముడైన వీని నాక్రమింప నెవ్వరికిని జన్మె! వలవ
దుడుగుడు.

ఇట్లు కృష్ణుచే సహాయములే రాజపుత్రులు తమ తమ దేశములకు జరిగి. భీమార్జునులు బ్రాహ్మణ పరివృత్తులయి ద్రుపదరాజపుత్రిం దోడ్కొని చరిరి.

ఇంటఁ గుంతి దేవియు “పుత్రులు ఉన్నవద్యునోత్సకులై పోయిరి. ఓదుఁబెద్దప్రాద్దయినది. ఏమనలిరో? వినుగక వైరంబు భావించి వాసస్వభావులు కౌరవులు క్రందుననెఱిగి వారిం జంపిరో? ఎందులకు నేవురు నొక్కట నేల యరిగిరి! వేదస్యానువచనంబు నూన్పలంబు గాకుండు? వేల్పులార! భూమిరేశ్వరులార! మీ శరణంబశాస మఱియొందుగతి నాకు లేదు. నాకు శరణనుగుడు కొడుకులఁ బ్రీతితో రక్షింపుడు” అని వసుచుండె.

అట్టి యవసరంబునఁ దల్లియొద్దకు ధర్మరాజును గవల పారును మున్నె వచ్చి. అనంతరిము భీమార్జునులు ద్రావదీ సహితులై నచ్చి యమొక్క భీష్మ దెచ్చితమని తల్లికి నివేదించె. ఆమెయు నెఱుంగి యెప్పటియట్లకాతలచి, దాని మీ యేవురు నుపయోగింపుడ’ని కొడుకుని నియమించి, భుననత్రయ రాజ్యలక్ష్మీయుంబోలె నున్న యుక్తస్యకం జూచి లజ్జించి యధర్మభీతియై ధర్మతనయున కిట్లనియె.

“క్షలలితాంగిని దోడ్కొని నీతమ్ములిరువురు నేతెంచి, “క్షభిక్షుగొను” మని నాకునివేదించ నేవురు నుపయోగింపుడంటి. నాయుక్తి యెచ్చడనృతంబుగాదు. మీరును మద్యచనా తిక్రమంబునేయరు. ఇదిలోకమున లేనివింత. ఏమిసేయంగవచ్చు.” అనుచుఁ జింతాకులాత్మలయ్యె. తల్లినూరార్చుచు నర్జునుం

జూచి ధర్మజుఁడిట్లనియె. “పార్థా! ఇది నీచేతఁ బడయం బడియె
అగ్నిసన్నిధి పాణిగ్రహణంబునీవ చేయుము.

అనినఁ బార్థుఁడిట్లనియె. “పెద్దవాఁడుండఁ జెన్నవాఁడు
వినాహంబగుట ధర్మవిరుద్ధంబు. కావునదీని నీ వగ్రహహింసగా
బరిగ్రహింపుము. మా నలువుర యభిమతంబిట్టిద.”

అనుచున్న యవసరంబున విధిచేరణంబునంజేసి పాండు
సృపాలతనూజ పంచకంబును ఆ లలితాంగియందు హృద
యంబులు దృష్టులు నిల్పిరి. ఏవురకుఁ బట్నిగా సృజించియున్న
బ్రహ్మచెయ్యి పరమార్థముగాక రిత్తపోవునా!

అందఱ యభిప్రాయంబును గ్రహించి వేదవ్యాస వచ
నంబులు దలంచి ధర్మతనయుండు తమ్ములకిట్లనియె.

“మనకేవురకు నిడివెట్ని గాఁదగును. కావున మనమంద
ఱము నీతరుణి. బరిగ్రహింతము. ఇది గురువచనము. మఱియొక
లాగగుట దుర్ఘటము. కావున మనకు బాపభయంబు వలవదు.

అని పలుకునపుడు రామకృష్ణులు ధర్మజునొద్దకు వచ్చి
కని, తమ్మెఱింగించి యుధిష్ఠరునకుఁ గుంతి దేవీకిఁమొక్కి,
భీమాజ్ఞానశకుల సహదేవులం గాఁగిలించుకొని, పరమసమ్మద
రసపూరితులై యుండిరి. వారికుశలమడిగి ధర్మజుఁ డిట్లనియె
“కారవులకు దవ్వై ఏప్రవేషధారులమై యుంటిమి. మమ్మెవ్వరు
నెదింగఁ జాలకుండిరి. మీరెఱిఁగితిరి”

అనిన నగుచు వాసుదేవుడు “అంబుజ మిత్రుండు
అంబుదసమూహాంతరితుండైనను జగజ్జనంబులకుఁ దతీయ
తేజంబు కప్పనగునా! మీమహాతేజము భూజనప్రసద్ధంబు. దాని

మాటువఱుప నెవ్వరునేర్తును. సకలరాజ సమక్షంబున శట్టియతి
మానుషంబైన యద్భుతశక్తింబు పార్థునకుం గాక అన్యులకుఁ
జేయనగునే! మీషరాక్రమంబే మిమ్మెఱింగించె. ధర్మవిహితు
లగు ధృతిరాష్ట్ర దుర్యోధనులు నేని లాక్షగృహదాహంబు
వలన విముక్తులరై తిరి. ఇంకమీకులగ్గఁగ.

అనిచెప్పి బలదేవహితుండై వాను దేవుడరిగె.

ఐదవ ప్రకరణము

ఇట్లు ద్రుపదుండు తన కూతువకు వరుడైన వాఁడెవఁడో, ఏ వంశంబువాడో, నాని చూడఁ బెట్టిదో, ఎఱింగి రమ్మని కృష్ణద్యుమ్నుని బనిచె. అతండును భీమాపుత్రుల పిఠం దనవచ్చి, తన్నెవ్వరెఱుంగకుండ నక్కుంఁభకార గృహంబున నుండి యంతయు నెఱింగిపోయి ద్రుపదునకిట్లయె.

“అయ్యిరువురు నట్లు కృష్ణం గొనిపోయి యొక్క మొదుసలి సానికి మ్రొక్కి యక్కనైన మ్రొక్కండి. నుఱి యొక గౌరవర్థుండు సంపదగా నలుపుక భూమిలగ్నివాంఛుల కరిగి భైక్షము చెచ్చిరి. అంతి కూడును య్యగ్నినొప్పించిరి. ఆపెయ ద్రావదినీలిచి “బలినిధాని బుఁకిను దగ్గఱతిథులకును, అన్నకాంతులకును సగ్రమగు నుండి శేషంబు గెండు సాళ్లునేయును. అందొక పాలు వేడదయురంబును నున్న న కడుపును గల యాతసికఁబెట్టెము. పెండవాలన్నము నలుపురకుం బెట్టెము. అద్భుత శేషంబు నీవును నేను నుపయోగింతుము” అని పంచె.

కృష్ణయు నయ్యవ్వపంచిన రూపున సందఱకుం గుడువం బెట్టి తానును భుజించి దర్భలు వివర్చి అందఱకు వేటువేటు శయనమ్ముల నిమ్మగా రచియించె. వానిపై వారల కృష్ణాజినం బులువఱిచె. అందఱు సుఖశయమలై యున్న వారిపాదంబులకు నుపధానభూతయై శయనించె.

కఱకుదర్భలు పలుపులుగా, భిక్షున్న మకసముగానున్నను గృష్ణ వారి సతిముదమున గాదరించె. అదిగల్గేళ్ళరి యయ్యు

నేవగింపడయ్యె. ‘కడవసములూఁ గోలలూఁ గవ్వడములు వారి ధనము. వాకెక్కడి దేళికులు!’ అనివగవక వారినత్యాదరముతో గొల్చుచున్న యది.

అయ్యేపుడు నా యాకథలఁ జెప్పుచు రథసింధురాశ్వవిషయంబులను, ననుషఠసామ్రాజ్యహ నిర్భేదనోపాయవిధులును, అయుధ విద్యా సిహస్య ప్రయత్నములును బలికొనుచుండిరి. పరిశీలనచేసి చూడ గత్యుత్తమక్షత్రియులు గానోవుదురు. చలనుబట్టి చూడి స్వజాతివారలగుదురు. వారెందఱుబాతుల వాని గాఁ జూఁచెనైదుగారు.”

అని చెప్ప ద్రువముఁ దానందించి నెండియువారలనిమ్ముగా నెఱుంగవేడి, తనపురోహితునిబంచె. అతఁడును ద్రావ్యుని సమూహంబుతోడనిచ్చి, పాండవులంగని, ధర్మరాజునియొగంబున నుండి బూజింపఁడై గుట్టనియె.

“మీ క్షులను మీ కిలుగోత్రిమములను బ్రయంబున నెఱుంగంగో క్రువకుండు నన్ను బంచె. ఆతఁడే బ్రయంబుగా మీప్యతా తమగతియు నాకెఱింగింపవేడెద. సుతీయు మత్స్య యంత్రమేళన సువిక్రము నాతఁడు చూడఁ గోరుచున్నాడు.

అనిచెప్పి కరుడు ధర్మరాయఁడిట్లనియె. “అదిలు మోపెట్టియమ్మనస్యయంత్రక్షుంబు భేదించినచానికి, దనకూతు నిత్తునని మీరొక నిమమనుసేసె గదా! అతఁడు కయమిందిన చొప్పుననే యయ్యంత్రమేసి యాతఁడిక్కవ్య, బడసెను. ఇంక మీవిభుండు మమ్మెఱుంగనేల! ఎఱింగి యేమిచేయువాఁడు!.

అక్కాద్యుక్తము మోపెట్టి, తివియగా బలహీనునకునలవి
యగునా! మీరా... మనోరథంబు సఫలంబయ్యె. వగవ నేల!"

ధర్మరాజు పలుకులువిని పురోహితుండు వారలవీడ్చొని
ద్రుపదరాజుపాలికింబని తద్వృత్తాంతంబంతయు నెఱింగించె.
ద్రుపదుండు ధృష్టద్యుమున్నంజూచి చాతుర్వర్ణ్యోచితంబులుగు
రథంబులు గొనిపోయి వారలందోడ్చొని రమ్మనిపంచె.

అతండును నాక్షణంబ పాండవులపాలికివచ్చి, ఈరథంబు
లెక్కి మారాజనొద్దకు రండనియె. పాండవులు రాజయోగ్యం
బులును రత్నాంచితంబులును నగురథంబు లెక్కి, కుంతీదేవిని
ద్రావదిని నొక్కరథంబెక్కించుకొని, ద్రుపదరాజ మండరంబున
కరుడెంచిరి.

ద్రుపదుండు వారలకనేకవస్తువాహన నివహంబు అతి
ప్రీతిం బుత్తెంచె. వాడును బరార్థ్యంబులైన యెండునస్తువులఁ
గైకొనక సాంగ్రామికంబులైన అసికాద్యుక్తబాణ తూణీరాదులు
గైకొనిరి. శ్మత్రియోచిత మహాసనంబుల నాసీనులైరి.

వారల రాజపుత్రులం గానెఱింగి సంకయాపనోదన
పరుండై ధర్మతపయునకు ద్రుపదుండిట్లనియె.

“అయ్యా మీరు శ్మత్రియులొ బ్రాహ్మణులొ
మాయాపులయి క్రుమ్మరుచున్న మంత్రసిద్ధులొ కాక కన్యాపరి
గ్రహణార్థంబు దివంబుననుండి వచ్చిన దివ్యులొ యెఱుంగఁము.
మాకు సందేహంబయి యున్నది. మీకలరూపెఱింగికాని
యిక్కన్యవివాహంబు నేయనేరము”

అన ధర్మజాండు రాజా మేము క్షత్రియులము. పాగు కుమారులము. నేనుధర్మజుడను. వీరు క్షేమాద్భుత కులనవా దేవులు. ఈమె కుంతీమహాదేవి.

అః యెఱిగించిన ద్రుమా డనిహర్షరసానేకరుంధయి పెద్దయంబొద్దునకు దెలిసి యాంబి బాష్పభ సుండయ్యె. సపుత్రకుండై న ధృతరాష్ట్రు ండించె. సామప్రియభావణంబులను అభీష్టసత్కారంబులను బొందువునని బూజించె.

ఒక్కనాఁడు పుత్రమిచ్చిన పుష్కలమైన ద్రుమమును నిఖా సీనులైయున్న పాండవుల కిట్లు యె వి యుండ నిత్యునికి వరుండయ్యె. నాపుణ్యంబెట్టిది? స్వయాం రలబ్ధయో యిష్కల్య కను ధనంబయిండు ధర్మవిధి. బాణేసిహాణంబు నేయు గాక”.

అనిన ధర్మజాండు, “అదియెట్లు? ఏమ వివాహంబైన పడంపడి భీమసేనుండు వివాహంబైన నుజ్జె యుద్ధసంఘ వివాహంబగుం గాక. ముగిడరి నష్టముకు నీనింబాణే హాణంబు నేయ నెట్లగు?” అనఁగా ద్రుపదుండు “అట్లె నచో? క్షత్రియ సేన వివాహమగుము. ధర్మమార్గమెవ్వ నని దప్పగాని గదా!”

అనిన విని ధర్మజాండు, “క్షత్రియ మేమేపురము వినాహంబయ్యెదము. ఇది మా మాతృనియోగింబు. అది మాకు నలంఘనీయంబు” అనఁగా విని విస్మితుండై ద్రుమవంతు,

“ఒక్కపురుషునకుం బెక్కల భార్యలగుట యెఱుఁగుం గలదు. పెక్కండ్రకు నాలొక్కతెయగుట ఏయుగములను నే కథలను వినియెఱుంగము. నీవు లొకక వైదిక ధర్మస్వరూప వేసివి. నీవలుకులు ధర్మవిరుద్ధంబులని పలుకనోడుదుము. అయి

నను నిదిలో కంటునందా నశ్రుకపూర్వంబు. ఇం నీవును నేనును గుంతిదేవియును భృష్టమృత్యుచంద్రును పంచారిచి, యెల్లవిశ్వు యంతము.”

అనిపలికి, యీ కార్యసిద్ధియెట్లుగలుగవలయునో తెలుచుచు సందేహము పొందుచుండె.

ఇది యిట్లుండ నిజతేజముచే నిశితలెల్ల వెలుగుచున్న గృష్ణద్వైపాయ నుండటకు జనుడెంత. నిష్క్రియమగు గుంతిదేవియు బాండవపాంచాలు నితిభక్తి మోక్ష యన్మ హామునిని గౌరవనమణిమయినను బునెనది, గృష్ణపాత్యాది విధులం బూజించిరి.

అంతద్రుపదంబు ముకుళిత కిగవము. డే రుచున్నది ద్రుప కిట్లనియె. “ధర్మాశ్శుభ్రం నీధర్మకాంక్షా మేనీధ్రాని నిక్కన్య వివాహమయ్యెన ముగల్గునామనా మి కు దెలియని లోకాచారన. లేకుదా! తొల్లికొనెనెల్ల లె కే నిట్లుచేసింపవారు గలరే! ధర్మగతిని పొందు ఈమయ సువిచారము చేయవేడెద”.

ద్రుపదునకు వ్యాకృతినామన నున్నది ధర్మకాంక్ష యుం డటనియె.

“ఎప్పుడును అధర్మపుండు నాకు జిత్తిమి దగుదు. మాకు నేవురకు గృష్ణసీదగును. ఇం యువశ్శ్రమ. ధర్మపు తొల్లి గౌతమియైన జటిలయును మునికుతుడు నిష్కంభా పంబున నేడ్వరు ఋషులకు నొక్కలయభావ్యయయ్యె. గాతౌ యణియను ముని కన్యక ప్రచేమలనుగార గి నుండె

నొక్క తె భార్యయ్యె. ఇంతయే! లెల్ల గురులలో బరమ
 . ను. అట్టి పిల్ల చని . . వ్యభాగివ నలవియగు నీ?

ద్రువించి నిలి “తికాలవనగ్గన జ్ఞానసిధి ఈకృష్ణ
 ద్వైపాయనము. విచారించి యెద్దియాశిచ్చు నదియ మనకు
 గ రవ్యల” బడియె.

అంత మొసినాడని ద్రువమన కిట్లనియె “ధర్మత త్వ
 జ్ఞాన ధర్మసముజంఘధర్మమార్గము తప్పదు. దేవతామూర్తి
 యీగింతియదేని యస్యతి బులకదు. ఇయ్యేవురకుఁగూతు
 ద్ది వివాహంబు గావి పుము. వీరికల తెఱంగెఱుంగ నిష్టమగు
 నే. పనుచు” అచిద్రువమన నీతమ యిట్లనియె.

“తొల్లి యింద్రసేన యను పరమపతివ్రత మాధ్యమ్యం
 పని . . నిక బాధ్యయై యుండె శర్మపశంబున నమ్ముని కృష్ణ
 వ్యాధి బాధితకరింప నయోన్మద్ధులకు నలీపలికెతనుండు
 దుర్గంధవదనుండు తిలోపమాను నయ్యె. అయినను వానిఁబరమ
 భక్తి నా బాధించుచు దళచ్ఛిష్టము గుఱుచుచు నింద్రసేన
 కాలంబు గడుపుచుండె

దాదయిన పతిభక్తికిమెచ్చి మాధ్యమ్యండు వ్రగ
 న్నుండె “నీ శిద్దియిష్టంబు వేడుము ఇచ్చెదనన “మనీంద్రా
 నాకుం గామెచ్చ పెద్దయుం గలదు. నీవు తపశ్శక్తి గామ
 రూపధరుండవై మనోహరంబగు రూపంబుదాల్చి పంచభా
 విభక్తుండవై నాకుప్రియంబునీయుము”

అనియింద్రసేనఎలుకగా నమ్ముని దానికిష్టంబై నవిధంబున
 బ్రవర్తించి దానివిడిచి ఘోరతపంబుచేసి బ్రహ్మమయుంకయ్యె.

ఇంద్రనేయు దృష్టిబొందక కొంతకాలంబునకు శరీరంబు విడిచి కాశీరాజును రాజ్యము బుట్టి, కన్యాత్వంబున బెద్దకాలంబుండి. ఇతఁడొరిగి శుక్లముద్దేశి చియుగ్రతపంబు నేయుచుండె.

అట్లామె యత్సుగంబుచేసి బ్రసన్నుండై యాశ్వమేధంబుచేసి, కన్యాత్వక నామబలిదానంబు ప్రసాదించి, యత్సుగంబున యునిమాదులువేడె. ఈశ్వరుండు దురణించి, సీకుదేహంతర మును బతులేపురగుడు నినియె.

అంతనామె 'దేవా! యిట్టిలోకపరుద్ధవరము పడమఱాల ననుసంప్ర దుగ్రుండ్లయె. "నావచస్రభావంబున నీకేపురువ తులె నను ధర్మభంగంబు కలుంగుండు. ఓడకు"చునియె.

అనింద్రనేయ 'అట్లనినయ్యెపురు వతులంబును నామె గౌరవార్థంబున, బలిశుశ్రూవయు, కామేచ్ఛయు, సౌభాగ్యంబును బ్రసాదంపవలయుననిన దానికోరిన వరంబులెల్ల సచ్చి చేసియె. మఱయు నామెలోన్గు చేయునమయంబున ధర్మనాయు వాసవాశ్వినలు ప్రీతులైవచ్చి, ఆశ్రమదేహంశజాలకు దాని బత్నిగా గోరిరి.

ఇది వీరిపూర్వదశ వృత్తాంతంబు. నమ్మవేని వీరలఁ పూర్వదేహంబులఁ జూచు" మని కృష్ణదేవపాయనుండు ద్రుపదునకు దివ్యదృష్టియిచ్చి చూపిన, సకలలావణ్యమూర్తియై వారలకేపురకుఁ బత్నిగాఁ దపంబునేసిన యక్కన్యక పూర్వదేహంబుచూచి, విస్మితుండై, హర్షించి యున్న ద్రుపదునకు వెండియు గృష్ణదేవపాయనుండు,

“తొల్లి నితంతుడను రాజుని కొడుకులు స్వయంవరం
బున నాశీరతి కన్యక నజిత యనుదానిబడసి వివాహమైరి.
తొల్లిగిటి మహాత్ములయందును నిట్టిచరితః బులు కలుపు. పాండ
వులకేపురికుఁగ్రమమున గ్రామిని బాణిగ్రహణ బుసేయు .”
అని ప్రసాదము నెట్లకేలిన నొప్పిబడిచి వసయె.

అంత ప్రసాదరాజు ముందరిమ్ము ధౌమ్ముడు వివా
హంబు సేయునపుడు కన్యాత్వంబు దూషితంబుగా నుండ నీశ్వర
వరంబునఁ గొమారంబునడయు సకలకన్యకను గ్రహించు ధర్మజ
భీమార్జున సకులసహ దేవలకుఁ బాణిగ్రహణ బు చేయించె.
ద్రుపదుండేపురికు వేలువేట సస్యర్య రిల్లి ఖచితాభిరణ శయ్యా
లని రథ కాంభోజ హయ దాస దాసీ వనాదుల పన్ని సాక్షి
కలబుగొనిచ్చె. యాజ్ఞ సేలియుఁ గన్యకును విచర్యచే బతు
లకు నతిముద మొనరించుచుఁ గుంతి దేవి మనస్సున కెక్కి
యుండె.

అటవప్రకరణము

అటవాను దేవుండు ద్రాపదిని బాండవులేవుడు వివాహం బగుట విని, సంతసిల్లి, వారికి నానాదేశ చిత్రవస్తువు లాదిగాఁ బెక్కులు కానుకలు గొనివచ్చియిచ్చి ద్రుపదపురంబుననుండె.

ఇట్లు పాండవులు ద్రుపదపురంబున నఖిలరాజ్య సమన్వితములై యొక్క పత్నరంబుండిరి.

ధృతరాష్ట్రుండు భీష్మద్రోణ విదురాది ప్రేరితుండై పాండవులం బిలిపించి కృష్ణుని పాక్షిగా వారి కర్థరాజ్యమిచ్చి ఖాండవప్రస్థము నివాసమాచేశె.

పాండవులు ధృతరాష్ట్ర శాసన బు. ని. భీష్మాదుల యనుమత బునను వానుదేవ సహితులై ఖాండవ ప్రస్థ స్థాన కరిగిరి. అందు విశ్వకర్మ నిర్మించిన సుశ్రుతస్తమైన యింద్రప్రస్థ పురంబున నింద్రవైభవముతో ధర్మజుండు సరాక్రమ ప్రణయ పరీకృతాఖిల రాజన్యండ్ల నుఖింబుండె.

అంతినొక్కనాడునారదుండు పాండవేయుల పాలికేజను దెంచె. అమ్మునిని బాండవులు బాంచాలీసహితులై యతి భక్తి పూజించిరి. మునియు వారి నాశీర్వాచనంబుల నభినందించి, ద్రాపదిని బోవంబనిచి, యేవురకు నేకాంతంబున నిట్లనియె.

“మీరన్యోన్య నిత్యసౌహార్ద్రముతులు. సకల ధర్మజ్ఞులు. మీ కిప్పుడు ద్రుపదనందన యొక్క తె ధర్మపత్నియై యున్నది. ఇయ్యది లోకాగమంబులందు ఏరుద్దము. ఈమె కారణంబున

మీకు విప్రీతి పుట్టకుండ నుండవలయు. తొల్లి నుండోపనుండు లనువారలొక సుందరికతన విగ్రహించి తమలోనఁ బోలి పాతులైరి.

కావునమీరేదేని నొక సమయము నేర్పరుచుకొనుట సమంజసము.”

నారదమహాముని పల్కుచేకొని, తమలో నొడంబడి, యేపురయందును బ్రీతితో ద్రావది యొక్కొక్క యింట నొక్కొక్క యేడు క్రమంబున నుండునట్లును, ద్రావదియెవ్వరి యింట నుండునో అయ్యింటి వలనఁ బెరివారు ససకుండునట్లు గను; నెఱుంగక చనిన వాడు పండెంచు నెలలు తీర్థనేవ చేయు నట్లుగను; పాండవులు మునీంద్రునొద్ద సమయంబు చేసిరి.

ఇట్లు హిలోపదేశంబుచేసి నారదుండగ. అది యట్లుండె.

అంత నొకప్పుడు కృష్ణుచేత ననుజ్ఞాతుండై ధర్మరాజు రాజసూయ మహాధ్వరంబు చేయ నుపక్రమించె. అమ్మహాధ్వరం బత్యంత వైభవంబున సమాప్త ప్రయోగంబయ్యె.

ఆరాజసూయయాగ సందర్భనాథము వచ్చిన దుర్యోధ నుండును, శకునియు మయసభావిభవంబు చూచువేడ్క నింద్ర ప్రస్థమ్మనఁ గొన్ని దినఁబులుండిరి. ఒక్కనాడు దుర్యోధ నుండు దాని యపూర్వరామణీయతకు విస్మీతుండై క్రుమ్మరుచు వివృతద్వారప్రదేశంబు సంవృతంబుగా వగచి చొరనేరకయ్యె. సంవృతద్వారంబు విస్తృతంబు చొరఁబోయి తల్కివాట స్ఫటిక శిలాఘటితలలాటుండయ్యె. నీలాశ్మస్థగితంబైన విమల మణి

ఫలము జలాశయముగా వగచి పరిభాసం బెగగ్రోచుకొనియె.
స్ఫటికదీప్తి జాల పరివృత్తులైన జలాశయము ఫలముగా వగచి
కట్టినపుట్టుము దడియఁజొచ్చి, క్రమ్యతే. వానింజూచి పాంచాలి
యుం బొందునుతులు నగిరి.

ఈయవమానమే దుర్యోధనుని కేవల మున్మత్తుని జేసి
వైచినది. వెంటనే యాతఁడు హస్తీపురికిఁబోయె. నకల నుభోవ
భోగవిమూఁఖుండయ్యె. పిదప శససే మామోపాయంబులం దెలి
వియు నాశనుగాంచి, తిండి నొప్పించి, సుహృద్వ్యూతార్థ
మింద్రప్రస్థపురమానుండి ధర్మజుని, సోదరులను, బాంచాలిని
రావించె. పాండవకౌరవు లతి ప్రణయమున నద్దవసంబుగడిపిరి.

మఱునాటి యుదయంబున ధృతరాష్ట్ర నిర్మితంబైన
సభను దుర్యోధనుడు చూపుచుండ ధర్మరాజు చూచుచు
సుఖానీనుడై యిష్టసంభాషణ క్రిడావినోదుడై యుండె.

ఆ సమయంబున దుర్యోధనుడు “ప్రాద్దుపాకయున్నది.
సుహృద్వ్యూతం బొంగింతము. నాకై నీతో శకుని జూడమా
డెడి. అతఁడొడ్డి యోడినధవరాసులన్నియు నీకు నీగలవాడ”
నని పలికె. విధి ప్రేరేతుండై ధర్మజుండు సమ్మతించె. సుహృ
ద్వ్యూతంబు ప్రవర్తిల్లె.

ధర్మజుండు బద్ధమత్సరుండై తన సర్వస్వము నొడ్డి
యోడిపోవుచుండె. మహీతలంబంతయు నొడ్డి యోడిపోయె.
తుదకు సహోదరుల నోడిపోయె. తన్ను ద్రోపదిన గూడ
నొడ్డి యోటువడియె. సభాస్థలంబంతయు సంఘభితముగుచుండె.

దుర్వోధనుడు పాండవులఁ దనక దాసులుగా నొడిచినవాఁడై గర్వంబునఁబెట్టిగి తనయిల్లునరపుల్లఁగలసి తుడుచుటకుఁ గృష్ణబనుచు వగనో నా వుణ్ణుగాఁటి తేబునఁ

విదురుఁడు దానినహింపనేరక న ర్వోధునినొంటినియె.

“ద్రౌపది యవనీతల సామ్రాజ్యోన్మవమునఁ జెల్వగొయైన సతి. పాండవ ధర్మపత్ని. నీచే నమానింపఁ బటకు అంత దిక్కులేనిదిగాదు. ఎల మూఁడునె యాహింసఁబు. నలిగించెదవు? మానముచేసి యెరుఁగి ధను నుం గల్గిమే! ఈ బాదఁబువలనఁ దప్పక యెగుఱుక్కు దీ. చయ్యె. ఫలంబు వేణుధణంబునుం బోలె సహమూల వివాళసంబు.”

అను విదురుని దుర్వోధనుఁడు తూలనాడి, ప్రాణికామిని బిలిచి, “ ఈ విదురుఁ డెపుడు నీయిల్లుంబులు విడువఁ పాండివులకు వెఱచు. నివువోయి ద్రౌపదిని దోడ్కొంట రమ్మి.” అని పంచె.

ఏడవ ప్రకరణము

పాండవముహూర్తమునకుఁ జని భక్తివిసతుఁడయి ప్రాతీ
కామి ఈప్రకారంబుగా ననియె.

“ధర్మరాజా ధన్వంతరీయమును, ధర్మరాజ్యమును, కర్మ
లను, దంయులను, దన్నును, సన్నును జూడంబున భారతరాష్ట్ర
లకు నోటువడియె. దుర్యోధనుని పంపున నను దోడ్కొనిపో
వచ్చితి. ఇప్పుడ రావలయును.”

ద్రాపది యిట్లనియె.

“నయ్యగఁబులందు గాని, ఎట్టిదుష్కితపుంసుగాని, భార్య
నొడ్డి, యోటుచడిన భర్తగలఁడా! ఇదికడు నపూర్వమైన విష
యము. అకలంకీయఁడైన ధర్మజుండిట్లు నేయునే? అన్నా!
ప్రాతీకామి! యెటులగుదో నాయనగు ప్రశ్నంబునకు వివ
రంబుగాఁ బ్రశ్నోత్తరంబు నితఁ నిభుండుచున్న పన్నోటువడి,
తన్నునోటువడియెనో, లేక తన్ను పంనోటువడి, పన్నోటు
వడియెనో!

ఈ విషయంబు నీక స్పష్టంబుగాఁ దెలియజేసి, సక్కిత
పురి ధర్మజునిగిరికి వచ్చిపిమ్మట నన్ను దోడ్కొని పోమ్మ.”

ప్రాతీకామి సభకుఁబచ్చి, ద్రాపది ప్రశ్నంబు ధర్మనందను
నకుఁజెప్పిన, దుర్యోధర సభాజను దుఃఖితచేతస్కుండగుటఁజేసి
యతఁడు ప్రత్యుత్తరంబీయడయ్యె.

అప్పుడు ప్రాతీకామికి దుర్యోధనుం డిట్లనియె. “ఇది
సందేహమైన, యర్థము ఇచటికి వచ్చి ద్రాపది తెలిసికొనును
గాక. నీవు తడయక ద్రాపదిని దోడ్కొని రమ్మ, పోమ్మ.”

ప్రాతికామియు ద్రాపదిపాలికిం బోయి, “జేవీ! నీయడిగిన యర్థమునర్థయించుటకు సభ్యులు నీన్నరాబుంచిరి. తోడ్కో రావలయును”. అని విన్నపింపగా, బాంచాలి దుర్యోధనుని దుర్వ్యవసాయమునకును ధర్మరాజు సమ్మతింబు నకును గడుసలిగె. కాని చేయునది లేక, ప్రాతికామి పిలుచిన యేకవస్త్రయు, సభోముఖయు, సవరిభగిలితనయు, జలబిందు సందోహయు నగుచు సభకు సరిగెను.

లజ్జతులై దుఃఖలాత్ములై ద్రోవడి, జూడనోసక పాండవులు తలలువాంచి యుండిరి. పాండవుల వైలక్ష్యం బుపలక్షించి, సంతోషించి, దుర్యోధనుడు దుష్కృతనుం బిల్చి, యతనితో “ప్రాతికామివృకోదయనకు వెళుచు. నీవుపోయి ద్రాపదినిటకు దోడ్కొనిరమ్మా.” అనిపించిన కర్దియాత్ముడును బావనిరతుండును నగు దుష్కృతనుడు ప్రయత్ని సుముఖుం డగుట యెఱిగి, ద్రాపది కడుభయంబు నొంది, వడంకుచు, అతిరయంబున గాంధారి యొద్దికు జరియె.

కారవాధముండగు దుష్కృతనుడు ద్రోవడి పిలుచిన పాతి ‘ఇంక నక్కడికిఁ బోయెదవు? ఏమియు బలుకఁ దగదు. దురోదరంబున శకుని నిన్నొడిచె. దుర్యోధనుని యర్థమైతిని. నీవతులు పాండవులు నిన్నును బృథ్విని దమ్మాను గోల్పడిరి.

అనుచు డాయవచ్చె. ద్రాపది కోవ దుఃఖ భయంబులు ముప్పిరిగొన “నేను రజస్వలను. ఏకవస్త్రము. సన్ను ముట్టకుము. గురు బంధు జనాధిష్ఠితింబగు సభకు నెట్లు రానేర” అనియె.

దుశ్శాసనుడును “నీవేక వత్తువై ననేమి? విగత వత్తువై ననేమి? నిన్ను నెట్లుచుం దోడ్కొనిపోదు” అనుచు బలాత్కారమున

ఉ॥ “అవ్వజాననఁ గరుకుట కిడుండు గడంగిరాజమా

యాపభృథంబునందు వసుధామరమంత్ర పవిత్రవారి ధా

రాఃశిఃజేసి పావములైన శిశోజనులన్ గ్రహించి పా

పావముడేడ్చితెచ్చె సభకందలు విశ్రయమంది చూడఁగన్.”

ఈప్రకారమున దుశ్శాసనాపత్రిష్టయయి విక్రీరవేణియు, వింత్రిపడియు నయి, పల్ల దుర్బోధన శకుని సైంధవాది దీప్త బూయిష్టలైన సుభిక్షవచ్చి, కోపలజ్జా వరపశయై ద్రోపడి యిట్లనయె.

ఉ॥ “అనుబంధ పైఁయొగి పాతుండెయ్య ననశ్యము ధగ్మసంపదా

దఃరవకాని ధృజుండు ధగ్మపథంబడియేలెత్తుఁ ద్రో

క్కును గురుపృథులార! భృశకోపనుడీతఁడు నన్ను నేలదు.

ర్జనుడేటకీడ్చితెచ్చె, నవీచారపరంజయి దుర్మదంబునన్.”

చ॥ ఇదియుచితంబు గాదనక యిక్కఱుమఘ్నము చూచుచుంత్, దు

ష్మిదుండయి వీడు నన్ను నవమానితఁజేసెడు; సర్వధర్మసం

విచులన నున్న యీధరతవీరుల వంశము నేడధర్మ సం

పద నతనింశ్చమయ్యె ననిభామిని కృష్ణుడలంచె భీతయై.”

జగత్రయ జయ భుజవీర్య సనాధులైన నాధులు గలిగియు ననాధయుంజాలె ద్రాపడి ఖయార్తయై యార్తజన శరణ్యుండైన జనార్దనుని వలంచుచుండెను.

అమెంజూచి దుఃఖతుండై ధీమనేనుండు పాపద్యూతంబు నందు అధర్మప్రప ర్తకుండగు ధర్మజుని బాహుదాహంబు నేయ వలయునని రోహవేళింబున బల్కెను. అప్పుడు సముచిత వాక్యంబుల నతని సూరార్జునుండె.

ఇట్లు దుఃఖితులగుచున్న పాండవులను, దుశ్శాసనావ కృష్ణయై సుభాంతిరంబుననున్న ద్రౌపదింజూచి, విశస్థుండను వాడు సభ్యుల కిట్లనియె.

ఇపుడు ద్రౌపదీప్రశ్నిము బుద్ధిమతులు విచారము నేయవలయు. అవిచారమున బ్రవర్తిల్లుట నరిక హేతువుగను. కురుగురువృద్ధులైన ధీమన్ ద్రోణ కృపాచార్యులును బలుకరైరి. సభానదులెల్ల నూరకుండిరి. ఔగాళ!

నేనిందు ధర్మనిర్ణయంబు చేసెడి. జూడంబు వేటయుఁ బానంబును బహు భక్షణాను క్రియు నను నాలుగు దుర్వ్యసనం బులు. అందుఁ దగిలిన పురుషుండు ధన్యుడప్పి వ స్తి. అట్టి వాని కృత్యంబులు చేకొనందగవు. వ్యసనవర్తియగు ధర్మజుండు పాండవుల కందఱకు సాధారణ ధనంబైన పాంచాలిఁ బణంబు చేసె. కావున ద్రౌపది యధర్మవిజితి. మరియు నేకవస్త్రయగు నామె నిటఁ దోడ్కొనితెచ్చుట యన్యాయంబు.”

వాని పలుకుల కొడంపడక కన్ఱుం డిట్లనియె.

“ఇందఱు పెద్దలుండఁగఁ జిలుకవానికింత గలువతనం బేల? నీవు ద్రౌపది యధర్మవిజితయని పఱికితి. ధర్మజుండు దనసర్వస్వములు నొడ్డి యోటుపడ్డప్పుడు ఈమె దానికి నేలి గాదు, కావున ధర్మవిజితయే. మరియు నేకవస్త్రను సభకుఁ

దోడ్కొనివచ్చుట యధర్మబంటివి. భార్యకు నొక్కరుండ
భర్త. దైవాధిష్ఠితుడై యుండు. ఇది యనేక భర్తలు గలవి.
కాని బంధి నాబడు. ఇట్టిదాని విగతవశ్రుంజేసి తెచ్చినను
ధర్మవిరోధంబు లేదు.,,

ఈ కర్మకృత వికర్ణప్రఖ్యాతంబువిని దుర్యోధనుండ
దుశ్శాసనుంబిలిచి “యిహ్పాండవులయు ద్రౌపదియు వశ్రుంబు
లహరింపుమనిన దోడ్తో దానినివిని బసిమిసెడియున్న పాండు
నుతులు తమపై పుట్టిన లు మున్న తీసివేసిరి.

హృదయ మదరుచుండ, శరీరము కలపించుచుండ,
“నేనింకేమిసేయుదు. నాకిట చిక్కెయ్యరు” అని ద్రౌపది దయా
నిధియగు గోవిందునే శరణుసాచ్చెను.

సద్గర్హితుండగు దుశ్శాసనుడు యుక్తాయుక్త విచక్షణ
మిసుచుంతయులేక, శంకాగహితస్యాంతుడై ద్రౌపదిపుట్టంబు
నొల్చె నోడ్తోనట్టిదియవశ్రుం బమ్మహావతివని జఘనమండ
లంబు పాయకయొప్పుచుండ, దుశ్శాసనుడు విసువక వశ్రుంబు
లొల్పుచునేయుండెను. అట్టివియ వశ్రుంబులాపెజఘనమండలం
బును బాయకయేయుండె. ఇట్లుశివవీరంబులైన వశ్రుచయంబు
పర్వతోపమానమయ్యె. దుశ్శాసనుడు నింక నొలువనోపక
యుక్కుదక్కె లజ్జపొందియుడిగె. నభ్యుల్లెలురుదిత సమ్మనులై

‘సాధ్వీమతల్లీ! నీజన్మము ధన్యము, నీచరిత్రము నిష్క-
లంకము. నీన్యసాతివత్యమద్విత్రియము. నీమాహాత్మ్యమనంతము”
అని మనముల దలంచుడుండిరి.

అట్టి యవసరంబున భీమసేనుండు ముడివడు కనుజాను
లతో సంత్యకాల కాలునిభంగి దంతసందప్తదాయణ ముఖుండై
యెల్లనభ్యులు వినుచుండ నిట్లనియె.

మః కురువృద్ధౌ గురువృద్ధశాంభవలసేతుల్ నూచుచుండన్ మదో
ద్ధురుండై బ్రాహ్మి నిట్లుసేవీశఖిలన్ దుశ్శాసనన్ లోకభీ
కరలీన్ వశియించి తవ్విపులవక్షశ్చైలరకక్తానుని
ర్ఘర ముర్వీచతి నూచుచుండ వనిశాస్వాదింతు శుగ్రాకృతిన్,

ఇట్లు సేయ నైతి నేనిఁ బితృపితామహులు గతికిం దప్పిన
వాడ నగునుదు.”

పవనతనయుని యతిమానుషంబగు నీ మహావ్రతిజ్ఞకు
సభ్యులెల్లరు దిక్కులు నూడక దిక్కుబ్రముఖిరతి ముఖులుగుచు
సప్తత్రకుండగు భృతరాష్ట్ర నిండు చుండిరి.

అయ్యవసరంబున సుద్ధతబాష్పనయనుం డగుచు, నెల్ల
వారిని వారించుచు విడుదలం డిట్లనియె.

“ఈ ధర్మసభయందుఁ గల నుమతులకు బ్రాహ్మీ
వ్రతము విచారింపఁదగి యున్నది. ధర్మసందేహము తీర్పని
నాడు సభ్యులగు సజ్జనులఁ బాపమొందును.

బాలుండయ్య నీవికల్గండు దేవమంత్రివలె యథావిధిగా
భయ్రువు తెల్పె. ఈగినిబుద్ధి చేకొనుట సమంజసము.

సభకు వచ్చి, యదుగఁబడియు, నెఱిగియు, ధర్మ
సందేహము తీర్పని సభ్యులనృత దోష ఫలమునం దర్థము
వొందుదుట. లాభలోభ పక్షపాత బుద్ధిచే నెవండు మిన్న
కుండునో వాఁ డనృతదోషఫలమంతయు ననుభవించు. కాన

మీరును ద్రుపదరాజపుత్రి యుజిగిన ధృనిర్ణయము దస్పక చేయునది.”

అని విదురుండుపలికినను దుర్యోధను భయమున సభ్యులెవ్వరు పలుకక మిన్నకయుండిరి. ఓహోహి కీడు పృథ్వీలను, ద్రోణాదిగురువత్సయును బలుకరైరి.

ఇదియంతయుఁ జూచి ద్రౌపది దుఃఖితమై “అనాఁడా స్వయంవరమున నావిధముగా ధర్మభూతములచే జూతఁబడితి. పాండవులు ధర్మపత్నినై గోవిందులైయులిన్త సభాధ్యక్షుల సర్వమహీధవ సమక్షమున నేడీ యభయముచే నిల్చి పరీభూత నగుదునా!

ఎవ్వరేని నాపల్కులకుఁ బ్రతివచనము చెల్లువారు లేరా! ధన్యులార! ధర్మభంగభయమునంతేసియే మాలు పల్కుదు. నేను దాసినా లేక అదాసినా! ఎఱుగఁజెప్పును.” అని వనకుచుండె.

అపెంజూచి శాంతనవుండు “అమ్మా నీ శ్మశ్రీమూకు సదుత్తరంబు యుధిష్ఠిరుండ చెప్పినట్లు. కానినా ధర్మ మూక్షుత యెవ్వరికిఁగాఁ గహనంబు. శక్తురుకుల సాంవనులు వేగం బిప్పుస ఫలం బనుభవించురు” అని యనియె.

రాధేయుం డయ్యవసురంబున నక్కోములిం జూచి నగుచు “సుందరీ! అయిదుగురు భర్తలకంటె నొక్క భర్త లగ్గు. జూదములో నాలి నోడిపోవనివాని సింకేని నొకని వరంపు” మని యుల్లసము లాడుచుండ, దుర్యోధనుఁడు అమహాసాధ్యుని, విశీతహరిణాక్షుని, గలాఁ విభాసికేశభారను,

తన రమ్య పృథూతులలఁబునెక్కఁగా రమ్మని సన్ననేనెను.
ఆ సన్నను దూరమ్మననుండిచూచి లయసమయదలఁగధర నిర్ద
యుడై, సభ్యులెల్లరు విస్మయసంభ్రమ సంభృతులై తన
పల్కులు వినుచుండ భీమనేనుపడిట్లనెయి.

ఉ॥ ధారుణి రాజ్యసంపదమదంబునఁ గోమలిఁగృష్ణజూచి రం
భోరునిబోగుచేక మన నుండుఁగఁదిల్చిన యిద్దురాత్ముడు
ర్యారమదీనువాచుపరివర్తిత చండగదాభిఘాత భ
గ్నోరుతశోరుఁ జేయుదు నుయోధను నుగ్రరణాంతరంబునన్.

ఇట్లు సర్వజన భయానకంబుగా శవధించి భీమనేనుండా
యధంబులున్న పరిసికి దృష్టులుగలుపుచు ధర్మజ మొగంబు
చూచుచుండె. ఆరౌద్రాకారంబుచూచి. భీష్మ ద్రోణ విదు
రాదులిడి కోప బునకు సమయంబుగాదని యాతనిం బ్రకాంత
చిత్తుంజేసిరి.

1 అట్టియొక ధృతరాష్ట్రుని యగ్నిహోత్రా యతనంబున
వజ్రులరచె. అగ్నులారిపోయె కారవస్త్రీతతి హృదయములు
శోకతప్తమలయ్యె. ధారి రాష్ట్రుల శయ్యాగారంబులయందుఁ
గాక ఘూక ఘూత్కారంబులెగనె.

ఈ మహోత్సాహంబులన్నింటింజూచి కుడుగుగువృద్ధులు
ధృతరాష్ట్రకుమాదు, కరిష్టముపుట్టెనని తమతమ మనస్సుల
భావించుచుండిరి.

దీనిసంతయు నెఱింగి గాంధారి విదురుండోడ్కొని ధృత
రాష్ట్ర పాలికింబోయి, పాండవుల పరాజయంబును, ద్రౌపదీ

పరిభాష ప్రకారంబును దుర్నిమిత్తోత్పత్తియుగజెప్ప. ధృత రాష్ట్రాండదరిపడి దుర్యోధనుంచిలిది యిట్లనియె.

చ॥ పకమపతివ్రతన్ సభద్రపస్వినీ బాండవధృతపత్ని ధ
ర్మతత. ఐయోనిజన్, బ్రహ్మరూపానవభామిని గాఁ డెంచె, దె
వ్వరతులనల్క-గాఁదనునె కాల్కమదాగ్రతి, ముప్పెను
తెరిగితి నీనిమిత్తమనఁ జెప్పయదుభితులైరి పాండవుల్.

నీవు వారలవలన శ్రోధంబువిడుపుము". అని దుర్యోధను వారించి, నకలబాంధని హితంబు నేయఁజలలచి, ద్రాపది గావించి శాంతివచనంబుల నిట్లనియె.

“నుందరి! నీప నాకోడూద్రురయఁ దత్సర్పితివు. అత్యా నందంబున నీకుఁ బ్రియంబు నేయనుఁటి. నీకద్దియిట్టమే వేఁడు కొనుము”.

అనిన ధృతరాష్ట్రునికు ద్రాపది యిట్లనియె. “నాకు వరంబు ప్రసాదించుట నికుఁ బ్రియంబగుచో నుహానుభావుఁడ ధర్మతనయుం దాస్యంబులనఁ బాయునట్లుచేయునది. ఇదియె నాయుష్టంబు.” అనిన నిచ్చితి పంక రెండవవరంబు వేఁడుకొను మనిన ద్రాపది యిట్లనియె.

“ధర్మరాజు నలుపుడు తమ్ములును దనునశ్రుముల తోడను, దను శత్రువులతోడను దాస్యంబులనఁ బాయు నట్లు చేయునది.”

అనిన ధృతరాష్ట్రుండు “నీ కోరిన వగంచిచ్చితి. ఇంక మూడవవరంబు వేఁడుమనిన” ద్రాపది యిట్లనియె.

“వైశ్యరతి యొక్క వరంబును, క్షత్రియవతి రెండు వరంబులును, శూద్రసతిమూడు వరంబులును, విప్రసతినూలు వరంబులును వేడవచ్చును. కాన నాకు సింహ వేడఁ జనదు.”

అసలు ధృతరాష్ట్రుండు ద్రౌపది గుణంబులకు ధర్మజ్ఞులకు నంకిసిల్లి, యనుజ సహితుండగు ధర్మరాజును రావించి, “నీ సర్వజన సంపదలు, రాజ్యంబును గొనిపోయి యెప్పటియట్ల యింద్రప్రస్థపురంబున నుఖంబుండుము. నీకు లగ్గయ్యెడు. అరుగుము. మఱియు నీవు ధర్మంబు లన్నింటి నెఱింగినవాడవు. ఎటుక లేని వాళ్ళాడుకులు నీకెక్కువేసిరి. దీని మఱచునది. ఎను బుద్ధిలేక జూదం బుకేజీ చిగితి. అల్పబుద్ధి కత్తుండవగు నన్నును మీతిల్ల గాదారీడఁ దలంచి, దుర్యోధనాదుని దుర్గుణంబులం దలంపక యెప్పటియట్ల న్నేహంబున నర్తించు చుండునది.

సైన్యశాస్త్ర విమండుగు విదూరుండు మంత్రిగా నీవు రిక్షకుండవుగాఁ గురుకులంబునకు లగ్గయ్యెడు” అని ధర్మరాజును బా మరాజ్యంబునకు సయోగించెను.

క్షత్విధంబు తియ. భీమసేను డెఱింగి “సతి కారణంబుగా రాజ్యపాపి ధృతమయ్యె ననుటకుఁ బెం గవ్వంబు మఱియొండు గలదా! యని కోపఘూర్ణితరక్త నేత్రుడై, “క్షుద్రసంగరాంగణంబునఁ బరాక్రమంబున శత్రువరులఁ జంపి రాజ్యముగొందు” ననుచు సింహంబు భ. గి విజృంభించు చుండె. ధర్మజుం డాతని సాంత్యసవచనంబుల వారించి, తమ్ములుం దానును ద్రౌపదీ సహితంబుగా గాంచన రథామాధుండై యింద్రప్రస్థపురంబు నకుం జనియె.

దుర్యోధనుండు నువ్వచశుప్తయగుటతో ధృతరాష్ట్ర నొద్దకుఁజని, “ ఇంకఁ బాండవులు నెంతి లగ్నసరించియు హితుల మయ్యెదమె ? ఆశీవిష్ణుబులు చలిగించి కంఠసమీపం బున విడుచునట్లు నార పడిచుచుచ్చి స్వంబు దప్పితిమి. కావున వారని మరల నొచ్చించి, యనుమార్పి పరాజతులం జేసి, భూమి వెలుగు మట కార్యంబు ” లన ధృతరాష్ట్ర నెట్ల కేనియు నొడ బడఁ జేసె

పాండవుల మరల బిలువంబుగా దుర్యోధనుడు “పున ద్యూతార్థంబు మిక్కి పిలువబాచితి ఇ మహర్షివై న పణంబు దీక్షిస్తా యాబుడిసవారులు జీవన్ములంబులుకట్టి, కంఠమూల ఫలాశులై బ్రహ్మచర్యంబుల బండ్రిండ్రిండ్లు వన వానంబు నేసి, పదమూడు యే డజ్జాతవాసంబు చేయునది. అందెకుంగ బడిరేస వెండియు బండ్రిండ్రిండ్లు వనవాసంబు, నొక్కయే డజ్జాతవాసంబు చేయుదము. ఇట్లొప్పుదేని జూదం బాడున ” అనియె.

ధర్మమశుండు నొక్కడై నవచ్చెయిది నోటువడియె. ఇట్లు పునద్యూత పరాజితులైన పాండవులు తమ రాజ్యోప భోగంబులు విడిచి బ్రాహ్మణ సుహృద్బాంధవ జనోపాస్య మానులై పనంబులకుం బోవ సమకట్టిరి.

ఎసిమిదవ ప్రకరణము

అట్లు పాండవులు పరిత్యక్తవిభవులై గజపురంబు వెలు
వడు సమయంబున భూకంపాద్యనేక దుర్నిమిత్తంబులు పుట్టి.
వానిప్రకారంబెఱింగి భృతరాష్ట్రం డింకేమి యనిష్టంబులు పుట్ట
నున్నవియో యని వగచుచుండె.

నిజయాత్రలోకనజనచయ దాహభయంబునం జేసి
ధర్మజ్ఞాదు వస్త్రాంతమున వదనంబు గప్పికొనియె. సంగరాంగ
ణంబున బాహుబలదర్పము సూపగంటినని భీముండు బాహు
వుల నతి విశాలములుగఁ జేసె. ఇంతకంటె దఱచుగ బాణంబు
లేసి పగరఁ జెఱితునని యర్జునుం డినుముగల్గుచుండె. నిజ
మందరరూపంబుచూచి జనులు దుఃఖంపకుందురు గావుతమని
నకులుండు ధూర్జిధూసరిత శరీరుండయ్యె. దీనంబై న తనయాన
నంబు మాడఁగలుగు నెగ్గువారింపఁ దలచి సహదేవుండవనత
వదనుండయ్యె. అరీతిగా వారేగుసమయంబున

౪॥ “తతసినయోకశస్త్ర పరిధానమతోడ విముక్తశ్చయై

దోడరుచు దుఃఖభావమున ద్రోపతివోయే మహాశతాంబుసన్

బడిన నితేకమిత్రనుత బంధుజనంబుల శోకశబదం

గతుకొని, అట్లులేగుదురు, కారవభామిమలంచు దెబ్బచున్.

పురోహితుండగు ధౌమ్యుండు రాద్రయామ్యసామోద్గతుం డై
భారత మహారణినిహతులగు కౌరవుల పరలోక విధుల
నూచించుచు నేగను.

అప్పుడొకసారి పాఠశాలకు బాండ్లను సమగమింపం జూచియు ధర్మజాచే మధురంబుగ నివారితలైరి. భూసుర వ్రతంబునూత్రంబు వట్టుపట్టి ధర్మజాచే యనుగమించుచుండిరి. అట్లు చని చని పాండ్లలు బ్రాహ్మణసహితంబుగాఁ గామ్యక వనమున కేగిరి.

ఇట్లుండ నొకగాఁడు యాదవపాంచాలాదులు పాండ్ల పులం జూడఁ జనుడొచ్చిరి. వారెల్లరు సత్యంత ప్రియంబుతో అన్యోన్య హితభావలాడునమయంబున ద్రావది కృష్ణపాలికిం జని యిట్లనియె.

“కృష్ణా నీవు నర్యశరణ్యుండవు. నీయంతఃకరణ వ్రవృత్తికి సగోచరంబెదియు లేదు. అయినను సాపరాధవంబెఱింగించెద. దయతో విసవేడద.

పాండు మహిపతి కోడలనై పాండ్లలు ధర్మవత్తి నై, విశేషించి నీసోదరినై యుండియు దుశ్శాసనుచే సంహతభావోఁ దలపట్టి యీడ్వంబడి పరిధాన మొలవంగఁబడితి. ఒడులువోలఁ బాండ్లలువుదు సూచుచుండిరి. అపగారనూజఁ జాడిగాఁగల్గు పృథ్వీబంధుజనులు చూచుచుండియు మిన్నకుండి. కాని నోరెత్తరైరి. భర్తృ భ్రాతృ పుత్ర బంధుజనంబులు కలిగియు నాకు లేనవారైరి. అట్టియెడఁ గల్గెండు నన్నుఁ జూచి నగియె. వాని సగవు దుశ్శాసనుని చెయిదికంటె దారుణ శిఖయుం బోలె నామనంబు నేమిచున్నది.

కృష్ణా! ఇందు వింతయేమి! బాల్యంబునుండి యనేకావకారంబులు దుర్యోధనుడు చేయుచునేయున్నాఁడు. ఇప్పుడు

రాజలోకసమక్షంబున నధర్మద్యూతంబునఁ దానిని సీరాశ్వుతులఁ జేసినను బాండవులు పరాక్రమ సరాశ్వులులై యున్నారు. ఇంక నావరిభవంబెట్లుడిగెదరు?

అని పాణివల్లవంబున బాష్పసమార్జనంబు నేయుచున్న దాని నంద తోదార్పిరి.

కృష్ణుడు పాండవుల నోదార్చి, విశేషించి ద్రౌపదికి ధైర్యంబు గలపి పాలచారులతో నూడి చనియె. పాండవు లునుఁ గామ్యుఁ వనంబునుండి ద్వైతచరణంబున కోగిరి.

అందుఁ బాండవులు దుఃఖోఽశమనంబులైన కథలు చెప్పికొనుచుఁ గాలంబు ద్రోయుచుండిరి. ఎడనెడ ధర్మరాజునకు ద్రౌపది కర్తవ్యంబు తెలుగు నూచిఁచుచు తమకంటెను దేజంబు ప్రధానమని నుడుపుచుండు.

తమ్మువీడి తనస్సుచేయనేగిన యర్జునునింజూడ ధర్మ రాజులు ద్రౌపదీసహితంబుగా గంధమాదనవర్వతమున కళి ముఖులై యరుగుచుండిరి. వారస్పర్శతంబు సమీపించిరి. అంత నొక్క మహామూరుతము వీచెను. మహాశేనుపటలంబంద థారంబును బోలె నీరంధ్రంబైకప్ప. ధాత్రీరుహశాఖలు విటిగి పడుచుండె. వారును దరు గుల్మలతావితాసంబులు కరతలం బులంబాయం ద్రోయుచు విశాలశర గుర్ధమూలంబు లాశ్రయించిరి. యగ్నిహోత్రంబుతో ధౌమ్యధర్మజగహ దేవులొక్క చోటను, భీమసేన ద్రౌపదు లొక్కచోటను, నకులబ్రహ్మణు లొక్కచోటనుగా నందఱు వేటువేటనుండిరి.

తోడ్తోగాళ్ళతోడి వాన పెద్దయుం బ్రాద్దు వర్షించె. అదియుడిగిన యనందము నడఱునొక్కచోటికిచ్చి యెప్పటి యట్లు చనుచుండిరి. అతివిషమశిలా సంకటపథాబున నడువ నేరక ద్రాపది యొకచో మూళ్ళయయ్యె.

వనవనయందుండొక్కమలి నెత్తికొని యజనానందరణిబు పయింబెట్టి కదలిదళంబుల వీచుచుండె. ఆమె పల్లవపాద తలంబులు నిమకరంబుల మెత్తన కవల వారలొత్తుచుండిరి.

అట్టి యవనర బున ద్రాపింజాచి నుంజుండు ధర్మ తనయుడు.

“మృదునుకుమార శయనతలంబుల శయనించునెత్తన్వి వరుసంపురాలయ్యునుబడి తీనవేగన బొందినయది; “మహా పురుషులు పాండవులకుః బ్రహ్మభార్యయై సుఖముండు”ననిద్రుప దుండు సంతోషపడియుండు. ఇట్లుగట యెఱుంగ నేరఁడుగదా!” యని నిలాపించుచుండ శీతసపన నేవ్యమానయై ద్రాపది మూర్ఛితేర.

ఆమె నాశ్వాసింబి ధర్మజుండు భీమున కిట్లనియె. “ఈ రాజపుత్రితో నీసామాన్యగుర్గమపథాబులఁ జనఁగొ నేరము ఏమి చేయుదము!”

భీముండపుమ నిజపుత్రుండగు ఘటోత్కచుం దలంచె. అతఁడును రాక్షససై న్యావృతుడై తత్తణు వచ్చె. భీముండు వానిం గొంగిలించుకొని యిట్లనియె.

“ఇది భవన్మాత. అధ్వగమున భిన్నయై యున్నది. కడు నబల. దీని నీవెత్తుకొని మా సమీపంబునఁ జనుదెమ్ము.”

వాడును “ఇమ్మార్గం బతి పరుమశిలా విషమంబు. పాదచాతుల కగమ్యంబు. కావున మిమ్మొకర నెత్తికొని యశ్రమంబున నడిగడ.” అని ధౌవ్య సాంధవ ద్రావదులం దానెత్తికొని, బ్రాహ్మణుల నెత్తికొని దనబిలుంబులం బుచ్చె.

అట్లందఱు గగన మార్గంబునఁ జని బడరీవనంబు గని యందఱు దినంబులు నివాసంబుచేసిరి. అంతి నొక్కనాఁడు భీమ ద్రావదులు గంధమాదనసాను రత్నవేదుల విహరించు చున్నచో లలితమను సహస్రవక్త్ర కమలం బొందు వారిచెంగటఁ బడియె.

ఆ సాగంధిక కమలంబు చూచి దాని యపూర్వ రామ ణీయకంబునకు, అస్వభును సాధారణంబైన సౌరభ్యంబునకు నోటువడి ద్రవదరాజపుత్రి, “శక్రటా! యిది యొక్క పుష్ప మయ్య నపూర్వంబై, మనోహరమందకరంబై యున్నది. ఇట్టి కుసుమంబులు కడు బెక్కులు కావలడె! అని కురంగటం గలవేని తెచ్చి యిచ్చి నాకు మనః ప్రీయంబు నేయుము” అని భీము ప్రార్థించె.

భీముండును నామె యభిమతింబు చేయంగడంగి ధను ర్బాణంబులు ధరించి యక్కమంబు తెచ్చిన గాడ్చున కభి ముఖుండై గమనవేగం బొప్పు జనుచుండె.

అట్లు చనుచు కొండోచో నొక్క సరోవరంబు గని యంగఁ గృతాపగాహుండై వసులిన దళమృగాళవలయాంబు కృతుండగుచు దాని బెలువడి శంఖధ్వనంబుచేసె.

తత్త్వాంతంబున గుహశయనుండై హనుమంతుండు నిద్రించుచు శంఖధ్వజంబువిని ప్రియుండి మార్గనిరోధంబుగా శయనించి లాంగూలలీలాచాలనంబుజేసె.

తద్ధ్వనికి భీముడు విస్మితుండై చని హనుమంతుం గాంచి, కపివరులాగులంబు నడ్డంబుగానుండ నెత్తిపోదమని యత్నించి యెత్తనేరక, కృతీప్రణామంబుడై “నీ వృత్తాంతం బెఱింగింపు” మని ప్రార్థించె.

కపివరుండును నిజవృత్తాంతం బెఱింగించి “నన్ను రణ రంగంబునం దలంచునట్టి నీ యంగ సాహృదంబున నాచహం బులో నతిరథుండైన నున్నను రథధ్వజంబు నందుండి మీ బల పరాక్రమంబులం జూచుచుండు” నని భీముం గాఁగిలిచుకొని వానికి సాగంధిక సరోవరంబు మార్గంబు సూచి చనియె.

తదాలింగనంబు విగ్రహశ్రమంబును విపులజనకై యుక్తుండునై భీముండు సాగంధిక సదృశవనమంజోచ్చి దాని రక్షకుల బరిమార్చి, వైదుర్యనాశంబులైన కనకకిమలంబులు, తన్ను నెడకొనుచు ధర్మరాజాదులతో వచ్చుచున్న ద్రౌపదికి నిచ్చె.

పాండవులు తల్ సమీపంబున నివాసంబు చేసికొని యందు విహరించు చుండిరి. అంత నొకరాక్షసుండు బ్రాహ్మణ రూపధరుండై పరశురామశిష్యుడ నని పాండవుల నేవించు చుండె.

ఒకనాఁడు భీముండు మృగయా వినోదార్థ మడవికివరుగ బ్రాహ్మణవేషధారి యగు జటాసురుండను నా రక్కసుండు

ధర్మజ నకుల ద్రావిడుల నత్తికొని మహాజనమునఁ బ్రసాదింపఁచుండె.

సహ దేవుండు భీముని బిలిపికొని వచ్చె. భీముం డటు పోవుచున్న రక్కసులతో ఘోరనాదగ్రామంబు చేసి వానిం బుడమిం బడఁ జేసి ధర్మరాజాదుల యీడ్చె.

పాండవులటఁ గొన్నిదినంబులుండి గంధమాదన పుణ్య తీర్థావలోకనపరులై మాల్యవంతాదులఁ జూచుచుఁ బోవుచుండిరి.

అందొక్కనాఁడఁ అశ్వరథియను పుణ్యనదివలన మారుతానీలంబులై సువర్ణమయంబులై తమ ముండటంబడిన పంచవర్ణసురభిరుహంబులం జూచి యదఱు విస్మయంబుందిరి. పిమ్మట నేకతంబున నొక్క శశికాంత శిలాతలంబుపై నున్న భీమసేనునకు ద్రావణి యిట్లు యె.

“ఇక్ష్మనుమంబులు నాకు దెచ్చియిచ్చి మనఃప్రియంబు నేయుము”. భీముండు తల్మగఁ బ చని చక్రవాళ నగ సమాన్నతలై న గిరిశ్యాగంబెక్కి శంఖధ్వనంబుచేసి. పటతెంచిన రాక్షససేనల నాశముచేసి, మణిమంతుండను వానియొక్కడందిత్రుంచి పూవులంద్రుంచుకొనిపోయి ద్రావణికొనంగె.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

అట్లునుండు అభీష్టప్రదాయకంబుగాఁ దపంబొనరించె. దేవేంద్రాదులకుఁ బ్రయంబుగా నుపాసకవచ కాలకేయాదుల వధించె. దివ్యబాణములతోఁ బ్రయోగోపసంహార విజ్ఞానముతో, నర్జునుండు ధర్మరాజాదులకడకు వచ్చెను.

పాండవు లామరుభూమియందు సరస్వతీమహానదిని నను దినస్నానవాగాది విశేషంబులఁ బరితోషంబునొందుచుఁ గొన్ని దినంబులు నసియించిరి. తదనందరంబ బ్రహ్మదీ ధౌమ్యాది సహితులై కామ్యుక వంశునకు బోయి యచటి మునులచేత నభినందితులై నముచితవ ర్తనంబుల నుండిరి.

అంత నొక్కనాఁడు అప్రమేయ తిష్ఠిప్రభావ విభాసి అగు మార్కండేయ మహానాది ధర్మరాజునకు “శ్రీకృష్ణ భగవానుండు భీమదీయ దర్శనార్థం బీక్షణంబ యురుగుడెంచు” నని చెప్పుచుండఁ, బారువతాకాది భూషితగగనమైన దివ్యరథంబున, సత్యభామ నిజోత్సంగ తలంబునందు వెలుగొందుచుండ విజయం చేసెను.

తోడ్తో రథావతరణంబుచేసి ధర్మనందనున కభినందనం బాచరించి, భీమాద్జున సకుల సహదేవులం గాఁగిలింతుకొని, ద్రౌపది గారవించి ధౌమ్యాదిమహీనుగులచేత నభినందితుండై అభీష్టకథాగోష్ఠిం బ్రవర్తిల్లుచుండె.

అట్టియెడ కృష్ణవల్లభయైన సత్యభామయుఁ బాంచాలియు నేకతంబ స్రియస్థులప నున్న క్షత్త్రెయుండిరి.

సత్యభామ ద్రావది కిట్లనియె.

“నిత్యం చరిత్రులు, ప్రకటతేజాలు, లోకపాలనిభులు
నగు నీప్రియభర్తలను నీవొక భంగిని వడలక యత్యంతంబు
ప్రియంబుతో నెబ్బంగి భజింతువు? నీయందు వారేపురు నొక్కఁ
డొక్కనికంటె ననురక్తులై యుండుట. ఇది యద్భుతంబు.
ఎప్పుడును నీదెస నీవతులకుఁ గిస్కయనునది లేదు. ఎప్పు
డును నగు మొగంబుల నిన్ను వీక్షింతురు. ఇదేమేని వ్రతము
పెంపా? మంత్రేషధ వైభవంబా! సరస్వ నైవధ్య కర్మ కాళ
లమా! చతురవిభ్రమాలాసరేఖయా! ఏమిత్తల్లీ! నీ విశేష
సౌభాగ్య హేతవు నాకుఁ జెప్పవుగా!

నీవలన నిదియంతయు నిజముగా నెఱింగి నేనును శ్రీకృ
ష్ణుని వశగతుని జేసికొని అత్యంత స్నేహను భోగములచే
దలిర్చుచుండును.”

అని సత్య యదుగఁగా మది నించుక కినుక వొడమగా
నణించుకొనుచు, నిర్వికారాకృతియై ద్రావది యిట్లనియె.

“దుష్టవనితలవలెనె నన్నును దలఁచుటకు నీకు మన
స్సొప్పెగా! వాస్తవముగా నీవు పురుషోత్తమునకుఁ దగిన
వనితవుగాఁదగవు.” అని మేలంపు చందంబున నాపె వివేక
హీనత నెఱుకపడఁ బలికి పాంచాలి వెండియు నిట్లనియె.

ఈ “అలయక మంత్రతంత్రవివిధాషధభంగులఁజేసి యెంతయున్
మరుకు నాధులంట మగువా! కడుచేతనంబు కాన మన్
గ లిగిప్రేమయంబొలియుఁగాని యొకంతుననిద్దఱబొంద ద
చ్చలకులతోడిమక్కి యహపాక్షుగఁ జూచు విభుండెఱింగినన్.

ఉ॥ తుగున యొకర్చువశ్యవిధి మొదులుతాయలు నొందుతుండు
మగనికెచ్చెచ్చురోగములు, మానకతూకజడాది భావముతో,
మొగినొకరించునదురికముల్ వనవేసినచేతలై తుదిన్
జగమునకెక్కి నిండయును సద్ధితిహానియు వచ్చునితికి॥

క॥ కావునఁ బతులకునెప్పుడూ

గానింపఁగఁడగదు క పటకర్మములు వ

చ్చావ మొటింగి వశవర్తిని

యై వనితఁడరింప నదియతగు నెల్లవియున్

సాండవులయెడనెట్టిదాననై యిట్టిసాభాగ్యంబునందితినో యది
నీ కెఱింగించెద. సావధానంబుగా వినునది.

ఎవుడునేని నేనహంకరింపను. మడప్రమాదములు లేక
వారిచిత్త మేకముఖంబుగ భక్తి నేయుదు. కోర్కెయు, జూపు, బల్కులు, జెయ్యులు వింతగాఁ జేయను. యక్షగంధర్వ మురల
యందేని సస్యపుష్పని దృణముగాఁ దలంతును. ఎన్నడుఁగాని
పతులకుమొందుగా స్నానభోజన శయనాదుల నాచరింపను. పతు
లకు నాసనపాద్యవిధులను బతులఁబనవక నేనకావింతును. వార
లకు మజ్జనభోజనాదిక్రియలును నేనయొనర్తును.

ధనధాన్యములు రిత్తగావ్యయంబగుటకు నోర్వను. గృహ
స్థుల భాండవిశోధనమ్ము లేమొక సల్పుచుండు. బంధుజనులకు
సంతతము ప్రమోదము కూర్తును.

పలుమాఱు దలవాకిట మెలగుటగానీ, అగ్రతీజనమిత్ర
గానీ, కలహంబులకుఁ గారణములగు పలుకులు పలుకుటగానీ,
నాకుఁ గానివేరీవి.

ప్రియులు ప్రవాసులై యుండునెడలఁ బుష్పాభరణగంధాదుల ధరియింపక తద్గతమతినై తదాగమంబు కాంక్షింపుచుండు.

అత్తయెడ భక్తిగలిగి యాయమ యాజ్ఞ ననుసరించి చేటికావృత్తము లాచరించుచుండు. అతిథి జనులకుఁ బూజనాదులు స్వయముగాఁ జేయుదు. ప్రియంబు, మెత్తదనంబు, తాల్పి మొదలగు సుగుణంబుల నెన్నుచువీడ. పాండవులత్యంత మృదు స్వభావులని తేకువచెడి చరింపను. కొంపంబడరినచో వారాళీనివముల వడుపున గ్రూరులని వెఱపుతోఁ గొల్పుచుండు.

మాయత్తయగు వృధాదేవికి స్నాన భోజనాదికములందు నేనవరిచర్యచేసి యామెను బ్రీతి బొందించెడ.

నిత్యంబు ధర్మరాజు బంటిని బసిండి పల్లెరములయందుఁ బుణ్యులగు బ్రాహ్మణులు పదివేలు, యతులు పదివేలు భుజించుచుండురు. వారందఱకు నన్నపానంబులందు నేనుసహాయవగుచు ఉచిత వస్త్రాభరణాదుల సమర్పింతు.

ధర్మజుని నగరియందు మణిభూషణాలంకృతులైన పరిచారకులు నూలువేలు గలరు. అభ్యాగతభోజంబు లొడఁ గూర్చువారును నూలువేలు గలరు. వీ రెల్ల పట్టిట్టి మెలఁకువుల మెలంగుదురని తత్కృతాకృతంబులు నేన యెఱుంగుదు.

మఱియు నిరంతర మదధారాతరంగిత నిపోలంబులైన భద్రగజ శతసహస్రంబులును, బ్రభూతజవనత్వ సంపన్నంబులైన యుత్తమాశ్వశతసహస్రంబులును గలవు. వాని కన్నింటికి నిత్యోచితంబులైన ఖాద్యంబు లొనరింపను, బరిపాలింపను దగినవారి నేన నియమింతు.

అఖండ భాండాగారపూరితములైన యగణ్యములే కన
కాని సమస్త వస్తువులును, బ్రతికిన విహితంబులైన యా
యవ్యంబులు నా యెటుంగని యవి లేవు. గోపాలజనంబులు
తుదిగాఁగల సకల భృత్యజనంబుల జీవితంబుల వరసి యేననడు
వుదు. యశోధనులగు పాండునందనులు నిజకుటుంబ భారంబు
వర్వంబును నాయండ సమర్పించి తాకునిర్భయమైన యిష్టవిహా
రంబుల నుండుదురు. ఏ నెల్లవేంట అప్రమత్తమైన ప్రవర్తింతు.

వేకువజామున మాత్రము వెడనిద్రఁ బొందుదు. అం
తియగాని రాజ్యభారయుక్తింజేసి నా కాహారనిద్రలకే యెడ
ముండదు.

ఇట్టి వర్తనములతోఁ బాండవులకుఁ బ్రియము నేయు
చుండును. కాని నీవు చెప్పు మంతులుగాని మ్రాకులుగాని,
యింద్రజాలములుగాని నాకుఁ దెలియవు”

అనవిని లజ్జాకలిత చిత్తయగు సత్య, ద్రావదికిట్లనియె.

“మూసనీ! నేనెఱుంగక యిట్లాడితిని. నాపలుకులను నగ
వుగఁగొని నానేరమి పై వవలయును. నీచరిత్ర మత్యంత సన్మా
నితము.”

పాంచాలిమండస్మితానయగుచు “నదియట్లయగుగాక”
యని పలికి వెండియు నిట్లనియె.

ఊర్జితముగా ధర్మాన్వితముగా సుకీలంబుగా భర్త
మనస్సు నాచిహ్నునట్టి చతురోపాయంబు సెప్పెద వినుము.

చం॥ పతిగడవంగ దైవతము భామినికందునులేదు స్రీశుండై
 పతిగడచించెనేని కలభాషిణి భానురధూశబాంబరా
 నిత్యధనధాన్యగౌరవము, విశ్రుతసంతతియున్, యశంబు స
 ద్దతియును గల్గు, నొందుమెయిఁ గల్గెనె యిన్ని తెలుగులారయన్.

అత్యంతము శ్రమించినఁగాని యొక్కింతనుఖము ధర్మ
 గతియు నెందుఁ గలుగదు. భర్తృ శుక్రూష సంతతనుఖంబు
 చేకూర్పు: ధర్మ వాదవశేయు.

కావున నిత్యంబు వెరవు, భక్తి, ప్రేమ ప్రియము గలిగి
 పతియొడఁ జరింపుము. పుత్రీయు

మ॥ వనవాత్యండుగడంగి నీచగుగృహద్వారంబుచేరంగ వ
 చెప్పనంగా విరిలెమ్ము సంభ్రమముతో. శిశ్నాందునభ్యంతరం
 బునకున్ వచ్చిన వాసవాదికరణంబుల్ దీర్చుచు జ్ఞం
 బు నియోగించితిశంఘనుండక ప్రహంబున నేమట మీవుండగన్.

చ॥ తివిమరాణిసీకు, గడుఁదీర్చుగఁ జెప్పినట్లుగల్గెనె
 గువలయ నేత్ర! నీనునినుగూడినవారికి నైన నెట్లుఁజె
 ప్పువలదు దాననొండొన నెవంబుఁబడింతు రెఱింగి లేని నీ
 నవతులు కృష్ణబుదివిరసంబగునీదెసఁ దృప్తియొక్తి చేన్.

చ॥ పతినిననుంగులై న తగు బంధుమిత్రులు భోజనాది స
 త్కృతముల నాదరించుచు నకృత్రిమభక్తి విశేషసంతర
 సితమతివై చరింపుముతదీయహితేతర పృథ్వులైన వా
 రతివ భవత్సహృజ్జనములై నను గైకొనకుండు మెచ్చుకున్.

అదియుంగాక ప్రద్యుమ్నాది భవత్తనయులతోనైన నీకలంబున నేకాసవలంబున నుంట దూష్యము. నతుల చరితలతి దుష్కరములుగదా! కులవతులు, సతులునగు మగువలతోఁ జెలిమియొనరింపు. ఇది నీకుఁ బరమసౌభాగ్యమూలంబైన యుపాయంబు.”

నావును నృప్రీతిచిత్తయై నత్య యిట్లనియె. “ నీవు ధర్మజ్ఞువు. నీపతులు దేవసన్నిభులు. అత్యంత శౌర్యాస్వతులు నీవుత్రులు. ఏవిధమునను నీకుధర్మరాజ్యమునేఁడి. సగవలదు. ప్రతివింద్యాదులైన నీవుత్రులందఱు యదుపురంబున సుఖంబున్న వారు, వారిలకు నొక్కట నొకంతలేదు. వారలదెస నిశ్చింతవు గమ్ము.

నీ మహనీయోపదేశంబు నా కెన్నటికేని విస్మరింపరానిది. ఆచరణము నందఱ బెట్టవలయునది. నీ యుపకృతికి గృతజ్ఞురాల.”

అని పలుకు నవసరంబునఁ గృష్ణుఁడ పాండవులవీడ్కొని మార్కండేయాది విప్రజనంబు నామంత్రణంబుచేసి గమనోన్ముఖుండయ్యె. నత్యభాషయు యాజ్ఞ నేనింగాఁగిలింతుకొని సగర వంబుగా వీడ్కొనియె. అంత నాను దేవుండు ప్రియాసహితంబుగా రథారూఢుండై ద్వారవలీ పురంబునకరిగె.

పదవ ప్రకరణము

సత్యాకృష్ణులు సనివయనంతరంబు పాండవులు కామ్య కవనంబు పఠత్యజించి, యనేకవనశైల నడనదీవిశేషంబు లాలోకించుచు ద్వైతవనంబునకుఁ జని, యందునబ్బముపై నెనిమిది నెలలుండిరి.

తద్వనంబున నొకనాఁడు ధర్మజుఁడు నిద్రించుచుండఁగా ద్వైతవనంబునఁ గల మృగజాతులు కలలోఁబచ్చి కన్నులనత్రువారి దొరఁగఁ దమొఱిగించి ధర్మజుతో నిట్లును.

“ధర్మాత్మ! మీ రనుదినము చంపఁగఁజంపఁగా అస్థు త్కులంబులల్పా వశిష్టములైనవి. మేము బీజమాత్రము చిక్కి యిట్లుపనరుచున్న వారము. మీరింక నొండుకడకునరిగి మముఁ గావవలయును.”

ధర్మజుఁడు “అట్లకాక” యని వానికభయమిచ్చి మేల్కొని దానినింతయు ననుజాలకెఱింగించి, మరల కామ్యకవనంబునకుంజని యండుఁ దృణబిందు నాశ్రమంబున సోదరాది సహితముగా నుభయిండ్లె.

ఒక్కనాఁడు పాండవులేవురు తృణబిందు నాశ్రమంబున ధామ్యసహిత బుగఁ బాంచాలినుసించి మృగయోనినోదార్థంబు నలుదిక్కులకు నరిగిరి.

తదవసరంబున సింధుసావీరనాథుండఁడు సైంధవుండు చతుర్విధబల సంగతుండై సాల్వకన్యను బెండ్లియాడుటకు నిజ వైభవ ముల నిల్లగాఁ జనుచుండి, యాశ్రమద్వార సమీపము

నందు ఆవనభూమియంతయు దేహకాంతినటలంబున వెలుంగఁ జేయు ద్రావదినజాచెను. అమ్మగువయందుఁదగిలిన చూడ్కులనుమగుడఁ దిగుననేర్చులేక సజసఖుండగు కోటికాన్యూజాచి యిట్లనియె.

“ఇమ్మగువ యెవ్వతియో ! ఏ కలంబ యివ్వనంబున నిట్లున్న నిమిత్త మేమియో ? ఈమె సురయక్షగంధర్వకన్యల నొకతెగానోవు. మహితలము న్ములులకు నిట్టిచెల్వన్నదియే ?

ఈయబల కెంజగుదాని లీలగ్రామి ౩౭ కెంకేలు కదంబ శాఖ తుద గీల్కొలిపి, పాపకన్యల వోలె చిత్తిమెఱియింపఁ దొడంగినది. ఈ యబ్బాతీ నా వృద్ధయేశ్వరయైనచోడ్రలోక రాజ్యాధిపత్యము చేకూఱిసెట్లు పిలవెల్లదు గదా !

వయస్యా ! ఎట్లేని నీ కాంత నొడంబడఁజేసి, ననుఁ జరితాంశుని జేయఁ బ్రార్థించెద.”

కోటికాన్యూజుని గ్రక్కునఁ బొంచాలి పాలికిం జని నమ్మగువ కిట్లనియె.

“మృగశ్రీ ! దాదాని మృగసంచార యోగ్యంబైన యివ్వనాంతరంబుననేకలంబ ఇట్లుంటకు హేతువేమి ! భవజ్జన కల్వమున నుద్యతీతుండగు పురుషుం డేవంశమ్మునవాడు ! నీ జీవితేశ్వరుండగు సుఖజీవితాత్ముడెవఁడు ? నీనామమై యింపు లొలుకు శబ్దమె య్యుం !

నాతెఱఁగెఱుంగఁ దలఁచితేని విరుము. సురధుండను రాజపుత్రుండను; కోటికాన్యూడనువాడ అకాంచనరథముపై నున్నవాడు త్రికర్తవిభుఁడు. నిన్నుఁజూచుచున్న యతని

ప్రక్కనున్నవాడు కలింగాధిపతి. ఆవద్యాకరము పొంతనుండి నినుగనుకొనుచున్నవాడు ఇత్వాకుకులోద్భవుండగు సుభగుడు. అదియట్లుండె.

సావీరకుమారులు పన్నిద్దఱుచేరి కొలువగా అనేక సహస్ర కరితురగరధనదాతి పరివృత్తుండై మహాగజంబుపై శోభిల్లుచున్న యవ్వీయండు జయద్రథుండు. అమ్మహీపతి యిప్పుడు నీతెఱంగెఱుంగ నన్నునిటఁ బుత్తెంచె.”

అనినఁ బాంచాలి హృదునంభ్రమంబునం గదంబశాఖ విడిచి, యుత్తరీయంబు నంగలేంబు గావిచుకొని, యతని కిట్లనియె.

“అన్న నేనిచట నొంటియున్నదాస. నీనిచటి కేగుదెంచుట నీతియా? సుతవతిని ధర్మవతిని నగు నన్నితర కాంతఁగారి దలచి పెక్కులు పల్కుచుంటివి. ఇది నీకు దగునె? నీవు ఇది వంశోద్భవుండగు సురధువుత్రుండవగుట యెఱుంగుదు. అస్మత్ప్రకారంబు చెప్పెద. వినుము.

ఏను ద్రుపదుపుత్రికను. పాండవుల ధర్మవత్నిని. అవ్వీరు లివుడు. నన్నివ్వనంబున నునిచి నల్లికలకు వేటవోయి. వార లింతకు వత్తురు. మీరమ్మహాత్ములకు మానసియులరు, కాత్మన వారు నేయు నత్కారంబులు గైకొని పోవుదురుగాక. ఒక్కొంత తడ వియ్యాశ్రమ సమీపంబున విశ్రమింపుడు” అని పలికి యల్లన యవ్వరవర్ణిని * భయంబున బర్ణగృహంబు సొచ్చె.

* వరవర్ణిని: ఉషకాలమున సుఖశీతలమును, శీతకాలమున సుఖోష్ణమును నైన యుండునట్లు గలిగి భర్తయందనురాగముగల యుత్తమ స్త్రీ.

కోటికాన్యండును గ్రమ్మఱజసి సైంధవునితో ఆవృత్తంబు సెప్పె. అద్దురాత్ముండు అమ్మగువ నవపారింపఁడలచి కలిపయజననమేలంబుగా నరిగి చల్లగృహంబు ప్రవేశించియామె కిట్లనియె.

“వామాక్షీ! నీకుగుళలమే! నీమగ శేవురకు నమ్మదియే”

ద్రావడి యిట్లనియె “పాండవులకు నేమము. నీకు ననామయగబె? కురువద్యులయింటికి విందవై తివి. ఆనవక్రియా పాద్యములుగై కొని భోజనముచేయవేడెద. విభులువేటవోయిరి. ఇపుడెవత్తుకు. చాగువచ్చి నీకువలయుచట్టిప్రియకు లాచరింతురు”

సైంధవుం డిట్లనియె. “అంబుజలోచనా! నీవు చేయు చరిత్యకృత్యము లొకటి యేని కొఱుతరేక వచ్చినవి ననుఁ గృతార్థుని జేయుచు. యెమ్మ. నమ్మికో రథమెక్కుము.

రాజ్యంబు దివ్యంబుపాసి కాతారథులవాసులై సరివారెల్లరు నవ్వఁగాఁ గుత్తికదళియందున్న పాండవులంగొల్పిన మఖంబు మనే? ఎంతజేయవైతివి? శ్రీవిహీనులఁ గామిను లర్థి తుచా? నిఖలంధు సావీరభూవలయ రాజ్యగౌరవంబుతో నన్ను నేలుకొనుము.

అనిన బాంబాలి ప్రకంపితచిత్తయై కొండొకతొలంగి వానియెడ నవమానదృష్టిజూచుచు, దసవతులరాకయోరుచుఁ బ్రతివాక్యంబులఁ గొంగకాలక్షేపంబు చేయుటకై వానికిట్లనియె.

“పాండవు! కుఁ జెలియలగు దుస్సంకుఁ బతివగునీవు నాకుఁ దోఁబుట్టవచ్చు. పాడితిప్పిన పలుకులు పలుకనగునా? ధర్మావ్యయమున జనించితివి. ఉభయలోక విరుద్ధముగు పథమేల?

సైంధవుండు దరహాసితాననుండగుచు నిట్లనియె.
 “నీ వెన్నడు రాజధర్మము వినియిండలేదా? రాజులకుఁ బ్రహ
 దాజనమునెడ నావి వెదుకంగ బనియేమి?

అనిన నయ్యంగన శ్రోధకలుషితాంతరంగియై “యి
 ప్పాపాత్ముడు ప్రియపచనంబులఁ జోషించు, బెట్టిదంబులగాని
 చక్కఁ బడఁను”, అని తలంచి యతనికిట్లనియె.

“నృపాధమా! ధైర్యసాధులు భంగుర విక్రములుఁ
 బాండుయశస్కులునగు పాండుకుమారుల నాత్మలోడలఁవక
 నను ధిక్కరించెదవే! నీవగర్వ మింభవోభోగు. దుష్ప్రలా
 పములు దక్కుమా. పాండవులజ్జలో సమరాసురకోటికేనియు
 దుర్జయులు. వారికిఁ గీడునేర పాతాళంబందు డాగినను
 మృత్యువు దప్పదు. తేలును గర్కటియును దెగు కాలుఁబు
 నందుఁ జూలు చాల్చుగతి పాండవుల యిల్లాలిన్నె న నాదెగు
 దుశ్శిలుండవై తివి. ఇది నీ వినాళ చిహ్నము.” అనిన
 సైంధవుండు నవ్వుచు నవ్వెలంది కిట్లనియె.

“వెలది! పాండుకుమారవర్గము మాకు వింతియా!
 మాటలచే మచ్చలనేల భీమలీలి వెఱపింపఁ జూతువు? ముష్టి
 వినుము. సావీరకుల ప్రసూతులము. మాయం దితర క్షిప్రీశ
 సాధారణబుద్ధి చేయకుము. ఇతఁ పలకని మాటలవలన బ్రయో
 జనంబు లేదు. వేగంబు యల కనకరథం బొండె నల్ల నుహా
 గజంబు నొండె నెక్కుగను. చీరంపుమాట లాడక ప్రియపచ
 నంబుల నస్మత్ప్రసాదభాజనంబు వగుము.”

అనిన యాజ్ఞనేని వాని కిట్లనియె.

“వీరపత్నిని వీరసోదరినై కాలగతిచే ననాథవిధి నున్న దాన. ఎటుల తనను గాకు నిను దెలుపనేల? పలుకు తియ్య మెల? అతులిత పృష్ఠి కేయ బంబులతో శ్రీకృష్ణుడు, ఘోర గదను చాట్చి సమర కేళీలోలుడై భీముడు, గండీపజ్ఞానినాదనూన దిక్కులు పిక్కిట్లుచుండ పట్టునుడు, పచ్చినపుడు కన్నారంగఁ జూచి గాక నీ త్రుళ్లడగునా? మతాపతివ్రత్యమహిమం జేసియే నన్నేకేమ నందగు.”

అని లలికి యద్దుగాత్తుండు తన్నుఁ బట్టి ససుకట్టుట యెఱిగి తను పురోహితండుగు ధోర్నం బేర్కొని యాశ్రో శించె. అతఁ డతిరయంబునఁ బనుదెచు నాసమయంబున సైంధవుండు పాపనిశ్చయ్యుడై ద్రావణియొండు కడంగిపట్టె. ద్రావణి కోపముతో వాని నదిల్చుకొని, వ్రేయఁగా వాడు భూమిలంబునఁ జితంబుగఁ దెల్లె, జయద్రథుండు డట్లు నేలం బడియుఁ దడయక లేచి, యామెఁ దిగిచి, రథంబుపై నడికొని నవరివారుండై యరుగఁ దొడంగె. అప్పు డప్పులఁత పురోహి తునకు మ్రొక్కిన నమ్మహాత్ముండు సైంధవుఁ బేర్కొని యిట్లనియె.

“రాజకులమండు బుట్టిన వారికి ఏతాదృశ దుష్కృతము తగునా! సైంధవా! నాడు పల్కు వినుము. ఈమె సాధ్వీ. ఈమెను వేగ విడిచిపెట్టుము. పాండునందనలు నీప్రాణములు గొంతున పోవిడువరు. ఈ పాపము నిన్ను ద్రెక్కొనక

విడువదు.” అని యాశ్రోశించుచు నమ్మహీసురవతిం దామె పిలువడన చనియె.

ఇటఁ బాండునందను లనేక మృగంబుల వధియించి. యందరు నొక్కయెడఁగూడికొని యాశ్రమాభిమంబులై నచ్చు నెడఁ బెక్కు అశుభనిమిత్తంబులుగాంచి మనంబు లాకులంబు లుగా రథంబులు సత్వరంబుగాఁ దోలుకొనుచు యాశ్రమంబు నమీపించిరి. అటఁ బాంచాలి పరిచారక ధాత్రిక యనునది యతికరుణంబుగా నేడ్చుచుండె. శర్మతనయు శారధియైనయింద్ర సేనుఁడు డిగ్గి నుఱికిచని “యిదేమి! నేలంబడి పొరలుచు నేడ్చు చున్నదానవు. నీకవకారఁబు నేసినవారలెవ్వరు? అనియె.

ధాత్రిక వానింజూచి “సైంధవుచేతఁ బాంచాలి చెఱి వోయె. దేవేంద్రప్రతిమ్మలైన యేవుగుపతుల నాత్మఁగొనక వాడింత యకార్యముచేసె. వాస్తవముగా వానికీ జేటుముడి యే యిట్లు నేసె.

ఇంతకు మున్నె వాఁడు సనియె. వాఁడు మిక్కిల దవ్వ రుగికుండగి నే యత్యంతరయంబునఁ జనుఁడు. తోడ్తో శత్రుము దొడుగుఁడు. వానిశత్రుములఁ గట్టుఁడు. నచ్చెలిని దొడు.” అని పలుకుచున్న ధాత్రిక పలుకులువిని దాని నాశ్వాసించి యక్కురువీరులేవురు నాక్షణంబ నన్నుద్ధులై శ్రోధావేశంబునం జేసి మహారంగంబుల భంగి రోజుచు జయద్రథుఁడు వోయిన దిక్కుంబట్టి చనుదెంచుచుండిరి. సైంధవునెన్నిడి. సైన్యము పిలువడ నాశ్రోశ విహ్వలుండై పోవుచున్న ధౌమ్యుంగని నమస్కరించి “మీరింక ఖేదంబుదక్కి రండు,” అని పాండు

నందనులు సైంధవునేనవయింగవిసి సింహనాదంబులు చేసిరి.
పాండుపుత్రుల యరడంబుల సూచి సైంధవుండు ద్రావడి
కిఱిగియె.

“ఈ వచ్చువారేరువును నీ మగలా? వీరిలో నెవ్వంజే
విధమువాఁడఁ ఁ ఎఱుంగవలయునను నభిలాషమైనడిగితి

పాంచాలి యనాదర శ్రోధ ఘోరితయగుచు, ఇంక వీరి
నెఱింగినేమి! ఎఱుంగకుండిననేమి? దుర్మదమున దుష్కార్య
మొనరించి నీచేటు నీవలెచ్చుకొంటివి అయినను నన్నిడిగితివి
గానఁ జెప్పెక, వినుము. ఇంతియగాని నీవలననాకు భయమిను
మంతయు గలుగదు. సోదర సహితుండగు ధర్మసందను గంటి.
ఇంకనానుఁ గుళలంబ.

మ॥ “తనువుత్తొంగుడు కుద్రకాంచపసముద్భవ్యుడగు తుల్ల న
ద్వనబాతాయతచారులోచనఁబ దీప్యద్భూరితేశోమనుం
డనకుం డల కధంబునై వెలుంగుపుణ్యాత్ముండు ధర్మాత్మజాం
డనిరీధ్రచతిభావ్రభావనిధి యత్థాశ్వర్యకౌద్యుండనిన్.

చ॥ ఘనజవనత్య చారుతురగంబులఁ బూర్వినయల్లవిన్సర
త్కవకరధంబునై నుకితకాయఁడు సాలమహీరుహంబు చా
డ్యవఁ దనరాతుకున్ వెలయుఁభూషణియున్ దశసోమపీడనం
బును నయియున్న వాఁడనిలత్తుతుండు భీముడు భీముఁడాజులన్.

ఈ॥ ధర్మబాహుశ్చితమ్ముడును దత్త్రియశిష్యుడు నైనవాడు న
త్కర్ముడువాఁడె చూడుము ప్రగాఢవిక్లిర జలేంద్రియుండు ను
ష్కర్ములగన్ననైవఁడు నికామభయంకర విక్రమక్రియా
నిర్మధితారి ఘోరమునీనిర్మలలేజఁ డజేయుఁడే ॥ ౩౩.

స. ఆంధ్రవంశసంగ్రహంబు వివరములను సూచించు భయార్త లోకసం
 క్రయముగృహస్థుల డాహవవికారకౌత్యము శిష్ట బాంధవ
 ప్రియుడ సహానుభవరగభీరశుభాకృతి యల్ల తుల్యుడ
 రయనకలంబు పాండుసుతరత్నము భానురీతియిమ్మహిన్

ఉ॥ వీరుడు చిత్రయోధిదృఢవేది కృతాస్త్రిడు భూరిబుద్ధివి
 స్ఫూరుడు వాగ్వికారదుడు పాద్మలతారమితమ్ముఁ డుజ్జ్వలా
 కారుడు ధర్మధర్మ డపికారుడు ప్రాధవరంగలేఖ డ
 దీరుడు పాండవుండుసహదేవుడు పునిభుండుపెంపునన్.

వీరేపునత్యంత విర్ర్వాదులు. వీరబాణబడిన నీసె
 న్యంబు సకలంబు వికలంబగు. నీవును బ్రాణబాంధవ మానం
 బాంధవ గోల్పోవక మైమైబోనేరెదవే! ఇప్పుడే బుద్ధిలిగి
 ధర్మజ నాశ్రయింపు. ఎట్టిశత్రువులనైన శరణముసొచ్చిన
 వారి నలండు కరుణతో రక్షించును.”

అనిచెప్ప నవసరంబునఁ గాంతేయులు సైంధవనేనం
 దలవడి దిబ్బాఖంబులనెల్ల జీడిట్లుగలియునట్లు బాణపటలంబులు
 పఱంగింపదొడంగిరి. సైంధవుండును నిజయోధులఁ బురికొల్పుచు
 నావహభూమినిలిచె.

ఇట్లు త్రిగర్త సింధుసైన్యంబులతో వనేకనరపతి పరి
 వృతుండై నిలిచిన సైంధవుంజూచి, భీమనేనుండు క్రోధాదుణ
 లోచనుడై గదా దండంబు త్రిప్పుచు వానిపయింగవిసె అడ్డు
 పడినవారి నెల్ల బొడుపుచు రధికులను మడగ జములను బదాతులను
 దురగములను దుర్వారగతిఁ జదుపుచుండె. అధర్మజనకుల
 సహదేవులును వైరినేనఁ దెగటాడ్చుకుండిరి. గాండీవజ్యాని

నాదము మిన్నమట్ట నష్టముండు శైబ్యులను నిత్యాకులను
సైంధవులను ద్రుగ్ధులను దుఃఖి తూటాడె.

అపుడు గణభూమియంతయు శవసమయమయ్యె. అంబ
రంబంతయుఁ గబంధసమయమయ్యె.

ఇట్టి క్షంకున జయద్రథుండు ద్రావదీసి నిదిగ డచి
రధంబునోలుకొని వఱచె ధర్మజుడు, ధౌమ్య సమన్వితయై
యున్న సాంచాలింగుని విజరధంబుపై నిడి కొనియె. అపుడు భీమ
నేనుండు ధర్మజునకిట్లుయె “ద్రువకులను దోడ్కొని నీవు
ధౌమ్యుడు కవలు ఆశ్రమంబుకుఁ జనునది. నేను నష్టముండు
సైంధవుల వనూ ముట్టి సహతుఁ జేసెదము.”

అని ధర్మజుండు “చలిమలగు, దుస్సలనుదలచి
వానినొక స్త్రీ ముసెచి పోనిండు” అన ద్రావదీ భీమార్జు
నులతోడ “నప్పాపాత్ముడనెం గృవఁ జేయవలవదు. అవ
శ్యంబు వానివధియించి నాకుఁ బ్రియంబుగావించునది. ఇట్టి
ద్రోహి యెల్లభంగుల ధ్యండు.” అనియె.

తదనంతరంబ ధర్మనందనుండు ధౌమ్య ద్రావదీ సకుల
సహదేవ సహితుడై యాశ్రమంబుగఁకుంజనియె. భీమవిజయులు
రధంబులు రయంబునఁదోలుకొని, చని, శ్రోశమాత్రాంతరంబున
సైంధవునిగవరి. కిరీటి దూరాపాతవిశిఖంబుల జయద్రథరథ్యం
బులఁబడనేసె.

అపుడు సైంధవుడదరివడి యరదముడిగి మేనెల్లఁ
జమర్చ, నూర్పులు పెల్లుగారఁ బఱచుచుండె. వానిఁజూచి
నగుచు భీమార్జునలుడాసరి. భీమూడతిక్రోధంబున వానినొడిసి

తలంబట్టి నేలబడ దిగిచె. ఒడలెల్ల చిడిపిండంగఁజూడిచె. అర్జునుండుచూచి, “యింతచాలు. ఇంత నొడిచివఁ బ్రాణవిముక్తుండగు. అజాతశత్రువచసంబులు దలంచి వీనిగఁజూగింపు” నునియె.

భీముండపుడు వాడికి తియ్యెత్తి పగతుళిరము చెక్కలెగయగొఱిగి, పెడకేలుకట్టి రథంబు పై నిడికొనియె. భీమార్జునులంతి నిజాశ్రమమునకుంజని ధర్మపుత్రునకు సేవేడించి “వీడె పాండవదాసుండ” నిరి. “అల్లెవివీశువధ్యుండుగాఁడు. విడిపింపుడ” ని ధర్మజుగడనియె.

పాంచాలియు జయద్రథుంజూచి నవ్వుచు “ఇప్పుసాత్ముండు భవదీయ దాను. డయ్యెఁగావునఁ బోవిసువుండు ” అని వానివిడిపించె. సైంధవుండు పాండవులకు మ్రొక్కి-లజ్జావనతవద నుండగుచు గాచోటు వాసిపోయె.

పడునొకండవ ప్రకరణము

పాండవులు వనవాసంబు నమఁచితంబుగా నులిపిరి. పండ్రెండవయేటి కడవట వారికి ధర్మదేవతా నమాగంబయ్యె. తత్ప్రసాదంబున నజ్ఞాతవాసంబునకు భాగంబుగాకుండ వరంబు వడసిరి. అంతకును న్న తమవెనుక నడవులరి దిరుగుచు సగ్ని హోత్రంబుఁ దోడవకొని వర్తిల్లు భూసురోత్తముల నగార వంబుగ వీడ్కొని. బాహ్యవారంబున సముచితరీతి వీడ్కొల్పి, ద్రాపదీ పాండవు లతిరహస్యవృత్తి, నజ్ఞాతవాస విధానంబును సిగ్గయించుకొనుచుండెరి.

కంఠాడను నామంబుతో నన్యాసిగా ధర్మజాడను, వలలుడను పేరితో నంటవాడుగా భీముండును, బృహన్నల యను పేరితో నూర్వశీ శాప మనుభవించుచు, నుత్తమ కన్యాజనలకు సృష్టిము గజపువాడుగ నరుచుండును, దామ గ్రంధియను నామముతో నశ్వ శిక్షకుడుగ నకులుండును, తంబ్రీపాలుండను పేరితో గోష్ఠమున కధిష్ఠాతగా నుపాదేవుండును, మత్స్య దేశంబున విరాటురాజునొద్ద నుండ నిశ్చయించుకొనిరి.

ధర్మజాడను పాంచాలి నాసికించి ఖన్నాంతకకరణుండగుచు
చ॥ ఇదిఁడుమద్దరాలు పనులేమియఁజేయఁగనే దింతయన్,
మృదు వొకకీడుపాటునక. పేకొనఁబాలు దు దాత్తచిత్త యొం
టిదిరుగుజానికోగ్య దొకటిరకుదాసవరించుచొప్పెఱుం
గదు తగనొడ్డనుంగొలుపగా వెదవెమ్మయి గల్గునక్కటా!

అనియె. అతని చిత్తంబున వెనుబాటంతయు మాను నట్లుగా దోవది యిట్లనియె. ‘సైరంధ్రీవేషంబున నంతఃపురము చెంతకుఁ జొయెద. పట్టపు దేవిహిమవసంపును పోయి యంతఃపురమునఁ గొలుపు చేసికొనుచు నులీమస వృత్తంబున పొంతపోవక మాలిని యను పేరితో జరి చుచుందు. కలపంబులు తనువున నలదుట, మృగమదంబునఁ దిలకఁబు రచి యించుట, పువ్వుల ననేక ప్రకారంబులఁ గట్టి ముడికొక్కరితి నెత్తులు గట్టి యిచ్చుట మొదలగు కార్యములఁ జేయుచు వివిధ శిల్పములఁ బ్రవీణునై మత్స్యగాజమహిషి మనస్సునఁ కెక్కు నట్లు ప్రవర్తించుచుందు. మున్నెచ్చటనుంటివని నారు ప్రశ్నించినచో బాంచాలికడనుంటివని చెప్పెద.”

ధర్మాత్మజుఁడు ద్రావణి కిట్లనియె. “మన వంశంబును శృత్రుంబును, బెంపును రక్షింప నోవునట్టి మహాసాధ్వీని, అచటి తులువల తలపులు గనుఁగొని యేమటక మెలగుచుండుమా.”

యాజ్ఞసేని యగాదరమందస్మిత నుండరవదనారవింద యగుచు నిట్లనియె. “ఎందును గౌరవభావం బెడిఁగీక పాతి ప్రత్యాచారముతో సైరంధ్రీజాతిగాఁగ చరియింతు. కావున నేనును మితభాషావిరచనము, ప్రతసంభాషనము, పాశభయము యుచితరీతినుందు.”

విధంబునఁ గార్యంబు నిశ్చయించుకొని యగ్నిహోమ్యుని యొద్ద నుంచి హుతవహునకుఁ బురోహితుఁడై, పాండవులు పాంచాలి బురస్కరించు వన బడిపోవుచు విరాటునగరంబుగడిచేరిరి.

అందుండి యాభ్యు సాగక యాదవి తెలుపుల నడచి విరాటు నగరంబున కనతి దూరంబగుకాంతా రంబునఁ దఱిమిపోవు సమయంబునఁ బథి శ్రమంబు నూని యాజ్ఞనేని యిట్లనియె. “దప్పి పుట్టుచున్నది. వేర్థి పొక్కిపోవుచున్నవి. గోళ్లలో నెత్తురులు చిప్పిలు చున్నవి. నాకుఁ జిత్తంబు వశంబు గాక యున్నది. ఆపుర మిచ్చటచ్చట యను నాశల నచ్చితిని. ఎంత దప్పు గలదో! ఇప్పటి నాథంగిచూడ నొకయడుగై న వేయఁజాల.”

ఆపుడు ధర్మజుఁడు తనమననం నఁ గిరుణయు, భేదంబును బిఁగొనుచు నుండగా నాతని యనుమతిగి సవ్యసాది యక్కోమలి నెత్తికొని పురము చేరవచ్చె.

అట పాండవులు తమ తమ యాయుధంబులు ప్రేర భూమి పరిసరా రణ్యము నందుఁ గల యొక మహా శూని పృథ్వీంబు నందునిచి మహావిగంబులం బెట్టి బంధించు తెఱంగున వాని గట్టివేసిరి.

తదనంతరము వారచ్చోటు వాసి పురాభిముఖులై చనుచుండిరి. అజ్ఞాతవాస కాలంబునఁ దమ రిహస్య వ్యవహారంబు నకు ననువుగా నేపుర పేళ్ళను గ్రమముఁ జయ, జయంత, విజయ, జయశ్రేణి, జయద్బలు లని సంతకేతించి కొనిరి. ధర్మ దేవతానుగ్రహముచేఁ దోడ్తో నున్న యుగ్గినివారి వారికిఁ దగినట్లు వేషంబు లేర్పడ సంతసించుచు విరాట్రారాజును జేరి యాతని యనుగ్రహపాత్రులై యుండిరి.

ఇట్లేవును చనిన పిదప సముచితభంగి నైరంధ్రీ వేష ముతో నించుక వలవలి దిక్కునకుఁ గురులు దుఱిమి, పరిచారి

కాత్వగేహావహితి తన తనపున గచ్చువడగా, ద్రుపద కన్యక పురమా సాచ్చెను.

పౌరజనములు రాజవీధివశ్యలదిఁ జూచి, “ఏజగంబునఁ గాని యిట్టి సతీజన ముండునా! ఈలతాంగి మొయిలు కప్పిన యమృతాంశుకళ.” అనుచు నంతఃకంఠే, “సీవేద్యరపు ఏమి వనికై యెచటికి జోవుచుంటిని?” అనిరి.

ద్రౌపది యిట్లు సెప్పె. “ఏను గట్టువాలుదానను. కడుపు కూడుపెట్టి, కట్టఁ జీయించి నను నెవరేలునునో యట్టి వారికిఁ బనులుచేసి మోఁగ బుద్ధిగో చచ్చితి.”

అనవుడు జనులు విని వందియంబు వచ్చెరువు నలకు మదితో “ఇచ్చెలువ కలుపు కూటికి నెచ్చోటనేని నలుచు నోట. ఇది వల్కగుఁటి!” అనుచుఁ గనఁగొనుచు ముసురుకొని చనుచుండిరి.

పాంచాలరాజవంశజ రాజమందిరంబు చక్కటికి నొగె.

అనమయంబు విరాటుని కేవేల నుభేష్ఠ రమ్యహర్మ్యహాతునిది బ్రణయసఖజః సునో నిహంగముచేయుచు ద్రౌపది జూచి కుతూహలంబున “ఇదియొక రమణీయ కాంతామణి. ఎక్కడనుండి యెక్కడికిఁ జోవుచున్నదో సీచభామినులరీతి వినీతయై వల్కచున్నది. పొలును వెక్కనమంది చూచుచున్నారు. వేగమ దీని దొడ్కొనిరొందు.” అని ప్రాధాగ నల వనిపె. ద్రౌపదియుఁ గగతలపు నెరసెనని కేయసుతాను చారికల వెంబడిచనియె.

విరటుమహిషీయు, మొగంబున గౌరవంబును, గేలఁ
బురఃప్రసారమును, దనువున నమ్రభావమును గడల్కొన
భూరితిరాదరముతో “ఇందురమ్మ” అనుచుఁ దదూప
మాసాదమస్తకము వీక్షించుచు నిట్లనియె.

“నీకులమేమి? నామమేమి? ఎవ్వోదానపు? ఏమిపనిబూని
ఎచటి శ్రేగుచుంటివి? మా కెఱుంగఁజెప్పము.” యాజ్ఞ నేని
యట్లనియె.

నేను సైరంధ్రజాతిసంజాతిను. నాయభివాసంబుమాలిని.
పురుషపంచకసనాథ నాయుండియు ఒక్కకారణంబున విరోధుల
చేతి బతులనన్నిధిని దలపట్టి యీడ్వొంటి. వనంబున కరిగి
ఎవ్వోహారంబులం గాలంబు గడిపితి. ఇటమీఁద నియమా
చరణంబునకు నొక్క ఎత్తిరంబు గొఱంతగలదు. నీవు ధర్మ
వర్తినివిని విని నానేర్చు ఎనులమెట నీకడ నిలువఁ దలంచి
యిందువచ్చితి.”

నావుడు నుభేష్ట యిట్లనియె. “సుర గిరుడ యుగ సిద్ధ
తరుణులలో నీవొక్కతే వగునువు. ఇప్పురికిఁ బనుదెంచిన కారణ
మును బొంకక చెప్పము.”

అన దరహాసము తనమోమునకుఁ దొడవుగా ద్రావడి
యిట్లనియె. “ప్రథమమున శ్రీకృష్ణదేవియగు సత్యభామకుఁ
బనులుచేసితి. పిదపఁ బాంచాలికఁ బరిచారకావృత్తి వర్తిం
చితి. ఆదేవి నాకుఁ బ్రాణంబు ప్రాణమై రక్షించుచుండెడిది.
నీవును నీచవుఁబనులకు నాచాలమియెఱిగి, మన్ననకుఁ బాత్ర
ముగాఁగైకొని, యాచారము తప్పకుండ నన్ను రక్షింపుము.

నేను గలవములు కూర్చుండగలను. తిలకంబులు దిద్దగలను, పువ్వులు దండగ్రుచ్చి నిల ముడువగలను.”

కేకయ రాజునందన, యత్యాశ్చర్యముతో నిల్లనయె. “నీరూపము చూచి మారాజువర్జును. నిన్నెమ్మయి నేను బంగొందు? ఇంతులే నీపైజూడ్కి నెక్కొల్పి విస్మయమంది చూచుచున్నాను. ఇక్కడ బురుషులసంగతి వేరే చెప్పనేల! ఇట్టి నిన్నుగైకొని నాకై నేను విధ్వంసదళ తెచ్చుకొనుట వెరవై యుండునా!”

పాదప ధర్మపత్ని యిట్లనియె. “నీ తిలంచీట్లుకాదు. నాపతులు గంధర్వులు. లావు విక్రమము గలవారలు. నన్నెప్పుడు నేమిటరు. నీచమతి నన్నెవ్వడూ చూచునో వానినారాత్రిలోఁ దెగజూతురు కావున బురుషులు నాదేసం దేటిచూడ వెఱుతురు.

అదియుంగాక నాచిత్తము తాదృశులకు గోచరముకాదు. అతిసీచవచనములు నాకడఁ జెప్పకుముతల్లీ!

ఇక నెమ్మనమున నూరడిల్లుము. అనుమానము మానుము. నన్నెలుకొనుము. భయభక్తులతోనుదాత్త నాగరక భంగుల నీమదికెక్కునట్లు మెలంగెద. సాధువృద్ధులు మెచ్చునట్లు వర్తనము నల్పెద.

నను నీచకార్యములకుఁ బనుపక, యెంగిలి లోనగువానికి లోనుపఱవక తగు మన్ననతో సరయువారలకు నగ్గుత్పతులు పక్కతులు చేయుదురు.”

అనిన సుధేష్ణ సంతసిల్లి ద్రాపది నూరడించి యునిచి
కొనియె. యాజ్ఞ నేనియునంతిపురము చరితకలవడ మెలగుచుండె.
ఇవ్వధమునఁ బాండవులేపురు నవ్వెలదియు విరటు పుర
మునందు నకలజనుల కజ్ఞాతముగా నివసించుచుండిరి.

ఇట్లుపాండవులు పాంచాలీసహితంబుగా విరాటునగరం
బున న రించుచుఁ గతివయదపంబులు గొంతగానేడుకాంతంబు
గడపిరి. అట్టియెడ మత్స్య తిమిమిదియు దండనాధుండును,
గీచకాగ్రజుండును. రూపాభిమానియు దుర్విదగ్ధుండును. నగు
సింహబలుండు తియప్పసుధేష్ణకు మ్రొక్కజనుడెంచె.

అద్దేవికిసతి దూరంబుననున్న ద్రుపదరాజ నందనం
గనుఁగొని అమెపై నెక్కినినచూడ్కిని గ్రమ్మటువ నేరక
బెగడొందుచుండె.

అయ్యెడ “ననువీడుచూచెగదా” అనుచితకృత్యంబు
లాచరించు నేమో “ఇచటగాకుదిక్కవ్వకు!” అనుభయమున
మేనఁ గంపంబు పుట్టఁగాజేయుటకునేమియు నుపాయంబు గానక
పాంచాలి దిగులొందుచుండెను.

అంత గీచకుం డక్కోమలి కలకూపు నిజసహోదరివలన
దెలియందలంచి పాంచాలిఁజూపి వేగవడుచు “ఈమెకులమేమి!
చరిత్రమేమి! నాకుండెవ్వఁడు! ఇచటనేమిపని జేయుచుండును!
అనియడిగె. సుధేష్ణయు అతని చిత్తవృత్తి మఱియు నతనిపలు
కులుగీటునఁబుచ్చి యొందుపలుకులువలికె. కీచకుండు ద్రాపది
యున్నయెడకుంజని,

“నీ వెవ్వరితనయవు! నీపతియెవ్వడు? అసంగ నన్ను చాలి యప్పలుకులు విశమిగాభావించి నిర్వికారయై యూరకుండె. అచ్చపలుండింక, దడయంజాలక తనయభిలాషంబు తెలుప ద్రాపదిమిగులఁ గలుపించి పరిభవ వికారంబుతో సకుండ దన్నుదాన యుపశమించుకొని “వీడుచురభిమాని” వేగిరి పాటుకూడదు నేరువుతోడన తప్పించుకొనవలయు” ననితలంచి యిట్లనియె.

“అన్నా! నా యన్న బాము దిలవవేమి? ఈయొడలు, ఈ చీరలు ఏవవుట్టించు చున్నవి గదా? నీవును నాఁడుబుట్టువు లోడఁ బుట్టినాడవు గదా? ఇట్టి మాటలాడఁ జనునె? అదియుఁగాక నేనుహీనవంశి జాతనయ్యఁ బతివ్రతను”.

అట్లు వీడఁగఁ బల్కియుఁ బ్రయోజనంబు గానక “యితండు నీచుండు గావున పంకించి నంగాని మెల్ల బడిపోవఁ డ”ని తలఁచి యిట్లనియె.

కా॥ “దుర్వాలోద్యమ కాహావిక్రమ రసాస్తోక్తతాపస్ఫర
దర్శ్యాంశు ప్రతివీర నిర్మధన విద్యాపారగుల్ మున్నతు
ద్గర్వాజాకృతు శత్రుంధ్ర నిమగ్నోర్ధ్వ మనగిట్టి గం
ధర్వల్ మానముప్రాణముం గొనుట తథ్యంబై మృత్యుం గీచకా.

కీచకుం డిట్లనియె. “నా మహాబాహుబలము, తెనయఁగ ముజ్జగములందు నెవ్వారును లేడు. ఇది నిక్కువంబు. ” సై రంధ్రి సైతగదక్కి ధిక్కరించి యిట్లనియె.

అందని మానిపండ్లఁ గోయఁదలఁచుట పెట్టి. మునుఁ జెడిన రావణాదుల నెఱుంగవా ? ”

కీచకుండు మొగము చిన్న బుచ్చుకొనిఁ చేయునది లేక
యప్పు యొద్దకు వెళ్లి - “ అప్పుడు నీకుం జూపిన యన్వయ
నామధేయంబు లడిగిన యప్పలఁతి యిప్పుడెందుఁ బోయెనో”
యని యడిగె.

సుధేష్ణయు నతని వేగిరపాటు చూచి శిరఃకంపంబు
చేయుచు, “ ఏమియపాయంబు మూఁడునో” యని నయంబున
భయంబున నేకవిధ బుల బుద్ధులుగఁజూపి ప్రయోజనంబుగానక
యగు యపస్థంజూచి విచారించి, యెట్టకేలకు నిట్లనియె.

“ ఇంతదలఁకల! ఆసుదతిని నీ నివాసమునకు దినము
లోపల నాసవమున కని యవశ్యము సంపుడును.

అనినవినికీచకుండు ముదితహృదయుండై నిజనదనంబు
నకుం జనియె. సుధేష్ణ పాంచాలినిరావించి తృప్తభావించుచు
నిట్లనియె. “ తిశయించు తృప్తపెల్లి కమ్ముక నావడననువటు
వట్లువట్టె. మదిరారసమానంగ, నామదివేడ్క జనియించు
చున్నది. కీచకునియింట వాచవియగు బహువిధంబుల వారుణి
యెన్నడుఁదీయఁజయుండు. నీగమనవేగము చూతఁగుగాక! అచ
టికీజని వారుణి వేగ కొనిగమ్ము.”

అనవుడు నుల్లము నల్లడిలఁగాఁ, దనువు ఘర్మజలంబు
దాల్చుచుండగా “ నచటికిఁ బోవుటయెట్లు? పోనొల్ల ననుట
యెట్లు? దైవమా! నేర్చుతో నీయిక్కట్టు పాపికొను దీమస
మెట్టిది?” అని తలంచుచు డోలాందోలితమానస యగుచు
సుధేష్ణకిట్లనియె. “ తల్లీ! ఈపనికిరమ్ము డిగి యితరులఁబనువుచు.

నీగృహ మతి నిర్మలచరిత భరిత మని మత్సరుల
యసన్నిధి నైనను మతి నూరడిల్లి యుంటి. నేడు నాపై మన్నన
వచ్చుట పాడియా!

ఎవ్వారి యింటికో, యెద్దియో తీసికొని వచ్చుటకు
వచ్చు బంపడగునె? నాడునిన్ను గొల్వనేతెంచినపుడు నీచపు
బనులకు నేను బాలకునికి చెప్పి యనుజ్ఞ తీసికొనలేదా!

సుధేష్ఠయుఁ దాజేయు ననుచితంబునకు మిగుల శంకించి
యును దమ్ముని వలవంత దలచి పాంచాలితో సాహరముగా
నిల్లను. “సఖ! వేడ్కపడి ఆననము తీసికొని వచ్చుటకు నొక
నికృప్తను బంపలేక నీకుఁ జెప్పితి. దీని నీవు గోసెక్కజేసి,
నిన్ను హీనవిధానమునందు నియోగించితి ననియుమ్మ్రలించితివి.
ఇది నెయ్యము తియ్యము కల్మియే?

అది లాఁతి యిల్లా! నీను నెఱుంగిని వారెవరు?”

అని మఱియుఁ బెక్కుభంగులఁబ్రార్థించె. పాంచాలియు
నింకఁ బెనంగినను బ్రయోజనము లేదని తలంచి “నీవు గోరికెట్టి
పనిఁ జేయుదును.” అని కాంచనచషకంబు పుచ్చుకొని యార్త
మూర్తియై చనుచు,

చంః అలముటఁబొందు మానిధి హోయని దైవముజూడు నిత్యతీర్తి,
గలగొక నాకుడిక్కున, మొగంబున నశ్రులునెల్లి గొల్పుఁ దొ
త్తిలబుడు జల్లనంజెదకుడెందము గూడఁగఁదెచ్చి నన్ను గే
నలమాను ముట్ట నెవ్వరికివచ్చునకుం గలగున్ వెనుంబడున్.

ఇవ్విధంబున ద్రాపది దురవస్థం బొందుచు “మహాపద లకు బహిహరణంబుహరిస్మరణం” యని తనవ్యాదయ వుండరికం బున బుండరీకాత్ము నిక్షేపించుకొనియె.

శిరస్మా పై కత్తి వెలుంగు వేవెలుంగుగని “పాండు పుత్రులయెడఁ దప్పనిమనస్సు గలదానవే, నో వ్రథా! కీచకుని వలన నన్నొకకీడునుఁ బొందకుండ రక్షింపుము” అనుచు గేలు మొగిచె.

తరణియు నత్తరుణిగాఁచుటకు భుజావిస్ఫురణాధ్యుడగు నొక్క రక్కసుని బనిచె. వాఁడును బనిపూని రయంబున నదృశ్యాకారుడై వచ్చినిలిచె.

ద్రాపది కీచకుని మందిరంబు చేరనరిగి బెబ్బలియున్న పొదలుచొచ్చు లేడిచండంబున నందుఁ బ్రవేశించె.

కీచకుండును ద్రాపది వచ్చు తెరవారయుచు హర్ష సంభ్రమంబులు పెనంగొనఁగాఁ జంచలభావపరితమూర్తిలయ్యె. ద్రాపది తత్ప్రదేశంబునకుంజని “తృప్తపుట్టఁగా దేవవారుణి తేరఁబనుపఁగా నరగుడెంచితి.” అనుచుండ నింతినెమ్ముగము నందుఁ జతఁడు దృష్టులు నిల్చి “దేవితృప్తవీర్యఁ బూనితివి. మంచిది. అపె నహోదరుండనగు నాత్మవయు నీసంభావనమెయి దీర్పకుంట పాడియా” అనియె. ద్రాపది యప్పులుకులు పెడ చెవులఁబెట్టి ధీరురాలుగాన నిర్వికారయగుచు “వేగంబ మదిర పోయింపుడు. అద్దేవి యెదురుచూచుచుండు. తడవైనచో నాపై నలుగును. అనఁ గీచకుండు “సుధ్ధేష్ణపాలికిమదిరను నిత రులచేఁ బంపెడఁగాక! గజతురగ నమితిఁ బొప్పివోయెను

నాదురాజ్యలక్ష్మికల్ల నీవె పాలకగాలవుగానుండుచు.” అని యంతకంత కిగ్గలిచుతమక బునజేసి ఆమెబట్టుకొనియె. తిన్న రక్షించుచు వెన్నంటి నచ్చుగున్న దనుజుని మహాబలము తన తనువొండగా నాతని విదిల్చి రథనముతో నా మందిరము వెడలెను.

ఇట్లు ద్రోచికొనిపోవుచుండఁ గీచకుండు పెనుపెంటఁ దగిలె. అమ్మకనయు మరలిచూచి, భయభ్రాంతియై యెవ్వ లనికింబోదునోయని తలచి, దైవయోగంబున విరాటుండు బయలు కొలువున నునికింజేసి యచ్చటికి బరుగిడియె. అతఁడు గర్వోన్మత్తుండు. కావున జనమూహంబును సరకునేయక సమదగజము జంగమలతో వెళుకొనుభంగి సరభనంబునఁజని కోవంబుతో నమ్మహాసాధ్వీ పాలిట్టి తిగిచి కూలనేసె.

అట్టియెడఁ బాంచాలీ రక్షకుఁడు రాక్షసుండు అతని డొల్లవ్రేసె. వ్రేలుపడి కీచకుఁడు నొకపుడప్పిన మహానాగంబు కరణి నిట్టూర్పు చిగిపడి నిట్టల బరుతోంబున పుల్లడి కొను చుండె.

ఆసమయంబున య్యాస్థాంబుననుండి సవన తన యుండు ప్రాణేశ్వరి యవమానునిను, సింహబలుని విజృంభణమును, జూచి కోపవేగమునఁ గన్నుల నిప్పులు రాలుచుండ నతిభయంకరాకారముతో నచ్చేదవలెనై యున్నతవృక్షంబు నిరీక్షించి ధర్మతనయుం గనుకొనయె అంతదశని యాకారంబునూర్చి, నయంబుల చాచి, “మన నెలలుండీ వృక్షము నెక్కడఁ జూచెను. మతెచ్చట ననేవృక్షౌజములు లేనా!

వరకాఖలచే నొప్పుచు, నుపాశ్రితప్రతికి నత్యంతప్రీతి సంధిల్లఁ జేయు నీన్యతుంబును పట్టెట్టియల్కై ఖండింప నేటికి” అని నిగూఢభాషణంబుల నతని కోపసంబు చాచె.

ద్రాపదియు నాయ న్నదమ్ముచే ప్రియములు నూచుచు దైన్యం బాంక్షితి గొన్న చండంబుచ విరాటుని సభఁ జేరవరిగి, పంపిన కోపమును, సమయభంగి భయంబును మనస్సునఁ బెనఁగొనుచుండ, భర్తలను దక్కిన సభ్యులఁ జూచురీతి రూక్షముగా వీక్షించుచు, మత్స్యనాథుడు వినుచుండ నెలుగు చలించు చుండ నిట్లనియె.

“సన్నాక నీచుఁ డిట్లపమానము చేయుచుండఁగా నన్నెటను మహాసమర్థులగు నాగంధర్వభర్త లేవు న మిన్నక చూచుచుంట నచ్చెరువు గదా! ఇంక భూమిలో నెవ్వారి యాడువాండు పరిభవంబు లేక బ్రతుక గలరు. అది యట్లుండె.

ఈనరపతి యాస్థానములో మన్నవారిలో నొక్కడని తగవైన వెడపల్కునైనఁ బలుకఁజాలఁ డయ్యె గదా! ఇందలు చూచుచుండఁగా నీచుడగు కీచకుడు పతిప్రతిసగు నన్ను నెందును నిట్టిస్త్రీలను నెవ్వరుఁ జేయని విధమునఁ జేయఁ గొండఱిచి దయపుట్టడు గదా! ఇంక జెప్పనదేమి?

అది యెల్ల నాకేల? ఇతండు మత్స్యదేశమున కొడ యుడు. నాకీ నరనాథు డూటనగును. ఎవ్వరైన నధర్మ మొన ర్చిన రాజు లారని దండన మాచరింపవలయు. అట్టిచో నిచ్చో నన్నుఁ దన్నిన కీచకుని జూచి నూరకుంట భాష్యమా!”

నావుడువిరాటుడు చిత్తము కరుణాయత్తము కాఁగా
ద్రావడినిగనుంగొనిఁ కీచకుని దండితునిజేయఁగాఁ జగుగత్త్వము
లేమిఁజేసి. సాంత్యనవచనంబులతో నాతని రోషముమాన్వి
కీచకుని బంపివేసెను.

శుభవారందఱు “ఈ శుభలక్షణాంగియగు సుందరి
పైరంధ్రితాపుటయెట్లు? రాజుచూచుచుండఁగా నిద్దురాత్ముం
డింతచేయునే! అనుచు గుగగుసలాడుచు మోములవిన్నఁడనం
బుగదురగాఁగిన్నులై యుండిరి.

అపుడు ధర్మతనయుండు ధుర్మవారి లలాట భాగమును
గవ్వఁగా, విప్రంభించు నధికరోషంబును ద్రోచికొనుచు, దైర్య
ముపెంచున నిర్వికారుడై ద్రావడితో నిట్లొయె.

“నీలెఱఁగంతయు జననాయకుండు శుభవారునెఱింగిరి.
ఇఁకఁబలుమాటలాడనేల! నీవునుధేష్టపాలికి జనుచు. గంధర్వు
లకుఁదఱిగాదుగాన నూరకుండిరిగాని లేనిచో నీపరాభవంబునకుఁ
గోపింపనేరరా! నాధులదూఱంగఁగాదు. సతికిశుభలలోఁ దడవుగా
నిల్చి, శంకచెడి, యిట్లు ధిక్కరింపజనుదు.”

ధర్మనందనుని పలుకులువినియు పైరంధ్రయచ్చోటుఁ
గదలకనిల్చి యెద్దియేనియుఁ బల్కుడలంచి నట్లుండె. అదిచూచి
ధర్మతనయుండు వేండితునిట్లనియె.

“పలుపోకలుపోవుచు విచ్చలవిడిగా నాట్యముచూపు
విధమునఁ, గులనతులగరువంపు శుందము వీడియిట్లుంటగూనా!
తోడ్తోడదలిపోవుట మంచిది.”

సాంచాలినాభిప్రాయంబుగా నట్లనియె. “నాభర్త
నటుడు. పెద్దవా యటప్పివా. ను కాననేనుబతుల విధమకాక
శైలూషి గాననాగరాదు. అట్లునటుజేసి నాకునాట్యంబు సము
చిత బును బరిచిత బునునె యున్నది.

అటముంగాక, మృత్యుతిత్తంబు సూడను. కావున
జూరియాలికి గల తెనెంబెట్టిడివి!

అని యవ్వోటువాసి, నున్న భాష్పగారములుగ్రమ్ము
చుండఁగా దొడ్డిలుచు సుధేష్ఠులొక యె ఆమెయునంత్ర
ముంబు జేచ్చుకొని. తానేమియు నెఱుంగుకొని “చెలీ! మేను
చెన్నుదటిగిండు. మా చిన్నవోయినది. నీకురు లొప్పుగంది
నది. కినుకన విన్నన. ఎవ వోట నీకేరు కీదొనర్పిరికి
వారెట్టివాటి నాహాసికలొక. నీ జుచ్చును. భంగపఱతు.
ఇది ముఱుతు. నీకొకరి నాకు జెప్పుము.

ద్రౌపది యిట్లనియె. “నీవితంగియు నెఱుంగమి భావిం
చిన నేనెఱుంగులదానను. అయినను జెప్పద వినుము. మద్యము
తేజోయి. వుం కీవకుఁడనీతి చేయవచ్చు. చేయనీక నేను
మతస్యపనీమ్రుభ దిక్కుగాఁజ తి. శ్రీవ్రకోపంబున నచ్చొ
నన్ను తన్నెను.”

సుధేష్ఠయు “నీవు భేదము వక్కు. నీ కీచకుని దుడితుని
జేయుదు.” అనుచు నొక యనిరప్పల్లిలో ననునయంబు చేయు
చుండఁగా నయ్యునియొకరిని పూర్వాయాలమునేసి ద్రౌపది
“నీవిత యలుగ నేల! ఎగదీర్చుటకు మత్పితులుగలరు.”
అనినసుధేష్ఠయు, ద్విరికిజనులును వాఁబొందరి. ఎన్ని సాంత్యన

ములు చెప్పినను దేహిక, మజ్జన భోజనాదులకుఁ జొరక ద్రావని
 కోపశోక విహ్వలయైయుండె. అట్టియెడనుధేష్టచేయునదిలేక
 నివ్వెరగంది యుండె. తక్కినయంగునలును గీచకుని నీచత్వంబు
 తలంచి వానిచేటున కొడంబడిరి.

పండ్రెండవ ప్రకరణము

ఇట్లు పరిభ్రామణం సంతప్తయైన పాంచాలి నిజశయన స్థానంబునకుంజనియె. తల్పంబుపై మేనువైచి యపాంగంబులం దొరగొనీనీరు చెవులకొలుంతులునిండ, నెవ్వగలు నివ్వటిల్ల నా యనుయిల్లు తలపోయజొచ్చె

“సింహబలుండు ప్రబలుండు. ఆతనిజయింప భీముని బాహుబలంబు చూడఁదగు. ఇప్పట్ల సతనికి దైవబలంబును నవ శ్యము గలుగును.” ఇట్లుహించు చుండ రాత్రిసమయంబయ్యె సమస్తజనంబులు గ్రమంబున నిద్రంపఁ దొడంగిరి. ఆమెయు శయ్యాతలంబునడచి మేలిధూళి కడిగికొని ధౌతపరిధానపరీతయై వృకోదరు కడకుంజని,

“కీచకుంఠ నన్ను బరాభవించి మున్నున్న తెఱంగున నదనంబున నుభోచితశయ్య నిద్రించుచుండె. ఇప్పుడు నీకన్న మొగచ్చు సూజుటకు హేళువేమి! మీయన్న పరాక్రమంబు వలదనెను గాఁబోలు నాపైదనుమాలితివి.”

అనుచు మందన భాషణంబుల సంభోధించు పాంచాలి పాణిస్పర్శంబునమేలుకని, “ఇదయెస్వర” నపుడు, “నేన”ను నమ్మాత్మని యెలుంగెఱింగి, భీముడు “యాజ్ఞ నేని కీచకుని దురా గతంబునాకు. బ్రకటించి, వాని నిర్జింప నియోగించునదై యగుగుడెంచెగావలయు” నని దలచుచుండె.

ద్రాపనియు “భీమనేనా! యక్ష్మలపాంసనుండు రాద్ర బునవెంబడించి తిలవట్టి తిగిచుట నీవును జూచితివి. అప్పటి

మీయన్న పెద్దతనము నేనునుజూచితి. ఇంక నేనునది యేమి గలదు! అనాడాసభలో ముప్పసేనుడావిధముగా మినుభటత్వ బలములు మిన్నకపోవగ నాకనూన నేనె జయద్రథుం డనుచితం బొనరింపఁగానా సెల్లిపోయె. ఈ భిక్షులు కనుగొను చుండనేడిటయితి. వగనాకునిలఁగూయేమి!

అడకూయును నాలకూయును లాటివారలయినను సర యవలయు. ఇంకనందఱలోగీచకుడెట్లు వన్ను దన్నుచూడగా ధర్మరాజెట్లు చూడనేర్చెనో?”

భీముడది యాలకించి, “మీందు పోకిరినక నిన్ను బరి థవించు కీచకుని, మహాత్మాగ కోని శుండి పం వన్నునా, జూచి ధైర్య హేమాద్రియగు ధర్మజు డెట్లు వారిణచేయకుం డీన, నేను గీచక మత్స్యవిభా: నుగ్గుచేసి లాచనా ఆ సమ యంబున నమయభంగముగా జూజూల వారి నెఱింగి యుండుదు. ఇంకమరల ముందటిభ గిం గా పంసియు చూలయునదా! అది నీవును నేనును దెచ్చిన యాడగా జూచునను నిందింతురు. కావున యుధిష్ఠిరుని పోవత్తుకు దగువాడు గని మాటవడ నర్హుండుగాడు.

ఇంతయెందుకు ? ఇప్పుడు కీచకుడు బ్రతికిపోయెనా యేమి ? ఇట్లు దురపిల్లనేల ? మనల నెవ్వరు నెఱుంగకుండునట్టి తెఱంగు దలపోయవలయుగాక పగతుఁజంఁచుట యెంతపని?”

అనిన నమ్మావతి యిట్లనియె. “భీమనే! వాస్తవముగాఁ జెప్పుచుంటి. నేను గుంతికే సంతవెఱవ. మీకు సంతవెఱవ ఇంక దైవమునకు సంతవెఱవ. కాని యత్యంతకలు

పాత్ర యగు సుధేష్ఠకుఁ బనులు గావించునెడ వెంటఁ.
కోసముఁబట్టఁ జాలక, యొక నీచునిచే దుదిపోయి కోలుపోయిన
యభిమానముఁ దెండముఁ గొందలపెట్టఁగా ఏవో కొన్ని పలుకులు
పలికితి ఇతనియగాని సమస్త జనుల జనీయుఁడగు ధర్మితనయు
నిక్కఁ బలఁ గొనించినదానఁ గాను. అతని కిర్మల సద్ధర్మమున
ధాన్యము నెల్ల బ్రదుకగుచుండ మనము బ్రదుకుట యరుదా!
వేదము! అట్టి రాజనూయ మహాధ్వజ కర్త నేడొకనికి
నాత్రికుడై కూడు గుడ్డలుపెట్టి వానినుది వ్రీతికి నీడగునట్లు
నేనించుచున్నాడన నాకు ధృతి దూలక యెమ్మెయి సిల్చును?

ఇది బక హిడింబ జరాసంధుల బాహుబలగర్వాదుల
నణఁచిన విజయాశరములగు సీకరములు పెంటకట్టియలకు లావు
చూపుచుండఁ జూచి చూచి విగచుచుండు. మఱియు నిన్ను
మహిష న్యాయము గజాదులతో బోలెచుండువును నీమూర్తిపై
గన్ను వున్నదిదగిలి యేమఱియుండు నన్నుఁజూచి సుధేష్ఠయు
దశ్వింశవంశులును బెక్కువిధంబులఁ దలపోసి గుజగుజలు
వోపుచుండురు.

మగలకు మేటియగు సర్వనండు రంగమునందు నిల్చి
వికృతవేషముతో నుండరులకు నాటనేత్పవిధం బలిపినము.
దానఁ జూచి దేవపతిమానుండు కడుపుఁబ్రోచికొన నింతటిలఘు
వృత్తికి జొచ్చెనేయని పురపురం బొక్కుచుండును.

అత్యంత రమణీయదేహుండగు సకులుం డశ్వశిఖకుఁ
డట. అతని దుస్థితి యను దినంబుగాంచుచు గిన్నీరు సంచు
చుండు. అట్టి జ్ఞానవంతుఁడు. నవా దేవుఁడు గోపాలకవృత్తి

వహించి యడవుల విరుగుచుండఁగా నాకగాదు, విరోధులకేని మన మెరియదా? మనము కావలకు వచ్చుచున్న కుంతీమహాదేవి సహదేవుని నాకు నిల్లడంబట్టి బోరని పశువులు గ్రమ్ముచుండఁగా

చ॥ “కడుచనిబిడ్డ వీడొకఁడుగాదవునా నెఱుంగందు నుండఁ
య్యెడనొకపాటెఱుంగఁ డెవ్వఁడయ్యెఁగోవల మొన్నదైన నేఁ
నుడవఁగఁబిల్తుఁగాని తనతంగలయా, కటిప్రాద్యుఁగఁ డీ
కొడుకిటులోకన్ పనమాసుండడు నివనియారడిల్లడున్”

అని యప్పగించె. నేనును వనవాసకాలంబున నానేర్పు విధమ్మన మీకెల్ల గారామైన శమ్ముని మొక్కిరించి బిడ్డను కొని వచ్చితి. ఇపుడేమి చేయఁగాక చింతిల్లుచున్నదాన.

ద్రుపదుఁడు పుత్రులకంటె నెంతయుఁ బెంపునేయపెరిగి కుంతీమహాదేవి కోడండ్రలో గొనియాడిఁబరిగి, ప్రాణంబులకుఁ బ్రాణంబుగా మీసనెయ్యఁబు తియ్యఁబు నిజపడిచి తల్లికి మాటుగా జనులెల్ల భక్తిసేయ నెగడి, మపుత్రులఁగాంచి భరతాస్వయంబు నందు నాయెల్ల యిల్లుగా నతిశయిల్లితి రాజనూయయాగమునఁ బృథ్వీదేవతాకోటికిఁ దృప్తియొనర్చితి.

అట్టి నేసిపుడు మనంబు పెంపునెడి, యుదరవృక్షాకై దీనతలో నుధేష్ట కనుసన్నఁబరులు చేయుచుండి మీకు వగ వేమియుం జేయకుండ. ఏమిచెప్పుదు? నన్నుఁ బరిగొనునెడఁ బొందవాగ్రమహిషియుఁ గొంకుచుండెడిది. రాజదేవులు పెరవారు రాచినచండనం బొల్లరు. మెనెల్ల జెమర్చ నేన పూయుదును, వారికిఁ నున్నదనముగా నలుగు నూరి నూ నాపాని

తలంబు చూడుమెట్లు కాయలుకాఁచెనో” అనుచు నశ్రుల మునిగిన మోము వానివక్షస్సునఁజేర్చె. భీముండును దేహ మలమటఁబొందఁ దత్కరములు తనమొగంబు గదియఁజేర్చి నిట్టూర్పు గాఁచుచుండఁ జూత్రాకాంతుండై యుండె. అంత సతనిఁజూచి ద్రౌపది యిట్లనెను.

“కావున మీయభ్యుదయాభివృద్ధి నాశ్రుగోరి నేనట్టి యాపదల కేగి నోర్చెద. దానికేమి? నేడీ కావలుఁడగు కీచకుండు తలపట్టి తిగిచిరిగిన నిమ్మొయి చూచుచుంటి భీమనేన! వాని డెగటార్చవేసి నీవుకినుంగొనుచుండ నురినైన, నగ్నినైన విషంబునైన మేను దొఱుగెద.”

వృకోదరాఁడు చిటునవ్వునవ్వి యిట్లనియె. “జలజాతీ! కీచకాధముని జంపుటకై యిమ్మొయి ముట్టఁ బల్కవలయునా? ఎందుజూచ్చినేని, ధర్మతనయుండు తానవచ్చి యడ్డపడనేని, నీవపెంపారు కరుణగాచితేని నెల్లి కీచకుండు నాచేబడుట నిక్కువము. ఇంక వానిదెసఁ జింతివలవదు. మనమున నూరడిల్లి యుండుము.

సింహాబలుండునిన్నుఁ బరిభవించి, మైమైతోన యునికిఁ జేసి, యుల్లియుండెనకవచ్చు. నీవుం గ్రమంబున నొడంబడుట భావించికొని జానికి నర్తనశాల సంకీర్తంబుగాఁజెప్పి యొంటి మెయింజను దేర సయమింపుము. అచట వానిందెగఁజూచి, నీకుంజూపి, నీ చిత్తంబు వడసెద. ఇత్రైతంగుడప్ప నొండొక విధంబు కర్జంబుగాడు. ఇదియనిశ్చయంబు. ఇట్లనేయు వారము. చూడుము. వేగుచున్నయది, మేలుకాంచి జనంబులు మనల

గాంచిరేని వంచన బయలుపడిన గార్యంబులవచ్చు. నీవు శయన
స్థలంబులకుఁజొమ్ము.”

అస శయ్యాంతలంబు విడిచి, యత్త నిద్రింపటిమి కొన్ని
యడుగులనికి మరిలిభిముందు కలుషితాత్మకగుచు సెజ్జకువచ్చె.
అచ్చెలువయుఁదనఁద్రుంచునెడకుఁజోయి, పర్యంకంబున దనువు
వైచి, యంకిలిదేతినం దెందంబు గొండలంబుతోడి సద్రం
జారయని కనుదోయి మోడ్చియుండె.

అంతసూర్యోదయంబయ్యె. కీచకుండు చిడిముడిగొట్టు
తోడ సింగారంబు చేసికొనియతిచ్చరితగతి సుధేష్ణమందిరంబున
కరిగె. ఎల్లెని సయ్యువిద నీచమున నియ్యకొనఁ జేసెద
నని యువ్విళ్ళూచు నందొకచో ద్రావణం గానయె.
కనియామఁ జేరఁగాఁజని బహుప్రకారంబులగు దుర్వకారంబులు
నేయుచుండె. ద్రావణయాలని గణయుంగానని విధంబుగైకొన
తనముండటి పనివెరవుననుండె. అంతసద్దురాత్ముడు ద్రావణద
నందన జాయంజోయి “పద్మనేత్రా! నీచరణపద్మము లెప్పుడు
గొల్వయోగ్యత గల్గెనేని నదినుసాభాగ్యముకదా! నీవునన్నొ
క్కని నొల్లవా తేక కామసౌఖ్య వైరాగ్యమే నీమనస్సున
స్థిరముచేసికొంటివా? నాకుయదార్థము వచింపుము నాపై నొక
యింత చూడ్కినిల్పిన మాత్రన మగలసౌభాగ్యము కుండునా?
యేమి బేలా! నాతగులమాఱడి పుచ్చకుము నన్నెలుకొనుము
నిక్కమువచింప నేన యారాజ్యమును బాలన నేయుచుంటి.
రాజనునెపందిడి విరాటునకుఁ గూడుపెట్టుచుంటిని ఇంతయేల?

నిన్న నిన్ను వేపుడు చూచుండవట్లు త్రోవఁగానొక్కొక్క
దుడుగాని కాదు కూడదనఁ గల్గెనే! పోటరులైన భర్తలు గల
రంటివి. వాయులవును జలమును జూచితిగదా! ఇంక నెవ్వరు
గలరు?

అనిన నవ్వెలంది “వీడు దమకించి యున్నవాడు.
నా యుత్రించుమాటలకు మున్నకనియబడనేని కర్జుంబు దప్పు”
అని విచారింది, మెత్తవడినయట్లు చూచి; తన హృదయ
మెరింగించుట నిట్లు యె “కూడని యెఱిసెప్పిన వివేకదా!
వేళాటున నెల్లడల దొడర బాతెదవు. విచ్చలవిడినేతి కర్జు
మగునా! విచారము వాంఛకుఁగాని వాచియా! నామగలడఁకువ
నుండరు ఇట్టులగుటంకేసి, యెల్లభంగుల రహస్యము గోలు
పోనిరీతి, భగవదీమ వాంఛకనిరూప బెట్టిలో యట్టుల
చేయుము.”

నావుడు గీచకుండును ఖాంగి “ఈ విచారములతో
నన్నిట్లు లేవనగునా! అయినచు నీవు నేమువాడ. ఎయ్యెడ
నెప్పుడెటుల నభిమతిసిద్ధి యగు. తెలుపుము.” అని బాంచాలి
తన యురల వాడు తగులుట నిశ్చయించి, యనుగాగాయత్త
చిత్తవోలె నిట్లు యె. “ఎగలెల్ల నృత్యముచేసి యుత్తర లోనగు
వారు పోవఁగా, సర్వసకల యెంతయు వేక్కకు బట్టగు చుం
డును. అచ్చటికి నీవొంటిమెయి నేటి రేయి వచ్చునది.” నీ
వొక్కడన యరుగు దేరవలయును. లేకు నెయ్యెడ నిలుచు
దానగాను. ఇక మనమిచట బెద్దయుఁబ్రొద్దు మగులుటతగదు.
పోము. నేను నాచరి చేసికొనుచుందు.”

కీచకుండు వికసిల్లుచు, నమయనిర్ణయము నిజచిత్తము నకు నింపుచెనెన స్వగృహమునకుఁ బోయె. ద్రాపది సముచిత రీతి మహానసకాలలోఁగిఁబోయి, భీమునితో నతిఁగూఢక్రోధ వహింపఁగొల్పిల్లుచు “నా కొఱత దీర్చివచ్చితి. ఇక నీ కొఱతయ గలదు.” అని సమస్త కథయు సేవేదించె. భీముండును బరమాత్మదంబున బొంది, “వాఁడొక్కఁడే మదాంధ వృత్తి నాట్యకాలకు వచ్చును. వేడకీచూచి నన్నుఁ గని సంగ రం బిచ్చు. అస్మద్భావబలహీనబలుఁడై చచ్చు. ఇక విచార మేల? నా బాహుబలమునకు మాఱుకొనఁజాలు భుజబలంబు గలిగి చిక్కి, పెనఁగి నన్నొకయింత కినియిఁచెనేని, భూచక్రము సంచలించ, దివముల్లలాడఁ, గులవర్వతంబులు కంపించ, సముద్రములు ఘూర్జనమొందఁ గ్రోధముఁ గృతార్థత్వంబు నొందించెద. అని వలుక ద్రాపది సంచలితస్వాంతయై యాతని తీవ్ర క్రోధంబు గుప్తసాధనంబునకు బాధకంబు కాఁగలదని వగచి, “వరులు నవ్వఁగా ధర్మజుండు నెవ్వగఁ బొందఁగా నీవు చేయ నెంచిన పని గూఢవృత్తికి దప్పగును. అట్టివాఁడు నా యభిమతం బొడఁగూడియుఁ దుదినిష్ఫలమై పోవును. కావున వంచన బాహిరపోషక యుండునట్లు నిపుఁ బరిమార్చవచ్చునేని ప్రయత్నముచేయుము. లేనిచో వలదు.” అన భీముం డిట్లనియె.

“సంకులయుద్ధ సమయమున రహస్య విభేదభయము నా కొదవునా? ఓపినంతవరకు నిగూఢవృత్తితో నాతని బరిమార్చఁజూతు.” పాంచాలియు ‘జయలక్ష్మిఁ గొనుమ’ని దీవించుచు వెడలిపోయె.

అటగీచకుండును ఎట్టకేనియు బ్రాహ్మగ్రంథఃఖండ్రాస్త
మయసమ యము దాఁకివేచికంకలేక మంధపాభ్యంతరభూమి
జొచ్చె. అంతకుమాన్మ ద్రాపదీభీములచటికి పచ్చియుండిరి.
భీముండు సెజ్జపై బరుండియుండె. పాంచాలి కొంచమోసరిలి
నిలిచియుండె. అందు సమస్త మంధకారావృతమై యుండె.

అట్టియెడఁ గీచకుండు సెజ్జజేరి కేలుసాదితోడ్తో మేను
గఱుపాఱుగా “మంచి మంచివస్తువు లేరితెచ్చితి. ప్రియంబున
గైకొనుము.” అన రోషకఠినంబైన హనముతో భీముండు
వానిఁ దలవట్టి వంచె. వాడు గర్వంబున గంధర్వఁడను తల
పుకొ భీమునిబట్టి త్రోచె. ఇరువురును బెద్దకాలము సుంకల
ముగ భయంకరముగఁ జోరిరి. పోరినకొలది భీముని బలము
బెరుగదొడంగె. కీచకుని లావు తరుగంజొచ్చె. దానినెఱింగి
భీముండు పల్లవఫలభరితంబగు మ్రాసు కూలఁ ద్రోచుభంగి
నూతుంకూల్చి వికృతపు జావు చంపదలచి యవయవము
లన్నియు మేనిలోనికి నుగ్గుగాఁ దాఱిమి యొకముద్దగఁజేసెను.

ద్రాపది కూడముగా ననలముగొని వచ్చి యక్కజ
ముగ నున్న యావీనుఁగుఁ జూచి విషాదముతో వెఱగండె.
పిదప భీముని స్తుతించె. అతఁడును దోడ్తోజని మహానస పరిసరం
బున శరీరవ్రతాశంబు చేసికొని కృతకృత్యుండై నిజకయ్యా
తలంబునఁ గూర్చుండె.

ఇట ద్రాపది “భీమనేనుఁ డింతకు వంటయింటికిఁజోయి
నిశ్చింతంబుగ నుండునని నిశ్చయించి వర్తనకాల వెలువడి

కావలినారం చిలిచి నాగంధర్వపతులు కీచకుం జంపిరని” పలుకగా బెద్దయుం బ్రాస్త పెద్ద గండరగోళమయ్యె.

అకలకలమెరిగి యుపకీచకులు స్పృత్యశాల జొచ్చి, సోదరుని రూపతి స కాయముచూచి పలువిధములంగ బలవిగమ ముండిరి. “వీరి చందములు చూతముగాక” యంచు నచటికి వచ్చిన ద్రాపదింజూచి యుపకీచకులు మహాగ్రోవులై “ఇది గదా ఈతని పొడవడగించినది. పెడకేలుగట్టి దీక్షింపితిని యెడలి పయింబెట్టి కాల్చుట లెస్స”యని రాజాజ్ఞ బలవంతమునఁ గైకొని సూతుని పీనుఁగుఁడగు పాంచాలి బెట్టికట్టి పిచ్చ వనము దెసకుఁ జనుచుండిరి.

పాంచాలిభయభ్రాంతియై “ఓజయ జయంతి విజయ జయతేనజయద్వయలారా! అందనైతి. నా కయ్యాలివును రక్షింపవేగరావలయు.” అని యతిరాముగా నాక్రందన మొనర్చె.

ఆయ్యెలుంగు భీముండేర్పడ విని వచ్చిచూచి “ఏగిడింత చేయుదురే” యని పరేశభూమికి లంఘించిపోయి, యొక్క మహావృక్షంబు తెరికినిలిచియుండె.

వచ్చు నుపకీచకులు ఆ మహాభయశరమూర్తింగని, శవమటఁబూర్వైచి కలఁగఁబాటిరి. భీముడు వారివెంటఁబాటి నూట యేపు యుపకీచకులను జేతులఁతీటపోవ నుఱుమునేసి, విడవ శమితక్రోధుండై వచ్చి, పాంచాలిబంధ మోక్షంబు గావించి “ఇంకనిశ్చింతంబున నుభేష్టనివాసంబునకుం జనుమని, తానును. వేటొక్కమార్గంబున మహానశగృహంబున కరుగుదెంచె.

విరాటుండు కీచకానుజులును గంధర్వలచేత నిరవశేషంబుగా మృతిపొందెనని విని సహోదరమరణ శోకాయత్రచిత్తయైన జీవితేశ్వరినోదార్చి “అమ్మగారీ! బురివెడలి పొమ్మని నేన్నీతోఁజెప్పుము, లేనిచో నాను దా కతన నందఱకుఁ జాపు మూను” ననియూమె నొప్పించిచోయె.

అంతఃబ్రభాతంబయ్యె. అటనున్న పాంచాలి సచేల స్నానంబుగావించి, మందమందయాంబులఁ బురంబుచొచ్చి రాజవీధిఁ దగుదెంచుచుండె. ఆమె జూచి ప్రజలందఱు భయపడి పాఠిపోవుచుండిరి. వారిఁజూచినవ్వుచు ద్రావడి మహా సకల వాకిలినిలిది శీమనేనుంగని, కీచకులఁజంపి సన్నురక్షించిన పరమ ధర్మమూర్తియగు గంధర్వపతికిఁ బ్రణమిల్లుడు” అని కృతజ్ఞత తెలిపి నర్తనశాలకేగె. అట బృహన్నల సైరంద్రి క్షిప్తినియె.” ఆ సాసాత్ముల నీచవ్యాపారమాను నుడు మృత్యుప్రాపితులైన తెఱంగును నీపలుకుల నెఱుంగునాయును. చెప్పును.” సైరంద్రి సాధిప్రాయంబుగా “కన్యల కాటగఱపుచు ముఖంబు నీకు సైరంద్రి యేమయ్యెనేని భేదములేమి గదా నన్నిట్లు స్మితా ననంబుతోఁ బ్రశ్నించుటకు మనస్సొప్పె.” అని కన్యకాజన పరివృతయై యంతఃపురంబు సొచ్చి, సుధేష్ట కడకుం జనియె.

ఆమెయు భయశోకంబులతో సంభావననేసి, లల్ల! నీవు చక్కనిదానవు. మగవారు ధైర్యరిహితులైయు. దీనిఁ దలఁచి భయమంది నీవలచు నెడకు పరుగెడలయునని రాజగారు చెప్పిరి.” అని యనుజవియోగతాపం బుల్కిటంబుగా మెడియు నట్లనయె. “మిరుదుగల మగ లున్నారా? ప్రతివారిఁ జంపిండు

జాతువు. జనములు నీపొరువునఁ బోవవెఱచు చున్నాడు. మాపురము రాష్ట్రమువీడి యెందైనఁ బొమ్ము.”

సైరంధ్రి యిట్లనె. “ఇఁక మూడు దినములు మాత్రము నీగృహమం దుండుదును. అంతవఱకు దయతో నియ్యకొనుము. మత్సరులు ఉపకారవ్రతులు. ఈనరపతికి శుభము చిత్తురు.” సుధేష్ఠయు అంతవఱకు మిద్ధహంబున నుండ నంగీకరించితి” నని తెల్చె.

ఇది యిట్లుండఁ గౌరవులు కీచకు పథను విడి, చంపిన వాఁడు భీమసేనుఁడ గావఁయు నని నిశ్చయించుకొని, తేల్చు కొనుటకై సుశర్మయను వానింబంపిన నతిఁడు సైన్యంబుగా వచ్చి విరాటుని గోవులను మట్టడింప విరాటుడు మొదలగు వారు వానితో యుద్ధబుజ్జేయఁ జనిరి.

మఱునాఁడు సూర్యోదయాస్తయమున దుర్యోధనుడు భీష్మ ద్రోణ కర్ణాదులతో వచ్చి విరాటుని గోవులను సుత్తర దిక్కున నున్నవానిం బట్టపురిముసందలి వీరులందఱునుశర్మతో యుద్ధము చేయుచుండుటంజేసి విరాటుని పుత్రుడగు సుత్తరుఁడు కౌరవసేన మార్కొన నెంచి, సారథి భీముఁ విచారింపచుండె. ద్రౌపదియు సత్రేఱుగఁగియు నింద తనయునితోఁ జెప్పె. అర్జునుం డజ్ఞాశివాన వల్సరం బతీతఁబగుట నిరూపించి, బొంచాలి కిట్లనియె. “నివు షోయి వారలతో మన బృహన్నలకు సారధ్యంబుసేయు సామర్థ్యంబు గలదు. తొల్లి ఖాండవ దహనమయమున నర్జునునకు సారధ్యంబుసేసి యతిని చిత్తంబు వడసె. తత్సాహాయ్యంబునఁ గురు సైన్యంబు జయించుటకు

సంశయంబు పలకననది.” “అట్లు నేయుదు” నని సైరంధ్రి యత్తైతం గంతయు నుత్తరమఁ జెప్పె. ఉత్తరయుఁ దన యన్నకు దాని నెఱింగించె. ఎట్టుకేలకు నుత్తరఁడు బృహన్నలను సారథిగాఁ జేసికొని, తత్సహాయ్యంబున నర్వకుడు సైన్యంబును నోడించి గోవులఁ గ్రమ్మరఁ గైకొనివచ్చె.

అంతకున్న భీముని సహాయ్యముతో నుశర్యాదుల జయించి, కుమారుని శౌర్యము విని సంతోషించు చున్న విరాటుఁకు ధర్మరాజుని యంతయు బృహన్నల ప్రభావముని చెప్ప విరాటుడు గోపించి యజాతశత్రుని సారథిని వ్రేసె. వ్రేటువడి ధర్మరాజు అటనున్న పాంచాలిదేవజూచె. అయ్యింతయు వ్రేటు గిట్టించొరగు శుభిరఁబు తన యుత్తరీయంబున మెత్తన యొత్తుచుండె. “అదియే, యని విరాటుం డడుగ సైరంధ్రి యిట్లనియె. “పుణ్యాత్ముడగు నీతని రక్తంబు ధరణి పై నెన్నిది దువులు దొరగునో యన్ని వర్షములు హని పుట్టుటకుఁ జాలక యిబ్బంగిఁ జేయుచున్నది.”

ఇంతలో నుత్తరుడు లోనగు వారందఱు వచ్చిరి. విరాటుఁడుత్తరుని గాఁగలించుకొని “యట్టి కుడుసైన్యము నెట్లు లోర్చితివి” అని యడుగ నాతండు తనదేమియు లేదనియు, సంతపని బృహన్నల నెఱవేర్చెనని చెప్పె. మఱియు నందఱకు నమ్మోదముగా నా బృహన్నలే యర్జునుఁ డని యెఱింగించె. అంత సర్జునుఁడు తమవానందఱు నెఱింగించె. అందఱు సరమూలం దశంధళిత హృదయారవిందులై యుండిరి. విరాటుఁడు పాండవుల నుచితరీతి నత్కరించె.

పదుమూడవ ప్రకరణము

అజ్ఞాతవాసుంబు నిశ్చిన్ముంబుగాఁ గడవిన మీఁదఁబొండ
వులు శౌరవులు యుద్ధనన్నద్ధులగుచుండిరి. సంజయుని రాయ
బారము మొదలగునవి పథలములై పోయె.

అట్టిసమయంబున ధర్మజుఁడు సమస్త పరిజనంబులు పరి
వేష్టించి, సుఖానీనుండై యుండి శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనియె.” ఇది
మిత్రకార్యంబు చక్కఁజేయుటకు సమయము. మాయశ్రమగు
ధర్మత్రిసుయోధను”తో, బోధాటదక్కి యనుభవింపవలయునని
యున్నది. కావుననీవు ధృతిగాఁబ్రసన్నుడగుఁజని తగినమాటలాడి
తెలుంగునేయవలయును. తుదకు మాయేవురకు నయిదూర్భిచ్చి
నఁజాలు నంటినని చెప్పెను.”

కృష్ణుడును దాసికొడఁబడియె. భీమార్జున నకులులును
సమ్మతిచి, తదనుకూలముగా తమతమపాదేశంబులు తెలిపిరి
ఒక్క సహదేవుండుమాత్రము స ధికోడఁబడకయుండె.

అయ్యవనరంబున ధర్మజుండునుని పలుకులు హృదయ
తాప మొసరింపఁగా మోమునదైన్యముదోప, బొంచాలి
శ్రీకృష్ణునితో గద్గదకంఠియగుచు నిట్లనియె.

“అంతలంతలునేసి సంజయుని చేతరాయబారమ పిరి.
దానికి యుధిష్ఠిరుఁడు ప్రియముది, యయిదూర్భిచ్చినఁ జాలు
ననుచున్నాఁడు. ఈ యయిదూర్భ నేని సుయోధనుఁడిచ్చునా?
ఈయశేమి? ఈయక యాతఁడంత నిర్దయయుడై యన్న
దమ్ములనేచునా! ఆతమ్మునిమీఁదఁగల కూర్మివేర్మి చేతనీయన్న

గారు తాను మనుష్యుడన్నమాట సైతమందఱుగా? రాజ్యము భాగము లేక యేదో యొకటి నొడవబాటుచేసికొనిన లోకులు చాలమివెట్టరా? పెంపేదు నట్లుగాఁదమకీట్టి లోకులు రూపించు కొనుటయేలకో? నుభియొకేదామేలు! మీ కారపులసాధింపఁ జాలరా! వాస్తవముగాఁ బోరుటకు వలంపున్నచోనిపుడు శంకింప నేల? ఏలెప్పైన సైరించుటకు వారు బ్రాహ్మణులాయేమి?

ఓట మిశయము సుమోధముని పోషణనందు లేదు. సీ గాయబారము నలన నమిమయోజనము? భూదామిక్కిలి నాని దురభిమానము వృద్ధియగును. సరియే. సీని బోయినను వారు స ధికోడంబడరమికో? ఎ. అప్పుడెని పొడివ్రులు పోటున కిచ్చగింతురా! లేక మరలఁ గొనలగు -- కున్నాయాసికో? మునీ శ్వరుడై పోవుదురా?

నేనిట్లుమాట్లాడుచు జరిగిన కోపింపవలయు. నీవు పాండవులు విచారించి మనకార్యము మీ సుజనశ్చింతా చెడకుండు నట్లు మీరగర్హముతో సంధిచేసికొనుడు. నాకేల?

నేను జిత్తుమునందు మాటలునిల్వఁ జాలక నూటట నోరిదాననై పెక్కులు కాటులు ప్రేలుచుంటి. నినుఁడు.

చి. వరముఁబుట్టితిక భరతవంశమువోచ్చితి నందుఁబొందుభూమి
 యునుమఁ గోపలైతి జనమధ్యులఁబొందతి నీతినికమ
 సీధ లగుపుత్రులన్ బడసితిన్, సహజశ్మలప్రాణుల గాంచితిన్,
 సరసిబనాభ యిన్నిటఁగ్రాస్తకి నెక్కిదాన నందుమున్

అట్లుంగాక—

ఉ॥ నీవునుభవకలంకై గడుసెయ్యము గారవముండతిర్ప సం
భావననేయు దిట్టినను బంకజనాభ యొకందువట్టి రాజమా
యావభృథంబునందు కుచియై పెనుపొందినవేటివట్టి యీ
యేవుడిఁజూడఁగా సభకునీడ్యై గులాంగక నిట్టొనర్తురే.

ఉ॥ ఆసభికేవత్త్ర యగునట్టినను గొననచ్చి నొంచు దు
శ్శాసనుజూచుచున్ బతులసంధిమాలై తగుచేప్పలేక నా
యాసలుమాని చిత్రములయాకృతి నున్నయెడన్ ముకుంద వి
శ్వాసముతోడ నిన్ గొలుపవచ్చె మనంబుదియుం దలంబవే!

ఉ॥ అరయమిఁజేసి కోడలనక వృదు దాసిగఁజేసె నమ్మహా
పురుషునిపాలికిం బతులువోవఁగ వీరిలతోనయేను జె
చ్చెరఁజని కోటగిరింబు దిగఁజేయుదునో? యటుగాకపాడిమై
వరివ్రడ మోపిచేయుదునో వారికి మాధవ నిశ్చయింపుమా?

అని బంధురమైన క్రొమ్మడినంజి వెంట్రుకలువీడ్చి, వల
చెలిఁ బూని, మనంబున వివాదరోషములుపొంగఁగా దిగ్గనలేచి
యూర్తమూర్తియై బ్రాహ్మణులు క్రమ్మకొనుచుండ, మహా
భుజంగమో నావలసిల్లు వెంట్రుకలు కృష్ణుని ముందుపెట్టి
వెండియు నిట్లనె.

కం॥ “ఇవిదుస్ససేను క్రేళ్లం
దవిలి సగజాదెవ్విపోయె దక్కినఁజూచి కా
తత్తులకడఁ దీటుమాటల
యావసరమునఁ దలవవలయు నమ్ముత వీనిన్

ఈ వెంట్రుకలు పట్టుకొని యీడ్చిన యా దుశ్శాసనుని
తను వింతలింతలు తునియలే చెల్లాచెదరై రూపణియున్నఁ
జూచి యడుగారుగాక! మఱియొకవిధమున నారునదియా యీ

చిచ్చు! ఇన్ని బన్నులు పడిన ధర్మనందనుడును, నేనును, రాజరాజ వీరులు గన్నార గాంచమేని భీముని బాహుబలం బింకేల! కాల్యనా? గాండ్డిమను నొక విల్లెపుడు బట్టుకొని యుండు నరుసుని నికమమేల! మండింపనా?

ఇంతకాలము నామదిలో నీయల్కనాడిలో పెద్దచిచ్చు గట్టుకొన్నట్లు నిల్చితి. దుష్ట సిగ్రహబుద్ధిలో జగంబుల గాంచ నట్టి లోబుట్టువు నీవును, దేజమునబొల్చు భర్తలును గలు గగా నా యీ చిచ్చునకు నాటుపెన్నిడును బుట్టదా.”

అనియెలుగు రాలుపడనేడ్చిన యాజ్ఞనేనింగని కృపా యత్తచిత్తుడై శ్రీకృష్ణుండుమార్చి, కూర్చుండఁయమించి కన్నీరుదుడువను బెన్నిటి వేణిముడువను దగువారి నియోగించి యమ్మానినితో నిట్లనియె.

“సోదరీ! నేనుండ గా ముచ్చిరనేల! నాకు భీమాంజనులు తోడుగాగ ధర్మనుతుండు పంపఁగా నీమెచ్చుగా శత్రు సంక్షయము జేయును. మఱియొక విధములేదు. దురాత్ములగు కౌరవులంతకే యుద్వయిత్తురా? ఇప్పటి నీయేచ్చుల కొలదియె కురురాజపుత్ర కళత్రంబుల యేచ్చులు. వానిని గలకలనవ్వచు వినెడికాలము సమీపించినది. యమని మహిషము ఘంటికా నినాదములువిస గుతూహలముగల కౌరవులకు నంధికార్యములు శాంతవచనములు నిష్కములగునా! ఇవి విధినియతి. మేరువుతిరిగి నను దప్పను. నాపల్కుచది వినుము. త్వరలోఁపుడుయంబు చేసి పాండుకుమారుల రాజ్యశ్రీ సమేతులగుదురు. నీవు జాతువు ఇండసత్యములేదు.”

ద్రౌపదియుఁ దేలుకొను చిత్తవృత్తితో నెద్దుడిగ.
కొంటింబొందె.

మఱునాడరులో దయ బున శ్రీకృష్ణుండు పాడన
సందేశ ములంకొని కలనగరోన్ముఖుడయ్యె. అందు ధుర్యోధను
నితో జెప్పఁబయు మాటలన్నియు జెప్పె. ఈ ధిసయల్లులు
విఫలమయ్యె. పాండివ కౌరవులు యుద్ధసన్నద్ధులై, పాండి
వనిమిత్తమున మహారథములు బుడగై కొరిపి పడి బు
భీష్మద్రోణ కర్ణాదులు సహాయులై యుద్ధము ధుర్యో
ధను ను యెదుర్కొనగా భూమియు పొడలు పడిరి
పడియుండె. ఈ వార్త నుమింప ప్రతికంబు మెలం
గునున్న యశ్వత్థామ కృపాచార్య కృపమ్మలు విని
సత్వరంబు నటకుఁ జను దెంచి, దుఃఖితుడై పడియుండియు
నొప్పదొరుగెరి యున్న దుర్యోధను చూచి మాలు మను
లతో నాసీనులై. అందు గురునిండును దయనీశుడై
పాండివుల యెడనీనును రోగుంబును జూచి ముప్పుపగిలించి పతి
నాతుర లితింబుగా “ఇదె పోయి భూమి పొడివమా జేసెద.
పనువును” అనిన దుర్యోధను చా ప్తాపుష్ట గురునిండునునకు
కర్వ నేనాధిపత్వాభిషేకం జూచుచు, ఆ రథిత్రయ బు
ప్రతిజ్ఞ నిర్వహణార్థము జని.

అంగ సర్ధరాత్రంబున యశ్వత్థామ కృపశ్రుతివర్మలతో
బాండఁగిలిరంబు కరిగి ధృవద్వముండొడగాగల పాచాల
లోకంబును, దక్కటి భూపాలురను ద్రావదీ తిలయలను, సుఖ
సక్రంజెందువారిని, వధియించి పేర్చియార్చె. తోడ్కో భీకరా
కాకుండై దుర్యోధనునియొద్దకుఁజని పాండవులును గృహసాత్యకు

లును దప్ప మిగిలిన వారందఱు హతులై”రని చెప్పి యశ్వ
త్థామ కృప కృతఃకర్మలతో రయగతిం జనియె.

సూర్యోదయంబయ్యె. శిఖరంబున కనతి దూరంబున
నున్న పాండవశౌరి సాత్యకుల కీవార్తఁ దెలిసె. పాండవులు
బంధుమిత్రపుత్రాదుల దుర్మరణాంబునకు వగలం బొగిలిరి. అంత
భర్తృజాండు ద్రౌపదిని దీసికొనిరా నకులుంజుంచె. అతండు నువ
ప్లావ్యంబునకు జని నుత సోదరమరణ ప్రకారం బాతన్వికి విని
పించె.

ద్రౌపది నోరెండఁ బలవించుచు, నరుగుదెంచి, యధిక
శోకాక్రాంతయై యాత్రిగూరి యాక్రందనంబు నేయ నకులుం
డొయ్యన యయ్యంగన నరదంబుడించె. తోడనవచ్చిన వనితా
జనంబు లవతరణాంబు నేసిరి. అంత ద్రౌపది పెనుమంచునఁ
బై పఱివవజంబునుబోలె శ్రుతకథారాసనము చెలువెడలగా
బుత్రులఁబనువుచుఁ జరణములు తొట్రుపడుచుండఁ గొన్ని
యడుగులువచ్చి, వసుధా తలంబున వ్రాలె. వాయునఁదనుం
డా మగువం గ్రుచ్చియెత్తి ధర్మసూను సమీపంబునకుం దెచ్చె.
అమ్మగువ మగుడ నిలంబడి యమ్మహిమతి యాననం బాలో
కించి, యెలుంగురాలు పడఁగా “న పదకు నొప్పుగునట్లు బలగం
బయి నీయొద్ద నావుత్రులు మెలంగఁ జూడఁ జాలనైతి. విక్ర
మోజ్ఞులుండగు సుభద్రావుత్రుండును వమ్మయిపోయె. అనూన
సంపదలు గలిగినను మనకా కుమారులమఱవఁగా వశమగునే”
అని యప్పు డశ్వతామోద్ధామరణకరణ స్మరిణంబు తన చిత్తం
బుత్తలపెట్టఁ గోంబు దీపింప నాసినయై “భూపా! సిద్రా

సక్తుల నానుతుల ముట్టికొని గురుతనూజుడు క్రూరతఁ జెగ
టార్చె. అది యారని చిచ్చె నామదిని గాల్చు దొడంగుచున్న
యది. దీని మాన్ప నుపాయంబు మఱి యొందులేదు. అయ్య
దయుని నామమడపవలయును. వేగంబ వాయుసుతుని బనిచి
నేడట నేయింపవేసి నేను బ్రాయోపవేశంబున నీకాయం బుపే
క్షింతు.” అనియె.

అమ్మనుజవతి యమ్మానిని కిట్లనియె, “పోరమృతిఁ
జెందిన సుతపోదరులు పుణ్యపురుషోచిత సుగతులుగనిరి. వారి
కై వగలఁ జేడ్చుదులేల? నీకువశమించుటక ర్తవ్యంబు. అశ్వత్థామ
యొనర్చిన వరాభవంబునఁ బుట్టిన కినుక వాని సమయింపక
పోదు. వాఁడడవిం గలసినవాఁడుగా నోవు. సమయించుట
నీకెల్లఱుంగవగు. చెప్పుము” అనిన నప్సాలతి “అప్సాపాత్యు
నకు సహజంబైన శిరోమణి కలదు. దానిని జెచ్చియిచ్చిన
జూచి జీవంబుతో నుండెద” అనుచు, బలమానసయని దన
పాణితలంబున సంస్పర్శించి శత్రుధర్మము గైకొని, కయంబుమై
నరిగి, గురుపుత్రుని ముట్టిచంపుము. నామది కనలుడిపి నన్ను
రక్షింపుము. మఱియుఁ జతుర్గుహదాహ సమయమునఁ జూచిన
పారుషంబుతో, హిడింబానురుఁడు వచ్చినయపుడు గైకొన్న
నిష్ఠురతతో, యక్షులు పొదవినపుడు వాటించిన దోర్బల
వ్యాప్తితో గీచకుని యేదినయెడఁ బూనిన విక్రమస్ఫూర్తితో
జని మనల గలిచితినిని గర్వించుచున్న యశ్వత్థామను గీటడం
గింపుము.”

అసినవిని యగ్గరుసుతుడనం బొడమినయమర్షంబున
మేనువొంగ ధీమ సేనుండు ద్రుపదపండునతో ధర్మనందనుండా
డినమాట లశ్వత్థామపైఁ బోవుట శశుమతిగానంతరంగంబున
సంగీతంబిది, కోదండరాదాదండాది హేతిసుంపన్నులైన రథం
బెక్కి. గురుతనయాది యోధవరులయరదంబులచొప్పు వట్టి
కొని, స్వైరతగతింజనుచుండె.

అలిసి వెనువేంట కొఁగిధనంజయ ధర్మరాజాదులు సరి
గిరి. కొండొకేవునం నమీరనందనన్యంబనంబును నూడికొని,
వారందఱు భాగీధీతర బున నొకచో గురువుత్రుంగుంచిరి.
పాండవులను గృష్ణు జూచుటతోడో వారల దివ్యాస్త్రవేదత్వం
బూహించి తలంకింప శ్వత్థామ బ్రహ్మశిరోగామకింబను దివ్యా
స్త్రబుదలంచి దాని పాండవులపైఁ బ్రయోగించె. కృష్ణుని
పనుపున నిర్జనుండు దామణిలింప బ్రహ్మస్త్రంబు ప్రయో
గించె. ఆరెండు బ్రహ్మస్త్రము లవఃప్రయోగములందుండి రవి
పహ్నులవలెఁ బోరించుఁ ద్రొంగత్రానంబు గావించుచుండె.
అప్పుడు మాధవునాజ్ఞచే నిర్జనుండు బ్రహ్మస్త్రద్వంద్వంబును
పసఁపారించి, ద్రోణనందనుఁబట్టుకొని, బంధించె, వారందఱు
శిబిరము నకువచ్చి మహాశాశబద్ధుడగు గురునందనుని ద్రావడికిఁ
జూపిరి. అశ్వత్థామలజ్జ పరాజుక్రియండై యుండె. సుస్వభావ
యగు ద్రాపదిదయాంతఃకరణయై యాతనికిఁ మ్రొక్కియిట్లనియె.

మ॥ “పరగన్ మామగవారి లందఱును మన్ కాణద్రోయోగోప సం
హరణాద్యాయుధ విద్యలన్నియును దోణాచార్యుచే నభ్యసించిరి,
పుత్రాకృతి నున్న దోణుండవు, నీచిత్తంబులో లేకముం
గలుకావంగము లేక శిష్యసుతులన్ ఖండింపఁగాఁ కాడియే!

కం భూసురుడవు బుద్ధిదయా

భాసురుడవు, కుత్సవీరభట సందోహ

గ్రేసురుడవు శిశుమారణ

మాసురకృత్యంబు ధర్మమగు నే తల్లడీ!

కా॥ ఉదేకంబునకాదు, శస్త్రధరులై, యుద్ధావనిన్ లేడు, కిం

ఉద్దోహంబును నీకుజేయరు బలాత్సేకంబుతో; జీకటిన్

భద్రాకారులఁ జెన్నపాపల రణశాధక్రియాహీనులన్

నిద్రాశక్తుల సంహరింప నకటా నీచేతు లెట్లాడెనో!

ఉ॥ అక్కట పుత్రకోక జనితాకులభార విషణ్ణచిత్త నై

పాక్షుచునున్నభంగి నినుబోరఁ గిరిటినిబద్ధుఁ జేసి నేఁ

డిక్కడి కీడ్చితెచ్చుట నహింపనిదై భవదీయమాత నేఁ

దెక్కడ నిట్టికోమాన సేకియనేడుమఁ బొక్కుచున్నదో”

అని శృష్టార్జునులఁజూచి యిట్లనియె, “బ్రాహ్మణహింస
పాపము. కాన వివ్రవధ నూనువది.

ధర్మ్యంబును సకరుణంబును సర్వస్వభీకరును, సమం
బును శ్లాఘ్యంబును నగు నీ ద్రావదిపలుకునకు నందఱు సమ్మ
తించిరి. మొదట సమ్మతింపకయుఁ బిదప వాయునుతుండొడఁ
బడియె,

అంత గృష్టానుమతలబున నర్జునుఁ డశ్వత్థామ శిరోజము
లుడఱిగి, మహారత్నమును బుచ్చుకొని, యాతని బంధవిము
క్తినిఁ జేసె. అశ్వత్థామయు సిద్ధితితో నొడలి గబ్బుచెడి
చనియె. అరత్నమును ద్రావది ధర్మజానికిచ్చె. ధర్మజాడును
దానిఁదాల్చి యుదయరాగ సముజ్వల చంద్రబింబంబున
బొల్బు పూర్వకై లంబువోలె నొప్పారె.

పదునాల్గవ ప్రకరణము

పాండవులు యుద్ధనిహతులైన సకలబంధుమిత్ర జనంబులకు నుదకకర్మంబాచరించి గంగాతీరంబునశుచిత్వంబున యుంచుటకై యొక్క సమస్తలంబునఁ బటకఃటిర సంవిధానంబు చేయించి నివసించుచుండిరి.

అందులకొకనాఁడు పారాశర్యుండేతఁచి ధర్మరాజుతో సకలజనప్రియహితంబగు పృథ్వీరక్షణంబు నీకుఁ గులధర్మంబై కర్తవ్యంబగుట యుజువుగాదే” యనుచు నమ్మనీంద్రునకు నమ్మనుజేంద్రుం డిట్లనియె. “ప్రేమతోఁదొడల పై నిడికొని బాల్యమునమమ్మువలాలించు భీష్ముని జంపికొంటిమి. అత్యల్ప కాలభోగ్యమగు నీరాజ్యమునకాసించి యనల్పకీర్తిఘనఁడును, జరతసంహకల్పఁడునునగు మాపితామహుని ద్రుంచిన మా మనములింకను వగలఁ జివుకకున్నయవిగదా?

మఱియు రాజ్యలాభలోభరతుండనై యత్యంత పాపాస్పదాస్పత వాక్యంబులాడి గుతునిఘోర్వనేర్పిన క్రూరాత్ముడను నేనేగతికిఁజూపుదునో

మహావీరుండును దానవీరుండునునగు కర్ణుని మా భ్రాతను-జంపించి పాలించునవనీరాజ్యము మాకునాతుంకత నేయుఁగాని సుఖమునొసంగునా?

మీదుమిక్కిలి సుభద్రాతనయుని ద్రావదీ తనయులను జంపికొంటి. ఇతిహంతవ్యముగాని దోషము. ఇతఁడ్రావది గృహ భారము నిర్వహింపనెట్లొప్పును?

ప్రాచీన వేదముచేసి యితనువు దొంగగు తలంపు గదరెడి. సంతాపాయ త్తచిత్తుడను “పాపముకటకటా” యని పోనిండు. రాజ్యపరిగ్రహ పరశ్వాంబు మచ్చిత్తంబునం గలిమిం జేసి కిల్చివంబత్వంతంబు నాచరింపవలసి. పరిగ్రహ దోషంబు పరిగ్రహత్యాగంబునంగానిపోదు. తక్కిన సోదరులు రాజ్యం బేలుకొందురుగాక నేనుగావనంబునకుంజని మునిజన సంతా శంబున నున్న యుండెద.

ధర్మజాని బుద్ధిద్రువు సోదరులు నలువురు ప్రయత్నించిరి. పెక్కురు మునీశ్వరులు, దర్శనాగతు లువదేశించిరి. కాని ధర్మజా డెప్పటి యట్లు చింతాత్రాంతుడై యుండెను.

తదనంతర మతనియెడ సవిశేషబహుమానయు, నతని చేత సంతోషోపలాలితయు, ధర్మాధర్మనిదర్శనశీలయు నగు పాంచాలి యన్నరేంద్రు నల్లనచేరి, యాతని వదనంబున నిజ విశాలలోచనరోమలు పరంగ, వినయం బాననంబున నతిశయిల్లగా నిట్లనియె. “మహాత్మా! శోకాగ్నిచే సోగయు నీ తమ్ములను వాక్యామృతమునఁ దేర్చుము. కానలయందుఁ ద్రిమూర్తునాఁడు వీరాయాసములు పడుటచూచి “సుయోధనుని జంపి భోగయాగత్యాగంబుల నలుపుదము”ని యూరడించుచుండువాడవు గదా! ఇప్పుడు వారల నుడికింపఁ దగునా? ధర్మ సత్యములను నీకంటె నెఱిగెడువాడు కలరా?

మఱియు నరేంద్రునకు మనస్సు పేదయగుట ధర్మపుగాదు. అతండు శిష్టుల రక్షింపను, దుష్టులశిక్షింపను నరభూషణమునఁ బరగడివర దేవత. అటుగావున రాజవగు నిన్నుఁ

బరాళవిందిన యాదుష్టులు భవత్ప్రకోపశిఖః గ్రాగిపోయిరి.
దీనికై తగవేల!

అదియుంగాక నన్నుఁ దలవట్టి యీడ్చిన తప్పును వనదు
తొడలు నూపిన తప్పును, నిశ్శబ్దవచనములఁ బఠించిన తప్పును
దుశ్శాసన దుర్యోధన కర్ణులయందుఁ గాంచి, వారి దండించితవి.
ఇందుఁ గల్గెమఁ బేమికలదు?

దండార్హులను దండింపని పక్షముననే నుమీ! భూ
విభుఁడు గొప్ప కిల్చివము వొందుట."

అని యంతనిలువక చనువు మెఱసి మేలంపుఁజందంబున.

ఉ॥ వైదికధర్మచారి జనవత్సల నీమదిఁబట్టుకొన్నయ
స్మాదము పీనమానవు మనంబున బుట్టినవెట్టివోలె న
స్వాదులదీర్చుటొప్పుదు నిజానుజవర్గముమీఁదఁ గల్గు న
త్యాజక సాంద్రసారకరుణామృత మానఁగనిమ్మ నెమ్మదిన్

మఱియు నాయట్టిదుష్టులఁ బడిన యంగన లెందైనఁ
గలరా? అట్టి నేనును నీకు ధర్మాపాయము గలుగునని గృహ
ధర్మవృత్తిఁ బొందుకుంటిని.

దీనికింత చింతయేల? తమ దురితమ్మునఁ గారవులు
తా రెఱిసిరి. దానఁ గల్గెమ మేమి గలదు? భూభారము
వహింప లెమ్ము. బహుయజ్ఞారంభణ మఖిలహితముగా నాచ
రింపుము. దేవపూర్వదేవగురులు పలికిన దండనీతి యందు నీవు
పరిణితుఁడవు. నీకు జెప్పవలయునదేమి?" అని పలికె.

అంత నెట్టకేలకుఁ బలువురు బోధింపఁ జిత్తంబు కలంక
దేటి కాంతేయాగ్రజుండు రాజ్యభారనిర్వహణోత్సాహం బంకు

రింపఁగా శశిరావగ నమయకమలంబు ననుకరించు నాననంబుతో నండలి మునివర్ణులకుఁ బ్రదక్షిణంబును బ్రణామంబును నాచ రించి వారలవలన విషధాశీర్వాదంబులుం బడసి వెలింగె. వాడును నిజస్థానంబులకుఁ జనిరి.

మఱునాఁడు ధర్మజాఁడు కల్యణంబునఁ గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి, ధవళానులేపనమాల్య వస్త్రాభరణంబుల నలంకృ తుండై, షోడశధవళవారులఁ బూన్చిన రథంబెక్కి, ధృతరా వ్యుని నతని దేవిని బ్రభూతాందోళికారూఢులంజేసి పురస్క రించికొని, విదురుండు కుంతీ ద్రౌపదీ ప్రముఖ స్త్రీ జనంబుల నండలంబుల నిడికొని వెనుక నడువ, నరేంద్రులు నా నా ముఖంబునఁ దమతమ సేనలతోడం గూడం గొలిచి చనుదెంచు చుండఁ, బ్రయాణించి శిరిసగరంబునేరి మహావైభవంబు మెఱయ నభిషిక్తుడై ముఖముండె.

పదునేనవ ప్రకరణము

జయశ్రీ యుల్లసిల్ల ధర్మజాండు ముప్పదియైదు వత్స
రంబులు వ్రజాను రంజకముగా రాజ్యపాలనఁబొనర్చె. అనంతర
సంవత్సరమున శ్రీకృష్ణుని పరజ్ఞానందపద ప్రాప్తియు, బలభ
ద్రుని యనంతత్వసిద్ధియు, సకలయాదవ మాసలాహవ ప్రకా
రంబును నెఱింగి ధర్మజాండు మహాప్రస్థానమునకు మదియొల
యఁ దద్వృత్తాంతంబు ద్రౌపదికి సోదరతలకు నెఱింగించి,
వారికి నడియ, హితంబును సఖిమతంబునని యెఱింగి, యభిమ
న్యపుత్రునకుఁ బట్టముగట్టి, ధౌమ్యాది విప్రులకుఁ దృప్తిగా
బహువస్తు కొడులనొసఁగి, బయలుదేరె. శీమార్జున నకుల
సహదేవులను ద్రౌపదియుఁ గ్రమమున ధర్మజాండునుగమించి
చతుశుండిరి.

అక్కురువంశ వరులను జూడఁ బౌరజనంబు లాబాల
వృద్ధంబుగావచ్చిరి. తత్సమయంబు జూడఁజూడఁడు వెడలి
వారిరిగఁడు నవనరమును బోలియుండె. ప్రజలందఱు వారి
వెంబడించి యరుగుచు ధర్మరాజును “ఁజుమ”ని ప్రార్థించు
చుండిరి. ధర్మజాండు తలవాంచి సోదర ద్రౌపదీ సహితుండై
వెడలుచుండె. ఇట్లు ప్రజలందఱుఁ గడు దవ్వరిగి తనువులు
దూలఁగా వారికిఁ బ్రదక్షిణ ప్రమాణంబు లాచరించి, వారి
వీడ్పాని పట్టణంబు సేరంజనిరి. పాండవులును ద్రౌపదియు
నుపవాసవ్రతముతో భాగీరథీప్రాంతమునకుఁ జని, యంత
నుండియుఁ బ్రాజ్ఞుభివర్తనంబు గైకొని, యోగబలంబున నరిగి

గిరి పరి డరణ్యంబు లనేకంబులు గడచి పూర్వవస్తుద్రవీరంబు
నేరిరి. తదనంతరము దక్షిణాదిముఖతః దలకొని భూవ్రవక్షి
ణంబుగాఁ బడమక మొగ్గమై పశ్చిమ బడనిధివీరంబు నేరిరి.
అటనుండి యుత్తరము నడచి హిమాచలము సతిక్రమించి
యోగబలమూచేత గతభేద్యులై మేఘసమీప భూమికిం జనిరి.

అందు సతిసత్వరగతిఁ బ్రయాణించుచో నొకచోఁ
బాంచాలరాజపుత్రి యోగమెడలి మేదినిం బడిపోయె. క్రమ
ముగా నహదేవ నకులార్జున భీములును పడిపోయిరి. ధర్మజాఁడు
ఇవి ఏమియు లెక్కచేయక స్వర్గమును చేరెను.

శ్రీ కృష్ణార్జునస్తుతి

14372